د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

اسلامي ښوونه او روزنه

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش

اسلامي ښوونه او روزنه - یوولسم ټولګی

درسي کتابونه دپوهنې په وزارت پورې اړه لري په بازار کې یې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړونکو سره قانوني چلن کیږي.

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري
هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

اسلامي ښوونه او روزنه

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ.ش.

ليکوالان

- استاد محمد آصف کوچی
- استاد سید فاضل شاه
- استاد حبیب الله فوزي

علمي ایډیټ

- دکتور شیر علي ظریفي

د ژبې ایډیټ

- مولف محمد سهراب دیدار

دیني، سیاسي او کلتوري کمېټه

- مولوی قیام الدین کشاف
- استاد محمد آصف کوچی

د څارنې کمېټه

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین
- دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس
- دکتور محمد یوسف نیازی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست سرپرست

طرح او ډیزاین

عنایت الله غفاري

د چاپ چارې سمون: محمدکبیر حقمل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس.

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدایﷻ ډیر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پرګاڼه یې سمبال کړ. ډیر درود دې وي د اسلام پرګران پیغمبر حضرت محمد مصطفیﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنایي پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي. د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنګ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښېښه او پیوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښایي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوې موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برۍ د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړیوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او ویش کې یې زیار ایستلی او مرسته یې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدایﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

د موضوعاتو فهرست

لومړی لوست – آسماني کتابونه.. ۱
دویم لوست – وحي.. ۵
دریم لوست – پر انبیاوو او رسولانو ایمان ۸
څلورم لوست – د انبیاوو او رسولانو علیهم السلام صفتونه.. ۱۳
پنځم لوست – اولو العزمه پیغمبران.. ۱۷
شپږم لوست – معجزه او سحر ۲۰
اووم لوست – کرامت او استدراج ۲٤
اتم لوست – قضاء او قدر ۲٦
نهم لوست – د برزخ حالات.. ۳۰
لسم لوست – بعث او حشر ۳۵
یوولسم لوست – د پیغمبرﷺ شفاعت ۳۸

د حدیثو برخه ۴۱

دولسم لوست – غیبت لویه ګناه ده.. ٤۲
دیارلسم لوست – مسلمان د مسلمان هنداره ده... ٤٦
څوارلسم لوست – د مشورې اهمیت ٤۹
پنځلسم لوست – د ږوزلو سره مرسته ۵۲
شپاړسم لوست – د لوڼو پالنه او روزنه... ۵۵
اوولسم لوست – د حلالې روزۍ ګټل ۵۹
اته لسم لوست – په دین کې آسانتیا.. ٦۲
نو لسم لوست – لعنت(ښېرا) وېل ٦٦
شلم لوست – په چارو کې منځنی حالت غوره کول.. ٦۹
یوویشتم لوست – په ځوانۍ کې د الله ﷻ بنده ګي.. ۷۲
دوه ویشتم لوست – په لار کې د کښیناستلو آداب.. ۷٦

د فقهي برخه ۸۰

در ویشتم لوست – کورنۍ... ۸۱
څلور ویشتم لوست – نکاح ۸۵
پنځه ویشتم لوست – د نکاح مقدمات.. ۸۷

شپږ ویشتم لوست – د نکاح ارکان او شرطونه.. ۹۲
اوه ویشتم لوست – ولایت ۹۵
اته ویشتم لوست – کفائت.. ۹۸
نهه ویشتم لوست – د نکاح محرمات... ۱۰۰
دیرشم لوست – رضاعي محرمات (حراموالی)....................................... ۱۰۳
یو دیرشم لوست – موقتي محرمات... ۱۰۵
دوه دیرشم لوست – مُتعه ۱۰۹
دري دیرشم لوست – مهر.. ۱۱۱
څلور دیرشم لوست – ولیمه.. ۱۱۵
پنځه دیرشم لوست – د ښځي او خاوند حقوق..................................... ۱۱۸
شپږ دیرشم لوست – د خاوند حقوق په ښځه باندي............................... ۱۲۲
اوه دیرشم لوست – حجاب ۱۲۶
اته دیرشم لوست – د ښځي او میړه د ستونزو د حل لارې........................ ۱۳۲
نهه دیرشم لوست – طلاق ۱۳۶
څلویښتم لوست – د طلاق ډولونه... ۱۳۹
یو څلویښتم لوست – د تفریق ډولونه (۱)... ۱٤۱
دوه څلویښتم لوست – د تفریق پاتې ډولونه (۲) ۱٤۵

آسماني کتابونه

الله تعالی د خپلو بندګانو د لارښوونې لپاره وخت پر وخت کتابونه را لیږلي دي، تر څو دوی د هغو کتابونو له لارښوونو سره سم خپل ژوند عیار او د دنیا او آخرت نېکمرغی خپلې کړي.

د کتاب تعریف

کتاب په لغت کې له کتابت څخه اخیستل شوی او لیکنې ته ویل کیږي او آسماني کتاب د الله تعالی د لارښوونو هغه کلام دی چې د خپلو رسولانو څخه یې یو رسول ته ورکوي چې خلکو ته یې ورسوي.

د تعریف شرح

له کتاب څخه دلته د الله تعالی کلام مراد دی چې له نور او لارښوونو څخه برخمن دی، الله تعالی په هره زمانه کې د خپلو بندګانو د لارښوونې لپاره آسماني کتاب را نازل کړی چې هغوی دغه آسماني کتاب د خپل سپېڅلي قانون په توګه قبول کړي او پیروي یې وکړي چې د دنیا په ستونزمنو او کږکېچنو لارو کې خپله لار ورکه نه کړي.

د آسماني کتابونو د اثبات دلایل

په آسماني کتابونو باندې د ایمان د اثبات لپاره په قرآن کریم او د نبي کریمﷺ په مبارکو احادیثو کې ډېر زیات دلایل شته چې مونږ یې دلته په لنډ ډول بیانوو:

قرآن کریم

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ [البقرة: ۱۳٦] **ژباړه:** ووایئ چې! مونږ ایمان راوړیدی په الله او پر هغه هدایت چې مونږ ته راغلی دی او هغه چې ابراهیمعليه السلام، اسماعیلعليه السلام، اسحاق، یعقوب او د یعقوبعليه السلام ځوځات ته راغلی ؤ او هغه چې موسیعليه السلام، عیسیعليه السلام او نورو ټولو پیغمبرانو ته د هغو د رب له لوري ورکړی شوی ؤ، مونږ د هغو په منځ کې هیڅ توپیر نه کوو، او مونږ الله ته سر ټیټوونکي یو.

پدې مبارك آيت كې الله تعالى مؤمنان مامور كړي چې په قرآن كـريم او هغـو كتـابونو چې له قرآن كريم څخه مخكې نازل شوي ايمان راوړي.

الله تعالى په بل ايت كې فرمايي: ﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَـكَ رَبَّنَـا وَإِلَيْـكَ الْمَصِيرُ﴾ [البقرة: ٢٨٥]

ژباړه: پيغمبر پر هغه هدايت ايمـان راوړيـدى، چـې د هغـه د رب لـه خـوا پـر هغـه نـازل شويدى او څوك چې د دې پيغمبر منونكي دي، هغوى هم دا هدايت د زړه په مينه منلى دى. دوى ټولو الله، د هغه پرښتې، د هغه كتابونه او د هغه پيغمبرانعليهم السلام منلي دي او د هغو وينا دا ده چې: "موږ د الله په پيغمبرانو كې يو له بله توپير نه كوو، موږ حكم واورېـده او اطاعت مو ومانه زموږ څښتنه! موږ ستا څخه د ګناه د ښښنې غوښـتونكي يـو او همـدا سـتا لوري ته زموږ درتګ دى.

الله تعالى پدې مبارك آيت كې د نبي كريمﷺ او مؤمنانو د ايمان صفت بيان كړى او هغه څه يې پكې څرګند كړي چې دوى په ايمان راوړلو پرې مامور شوي دي چې هغه ايمان په الله تعالى، ملائكو، كتابونو او رسولانو دى.

همدارنګه الله تعالى په يو بل مبارك آيت كې داسې فرمايي:﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِـهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ [النساء: ١٣٦] **ژباړه**: اى مؤمنانو! په الله، پـه رسول يې او په هغه كتاب ايمان راوړئ چې الله تعالى پر خپل رسول را نازل كړى او پـه هغه كتاب چې ړومبى يې نازل كړى او څوك چې له الله او د هغه لـه ملايكـو، كتـابونو، رسولانو او وروستى ورځې نه منكر شي نو رښتيا چې هغه په بې لاريتوب كـې ډېـر لـرې ولاړ.

حديث شريف

كله چې جبرئيلعليه السلام له نبي كريمﷺ څخه د ايمان پـه هكلـه پوښـتنه وكـړه، رسـول اللهﷺ ورته وفرمايل: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِـرِ وَتُـؤْمِنَ بِالْقَـدَرِ خَيْـرِهِ وَشَرِّهِ».[1] **ژباړه**: ايمان دې ته ويل كيږي چې ته ايمان او يقـين وكـړې پـه الله تعـالى او د

---

١ - صحيح مسلم - (١ / ٢٨)

هغه په ملائکو، کتابونو، رسولانو، د قیامت په ورځ او پدې ایمان او باور ولرې چې د خیر او شر ټولو اندازه د الله تعالی له لوري ده.

په آسماني کتابونو د ایمان لرلو حکم

په ټولو آسماني کتابونو چې د الله تعالی له لوري را نازل شوي ایمان راوړل، یقین او باور کول پرې فرض دي.

آسماني کتابونو ته د خلکو اړتیا

د بشر د تاریخ له پلټلو څخه څرګندیږي چې انسان له یو لوري ځان غوښتنه لري، ځان خوښوي او د نورو آزادي او حقوق د برلاسي توب په وخت کې اکثرا په نظر کې نه نیسي.

فعالیت: له پخواني او معاصر تاریخ څخه د ظالمو چارواکو او زورورو خپلسرو قومونو د بشري ځان غوښتنې ځینې بېلګې د مثال په توګه په وار سره بیان کړئ.

او له بل پلوه د بشر پوهه نیمګړې ده، د کایناتو او د هغو د خالق په اړه له لاربښوونې پرته حقیقت ته نه شي رسېدای او په همدې توګه د ټولنیزو اصولو او قوانینو په هکله یې علم نیمګړی دی، غوره او ګټورې لارې چارې په خپل سری سره نه شي پېژندلی، الله تعالی د انسان دې نیمګړتیا ته زمونږ پام را اړوي فرمایي: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۞ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى﴾ [القیامة: ۳۶، ۳۷] آیا انسان ګمان کوي چې خپل سری دې پرې ښودل شي، آیا دی د منیو نطفه نه و چې په رحم کې غورځول کېده.

فعالیت

زده کوونکي دې په وار سره د لاندې پوښتنو او ځوابونو په هکله خبرې اترې وکړي:

۱. هغه فیلسوفان چې په خپل عقل باندې په تکیه کولو یې د بشر د ژوند لپاره قوانین رامنځته کړي، آیا د ژوند د اصولو په هکله سره یوه خوله دي؟
۲. نو آیا بشر د دې وړتیا لري چې خپل سری پرې ښودل شي؟
۳. د الله تعالی له لوري د شریعت رالیږلو ته څه اړتیا لیدل کیږي؟

نو بشر سخته اړتیا درلوده چې الله تعالی د دوی د لارښوونې او له هڅک پک کیدو څخه د ویستلو لپاره په بېلابېلو وختو کې پیغمبران را واستوي او د هغوی پـه لاس شـریعتونه او کتابونه رانازل کړي.

الله تعالی فرمایي: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ [نساء:۱۶۵]، **ژباړه:** (الله تعـالی) زیـری ورکـوونکي او وېرووونکـي پیغمبـران راواستول چې له هغوی وروسته د خلکو لپاره په الله تعالی کوم حجت نه وي او الله تعالی غالب او د حکمت خاوند دی.

دا خبره ضروري ده باید پرې پوه شو چې د ټولو آسماني کتابونو پیغام په قرآن کریم کې شتون لري او دغه کتاب د ټول بشریت د لارښوونې وروستنی کتاب دی. په دې سربېره د الله په دې کتاب کې برکتونه دي، د هغه تلاوت ذکر دی او په دنیا کې د رحمتونو او پـه آخرت کې د ژغورنې سبب گرځي.

پوښتنې

۱. کتاب تعریف کړئ!

۲. په آسماني کتابونو باندې د ایمان د اثبات دلایل ووایي!

۳. رسول الله ﷺ جبرئیل علیه السلام ته د ایمان په هکله څه وویل؟

٤. په آسماني کتابونو باندې د ایمان حکم بیان کړئ!

۵. آسماني کتابونو ته خلک څه اړتیا لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې آسماني کتابونو ته د خلکو د اړتیا تر سرلیک لاندې یوه مقالـه ولیکـي چې له شلو کرښو کمه نه وي.

وحي

پدې لوست کې موږ په وحې باندې له ايمان راوړلو څخه بحث کوو.
وحې څه ته ويل کيږي؟ وحې د چا له خوا په چا باندې نازليږي؟

د وحې تعريف

وحې په لغت کې په ډېرو معناګانو سره استعمال شوې ده لکه: اشاره، پيغام، الهام، خفي کلام، امر او کتابت.[1] او د عقايدو د علم په اصطلاح کې د الله تعالی له لوري په پټه او خارق العاده طريقې سره د نبي خبرولو ته وحې ويل کيږي.[2]

د تعريف شرح

وحې د الله تعالی له لوري له هغه چا سره چې د پيغمبرۍ لپاره يې غوره کړی وي په هر هغه څه چې اراده يې لري، په خفي او داسې طريقو سره خبرولو ته ويل کيږي چې د بندګانو په وس او توان پوره نه وي.

د وحې د ثبوت دليل

نقلي دليل: حضرت محمدﷺ لومړنی پيغمبر نه و او نه لومړنی انسان و، چې خلکو ته يې له وحې څخه خبرې کولې او دوی يې په اسماني خبرو باندې خبرول، بلکې له آدم عليه السلام څخه پيل تر حضرت محمدﷺ پورې ډېر پيغمبران تېر شوي چې خلک يې له وحې څخه خبرول. دوی له خپلو ځانونو څخه خبرې نه جوړولې بلکې د الله تعالی له لوري په رالېږل شوې وحې به يې دوی خبرول لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ۞ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ [النساء: ۱۶۳، ۱۶۴] **ژباړه:** ای محمدهﷺ موږ تا ته په هم هغه شان وحې لېږلې ده، لکه چې نوح عليه السلام او له هغه وروسته پېغمبرانو ته مو لېږلې وه. موږ ابراهيم عليه السلام، اسمٰعيل عليه السلام، اسحٰق عليه السلام، يعقوب عليه السلام او د يعقوب عليه السلام اولادې، عيسیٰ عليه السلام، ايوب عليه السلام، يونس عليه السلام، هارون عليه السلام او سليمان عليه السلام ته وحې ولېږله او موږ داؤد ته زبور ورکړ، او موږ پر هغو پيغمبرانو هم وحې نازله کړې چې د هغو يادونه مو له دې نه

---

۱ – لسان العرب، القاموس المحيط،، تفسير الرازي او تفسير البيضاوي.
۲ – مناهل العرفان – (۱ / ٤٦)

مخکې تا ته کېږده او پر هغو پیغمبرانو هم چې د هغو یادونه مو تاته نه ده کړې. الله له موسی علیه السلام سره داسې خبرې کړي دي لکه څنګه چې خبرې کیږي.
په یو بل آیت کې الله تعالی د محمد ﷺ په هکله فرمایي: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى۞ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾ [النجم: ٣، ٤] **ژباړه:** هغه له خپل نفسي خواهش څخه نه غږیږي، دا خو یوه وحې ده چې پر هغه نازلیږي. همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایي: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ﴾ [یونس: ٢] **ژباړه:** آیا د خلکو له پاره دا د حیرانتیا وړ خبره شوه چې موږ له همغو څخه یو سړي ته وحې وکړه چې (په غفلت کې لوېدلي) خلک را ویښ کړه او څوک چې یې ومني هغو ته زېری ورکړه چې د دوی له پاره د هغو له رب سره ریښتونی عزت او سرلوړي ده؟ منکرانو وویل چې دا سړی ښکاره کوډګر دی؟.

عقلي دلیل

وحې یو ریښتونی واقعیت دی، څوک چې د الله تعالی پر وجود او د هغه د قدرت په کمال ایمان لري د وحې له وجود څخه نه منکریږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د وحې د دلیلونو په اړه یو له بل سره مباحثه وکړي.

پر وحې د ایمان حکم

په ټولو نازل شویو کتابونو او په ټولو وحیو باندې په اجمالي توګه ایمان او باور لرل فرض دي.

د وحې ډولونه

الله تعالی خپلو پیغمبرانو ته په درې ډوله وحې کړې ده:

١. د الهام او خوب په توګه وحې.

أ. الهام: لکه څرنګه چې نبي کریم ﷺ فرمایي: «إن روح القدس نفث في روعي أن نفسا لن تموت حتى تستكمل أجلها وتستوعب رزقها فأجملوا في الطلب ولا يحملن أحدكم اســتبطاء الرزق أن يطلبه بمعصية فإن الله لا ينال ما عنده إلا بطاعته»[1] **ژباړه:** یقیناً چې جبرائیل علیه السلام زما په زړه کې دا خبره الهام کړه چې هیڅ نفس تر هغه وخته نه مړ کیږي تر څو خپله ټاکلې نیټه پوره کړي او خپل رزق پوره تمام کړي، نو رزق له روا لارو وغواړئ او د رزق ورو کېدل او کموالی دې په تاسو کې هیڅ یو دې ته اړ نکړي

---

١ - حلیة الأولیاء - (١٠ / ٢٧)

چې په ناروا لارو پې ولټوي. ځکه هغه څه چې د الله تعالی پـه وړانـدې شـته هغـه د طاعت څخه پرته په نورو ناروا لارو نه شي تر لاسه کېدای.

ب. **په خوب کې ليدل:** لکه څرنگه چې الله تعالی ابراهيم ﷺ تـه پـه خـوب کـې وحـې وکړه چې خپل زوی اسماعيل ﷺ ذبحه کړي او له همدې ربښتينو خوبونـو څخـه پـر حضرت محمد ﷺ باندې وحې پيل شوې ده.

٢. **د پردې تر شا خبرې کول:** يعنې پدې صورت کې به د پيغمبر او الله تعالی تر منځ واسطه موجوده نه وه، بلکې پرته له واسطې به الله تعالی خپل پيغمبر ته وحـې کولـه لکـه څرنگـه چې موسی ﷺ د الله تعالی خبرې پرته له واسطې څخه اورېدلې دي.

٣. **د ملائکې په واسطه:** يا به الله تعالی خپل پيغمبر ته ملائکه لېږله نو دې ملائکې به هغه وحې پيغمبر ته رسوله چې دا د جبرائيل ﷺ دنده وه.[١]

د وحې پورتني درې ډولونه الله تعالی پدې مبارک آيت کې داسې بيانوي: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ﴾ [الشورى: ٥١] **ژباړه:** هېڅ بشر دا مقام نه لري چې الله له هغه سره مخامخ خبرې وکړي يا خو د هغه خبرې په وحې (اشاره) سره وي يا د پـردې تـر شـا، يـا کـوم پيغام راوړونکې (پرښته) لېږي او پرښته د الله په حکم سره هر څه چې هغه غواړي وحې کـوي، هغه لوړ او د حکمت خاوند دی.

فعاليت: زده کوونکي دې د وحې د ډولونو په اړه يو له بل سره بحث وکړي.

پوښتنې

١. وحې لغتاً او اصطلاحاً تعريف کړئ.
٢. د وحې د شتون دليلونه بيان کړئ.
٣. په وحې باندې د ايمان حکم څه دی؟
٤. د وحې ډولونه بيان کړئ.
٥. هغه مبارک ايت ذکر کړئ چې الله تعالی د وحې ډولونه په کې ذکر کړي دي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د وحې په اړه په خپلو کتابچو کې يوه مقاله وليکي چې له پنځو کرښـو کمه نه وي.

---

١ - تفسير الرازي، ج: ٢٧، ص: ١٨٦.

پر انبياوو او رسولانو ايمان

۱. نبي او رسول چا ته ويل کيږي؟
۲. آيا نبوت او پيغمبري په کار او زحمت سره ترلاسه کېدای شي؟

۱- د نبي او رسول تعريف

أ. نبي: چې د الله تعالی له لوري وحې ورته راغلی وي.
ب. رسول: هغه چا ته ويل کيږي چې الله تعالی خپلو بندګانو ته د خپلو احکامو د رسولو لپاره له نوي شريعت سره استولی وي.

۲. د نبي او رسول تر منځ توپير

رسول هغه چا ته ويل کيږي چې الله تعالی خپلو بندګانو ته له نوي شريعت سره را استولی وي چې هغه خلکو ته ورسوي او نبي هغه دی چې الله تعالی د خپلو بندګانو د لارښوونې لپاره راليږلی وي، برابره خبره ده که د پخوانيو انبياوو شريعت خلکو ته رسوي، نوی شريعت ورسره نه وي او يا هم نوی شريعت ورکړل شوی وي، نو هر رسول ته نبي ويل کيږي، خو هر نبي ته رسول نه ويل کيږي.

۳. د انبياوو شمير

په قرآن کريم کې د پنځه ويشتو انبياوو يادونه راغلې، اتلس تنه يې د الله تعالی په دې قول کې ذکر شوي: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۞ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۞ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ ۞ وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ (الأنعام: ۸۳ - ۸۶)

ژباړه: او دا زموږ دليل دی چې ابراهيم ته مو د قوم په مقابل کې ورکړی و، چا ته چې مو خوښه شي درجې يې لوړوو، بې شکه ستا څښتن ډېر د حکمت او علم خاوند دی او ده ته مو اسحاق او يعقوب وربښلي وو، ټولو ته مو لاره ښودلې وه، او نوح ته مو پخوا لاره ښودلې وه او د ده له اولادې څخه داوود، سليمان، ايوب، يوسف، موسی او هارون

وو او مونږ نېک عمله خلکو ته همداسې غوره بدل ورکوو او زکريا، يحيی، عيسی او الياس ټول له صالحانو څخه وو او اسماعيل، اليسع، يونس، لوط او نور ټول مو په نورو خلکو غوره ګرځولي وو.

او اوه تنه يې په نورو ځايونو کې ذکر شوي چې هغوی عبارت دي له: آدَم،إِدْرِيس، هُود، صَالِح، شُعَيْب، ذُو الْكِفْل او مُحَمَّدٌ خَاتَمُ النَّبِيِّين (عَلَيْهِمْ جَمِيعًا صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلاَمُهُ).

په قرآن کې راغلي چې نور پيغمبران هم شته، الله تعالی فرمايي: ﴿وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْل وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾ [النساء: ١٦٤]

او په حديثو کې د انبياوو شمېر يو لک او څليرويشت زره او د رسولانو شمېر درې سوه او ديارلس ښودل شوی، خو علماء وايي چې په دې حديثونو کې ضعف دی[1] نو د مجموعي تعداد په هکله يې توقف غوره دی.

٤. په رسولانو باندې د ايمان د اثبات دليل

الله تعالی په خپل کتاب قرآن کريم کې فرمايي: ﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ [البقره: ١٨٥] ژباړه: پيغمبر پر هغه هدايت ايمان راوړيدی، چې د هغه د رب له خوا پر هغه نازل شويدي او څوک چې د دې پيغمبر منونکي دي، هغوی هم دا هدايت د زړه په مينه منلی دی. دوی ټولو الله، د هغه پرښتې، د هغه کتابونه او د هغه پيغمبرانﷺ منلي دي او د هغو وينا دا ده چې: «موږ د الله په پيغمبرانو کې يو له بله توپير نه کوو، موږ حکم واورېده او اطاعت مو ومانه زموږ څښتنه! موږ ستا څخه د ګناه د ښښنې غوښتونکي يو او همدا ستا لوري ته زموږ درتګ دی.»

فعاليت: زده کوونکي دې په خپلو کې د نبي او رسول تر منځ پر توپير بحث وکړي.

٥. په انبياوو او رسولانو باندې د ايمان حکم

په ټولو انبياوو او رسولانو عليهم السلام باندې ايمان لرل فرض او د اسلامي عقيدې له ارکانو څخه شمېرل کيږي نو له يو نبي او رسول څخه انکار د ټولو انبياوو او رسولانو

---

١ ــ د ابن کثير تفسير د دې آيت لاندې (وَرُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ).

ښخه انکار بلل کیږي، له همدې امله مسلمان د ټول لیاره لـه خپلې عقیدې سره سم دا ګواهي ورکوي چې د هېڅ نبي تر منځ په ایمان کې توپیر نه کوي، پـه ټولـو رسـولانو او نبیانو باندې پرته له کوم توپیره یو ډول ایمان لري ځکه دوی ټول د الله تعالی له لـوري را استول شوي دي.

٦. نبوت الهي ورکړه ده

نبوت یوه الهي ورکړه ده. هر هغه چا ته چې الله تعالی وغواړي نبوت او رسالت ورکوي، په شوق، کوښښ او خپله خوښه هېچا تـه نـه ورکـول کېـږي، یعنـې دا چې پـه عبـادت، ریاضت او زیار نه تر لاسه کیږي، الله تعالی د انبیاوو توصیف په قرآن کـریم کـې داسـې کړی دی: ﴿وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ [ص: ۴۷]

ژباړه: په یقیني توګه زموږ په نزد هغوی په غوره شویو نېکو کسانو کې شمار دي له دې. آیت ښخه دا څرګنده شوه چې انبیاء د الله ﷻ د لوري غوره شوي کسان دي.

فعالیت: زده کوونکي دې پر انبیاوو او رسولانو باندې د ایمان د حکم په اړه یو له بـل سـره بحث وکړي.

۷. په نبیانو او رسولانو باندې د ایمان تفصیل

په انبیاوو او رسولانو باندې ایمان درلودل د قرآن او سنتو په رڼا کې تفصیل لري چې پـه لانـدې کرښو کې ورته اشاره کوو:

١. پر هغو انبیاوو او رسولانو باندې ایمان لرل چې الله تعالی په قرآن کریم کې ذکـر کـړي دي او ټول شمېر یې پنځه ویشت تنه دی، همدارنګه پدې باندې هم ایمان لـرل چـې الله تعالی لدې ذکر شویو پیغمبرانو ښخه پرته نور هم را استولي دي.

٢. پدې ټینګ باور او ایمان لرل چې د ټولو انبیاوو د بلنې محور د الله تعالی د یـووالي منـل او د هغه عبادت و.

٣. پرته له توپیره په ټولو انبیاوو باندې ایمان لرل، د دوی د نبوت او رسالت تـصدیق کـول، سره لدې پدې باور لرل چې ځینې یې له ځینو نـورو ښخه غوره او محمـدﷺ تـر ټولـو پیغمبرانو غوره دی.

٤. پـدې بانـدې ايمـان او بـاور لـرل چـې دوى ټـول انـسانان دي او د الوهيـت هـېڅ ډول خصوصيات نه لري.

٥. پدې باندې ايمان لرل چې انبياء او رسولان له ټولو خلکو څخه د علم، عمل او اخلاقو له پلوه کامل دي، دوی خپل امانت پوره کړی او رسالت يې په پـوره امانـت دارۍ سـر تـه رسولی دی.

٦. پدې باندې ايمان لرل چې الله تعـالی د خپلـو انبيـاوو د تـصديق لپـاره دوی تـه معجـزې ورکړي دي.

٧. پدې باندې ايمان لرل چې د نبوت لړۍ په محمدﷺ پـای تـه رسـېدلې او محمـدﷺ ټولـو خلکو ته استول شوی دی او د ده له رحلت څخه وروسته بل نبي يا رسـول د قيامـت تـر ورځې پورې نه راځي او د وحې لړۍ پای ته رسېدلې ده.

فعاليت: په قرآن کريم کې د څو پيغمبرانو نومونه ذکر شوي دي؟

٨. په انبياوو او رسولانو باندې د ايمان معنا

الله تعالی په خپل کتاب قرآن کريم کـې فرمـايلي دي: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَـا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ [البقرة: ١٣٦] ژباړه: ووايئ چې! مـونږ ايمـان راوړيـدی په الله او پر هغه هدايت چې مونږ ته راغلی دی او هغـه چـې ابـراهيمعليه السلام، اسـماعيلعليه السلام، اسحاق، يعقوب او د يعقوبعليه السلام څوځات ته راغلی ؤ او هغه چې موسیعليه السلام، عيـسیعليه السلام او نورو ټولو پيغمبرانو ته د هغو د رب له لوري ورکړی شوی ؤ، مونږ د هغو په منځ کـې هيڅ توپير نه کوو، او مونږ الله ته سر ټيټوونکي يو.

په انبياوو او رسولانو باندې ايمان او ټينګ باور لرل دې ته وايـي چـې الله تعـالی خپلـو ځينـو بنده ګانو ته وحې کوي تر څو خلکو ته د الله تعالی د نعمتونـو زيـری ورکـړي او د هغـه لـه عذاب څخه يې ووېروي، خو دا هر څه يوې موخې ته د رسېدو لپاره تر سره کوي چې هغه د الله تعالی عبادت، د دين اقامت او الله تعالی په ربوبيت، الوهيت، اسماوو او صفاتو کـې يـو ګڼل دي.

پوښتنې

لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱. نبي او رسول تعريف کړئ.

۲. نبي او رسول څه توپير لري.؟ په لنډو ټکو کې يې بيان کړئ.

۳. آيا نبوت په زيار او عبادت سره تر لاسه کيږي؟

٤. په انبياوو او رسولانو باندې د ايمان د وجوب دلايل ذکر کړئ.

٥. په قرآن کريم کې د څو پيغمبرانو نومونه راغلي دي؟ کوم چې درته ياد دي ويې ليکئ.

٦. په انبياوو او رسولانو باندې ايمان څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د نبي او رسول په اړه په خپلو کتابچو کې يوه مقاله وليکي چې له شپږو کرښو کمه نه وي.

د انبیاوو او رسولانو علیهم السلام صفتونه

الله تعالی پیغمبران د ښو، غوره او نیکو صفتونو خاوندان ګرځولي دي تر څو په ښه توګه خلك نېکۍ لارې ته دعوت کړي. همدارنګه الله تعالی دوی له ټولو هغو خویونو او کړنو څخه چې د نبوت له منصب سره مناسب نه دي، پاك او سپېڅلي کړي دي.

د انبیاوو صفتونه

د انبیاوو علیهم السلام ځیني صفتونه په قرآن کریم کې ذکر شوي دي، چې په لاندې ډول بیانیږي:

۱. عصمت

د عصمت تعریف: عصمت په لغت کې حفظ او ساتلو ته وایي.

او د عقایدو د علم په اصطلاح کې عصمت (پاکوالي) د الله تعالی هغه لطف دی چې پیغمبر د نېکو کارونو کولو ته هڅوي او د بدو کارونو له کولو څخه یې ساتي، له انسان څخه اختیار نه ساقطوژ تر څو د ازمایښت او امتحان حقیقت باقي وي.[۱]

د تعریف شرح

الله تعالی خپل ټول انبیاء په خپل فضل او کرم سره له نبوت څخه مخکې او وروسته له ټولو ګناهونو څخه پاك ساتلي دي، داسې ځواك یې ورکړی دی چې د نېکو کارونو کولو ته یې هڅوي او د ناوړه کارونو له کولو څخه یې منع کوي، خو له دوی څخه اختیار نه ساقطوي.

له ګناهونو څخه د انبیاوو علیهم السلام عصمت

د ښه وضاحت لپاره د انبیاوو عصمت په لاندې ډول شرح کوو:

أ. کبائر ګناهونه: کبیره ګناه هغې ګناه ته ویل کیږي چې یا په دنیا کې حد ورته ټاکل شوی وي او یا د جهنم په اور باندې وعده ورکړل شوې وي او یا لعنت او یا غضب ورباندې ویل شوی وي.

ب. صغائر ګناهونه: صغیره ګناه هغې ګناه ته ویل کیږي چې په دنیا کې حد ونه لري او په آخرت کې ورته عذاب نه وي ټاکل شوی.

---

۱ – المسامرة. ص: ۲۲۹.

لومړی: له لویو ګناهونو څخه د انبیاوو علیهم السلام عصمت (پاکي)

ټول انبیاء کرام له بعثت څخه مخکې او وروسته له ټولو لویو ګناهونو لکه: کفر، دروغ ویل او داسې نورو څخه پاک او سپېڅلي دي، له دوی څخه قصداً او یا سهواً هېڅ وخت لویه ګناه نه پېښیږي، بلکې له دې ټولو ګناهونو څخه معصوم دي.

د دې عصمت دلایل

څرنګه چې د انبیاوو له ټولو ستره او مهمه دنده خلکو ته د الله پیغام رسول دي نو قرآن په څرګندو ټکو کې په دې هکله د هغوی په صدق ګواهي ورکړې، الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ۞ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾ [النجم:۳، ٤] ژباړه: هغه له خپل نفسي خواهش څخه نه غږیږي، دا خو یوه وحې ده چې پر هغه نازلیږي.

همدارنګه نبي کریمﷺ په خپل یوه مبارک حدیث شریف کې فرمايي: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قالوا: يا رسول الله إِنَّك تُدَاعِبُنا. قال: (إِنِّي لا أَقُولُ إِلا حَقًّا)[1]

ژباړه: له حضرت ابو هریره رضي الله تعالی عنه څخه روایت دی چې اصحابو کرامو وویل: ای د الله تعالی رسوله! ته له موږ سره ټوکې کوې. رسول اللهﷺ وفرمایل: زه له حق څخه پرته بل څه نه وایم.

همدارنګه د دوی په هکله الله تعالی فرمايي: ﴿وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (الانعام: ۸۷) **ژباړه:** او دوی مو خوښ کړي او نیغه لاره مو ورته ښودلې.

دویم: له صغائرو (کوچنیو) ګناهونو څخه د انبیاوو علیهم السلام عصمت

د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد پیغمبران علیهم الصلاة والسلام لکه څرنګه چې له لویو ګناهونو څخه پاک او معصوم دي همدارنګه له صغائرو (کوچنیو) ګناهونو څخه هم پاک او معصوم دي.

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ [ص: ٤٧].

ژباړه: په یقیني توګه زموږ په نزد هغوی په غوره شویو نېکو کسانو کې شمار دي.

۲. **بشریت:** انبیاء او رسولان ټول بشر دي، خوراک، څښاک کوي، ویده کیږي، ناروغه کیږي، وږي کیږي، تږي کیږي، نکاح کوي په غیبو باندې نه پوهیږي او د داسې نورو ټولو بشري صفتونو خاوندان دي. تر څو له خلکو سره صله رحمي وکړي، د

---

۱ - سنن الترمذي - (٤ / ۳٥۷)

دوی له احساس څخه خبر وي او د مستقیمې لارې په ښودلو کې الله تعالی پـه دوی باندې قوي حجت قائم کړی، الله تعالی په دې اړه فرمایلي دي: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [التوبة: ١٢٨]. ژباړه: وګورئ تاسې ته یو پیغمبر راغلی دی چې په خپله له همدا تاسې څخه دی، په زیان کې ستاسې لوېدل پر هغه ګران تماميږي، هغه ستاسې د رغېدنې حرصناك دی. د مؤمنانو له پاره هغه خواخوږی او زړه سواندی دی.

٣. **تبلیغ:** خلکو ته د هغو احکامو رسول چې په رسولو یې مامور شوی وي تبلیغ بلل کېږي، تر څو هغوی ته د دنیا او آخرت د نیکمرغیو لارښوونه وکړي، چې دا کار ټولو پیغمبرانو تر سره کړی او هېڅ شی یې نه دی ورڅخه پټ کړی، الله تعالی پـدې اړه فرمایلي دي: ﴿يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ٦٧] ژباړه: ای پیغمبره! څه چې ستا د رب له لوري پر تا نازل کړی شویدي هغه خلکو ته ورسوه. که داسې دې ونه کړل نو د هغه د پیغمبرۍ حق دې ادا نه کړ.

٤. **زیرکتیا:** هر نبي د زیرکتیا او لوړ فهم څخه برخمن وي، الله تعالی پـدې اړه فرمايي: ﴿فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ﴾ [الأنبياء: ٧٩] ژباړه: نو پـه هغه وخت کې موږ د فیصلې صحیح صورت سلیمان ته وښوده پداسې حال کې چې موږ حکم او علم دواړو ته ورکړی و، له داؤد سره موږ غرونه او الوتونکي ایل کړي وو چې پاکي یې بیانوله، د دغه کار کوونکي همدا موږ وو.

٥. **نارینتوب:** ټول علماء پدې اتفاق دي چې الله تعالی ټول انبیاء نارینه رالیږلي دي هېڅ ښځې ته د نبوت منصب نه دی ورکړای شوی، آن تر دې چې ځینو علماوو پـه دې خبره اجماع هم نقل کړې ده، ځکه الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ﴾ [یوسف: ١٠٩] ژباړه: ای محمده(ﷺ) له تا نه مخکې چې موږ کوم پیغمبران لیږلي وو هغوی هم ټول سړي وو، همغو لوري ته موږ وحې لیږو. په پورتني آیت کې د رجل لفظ ذکر شوی دی، او په عربي ژبه کې رجل نارینه ته ویل کېږي.

٦. **له عیبونو څخه پاکوالی:** پیغمبران له لاندې عیبونو څخه پاك او سپېڅلي دي:

أ. هر پیغمبر د بعثت په وخت کې د خپلې زمانې له ټولو خلکو څخه د خلقت له مخې غوره وي.

ب. هر نبي له داسې عیبونو څخه چې طبیعت ورڅخه نفرت کوي، پاك او سپېڅلی دی، لکه: پیس، جذام او داسې نور.

ج. نبي د داسې کسب خاوند نه وي چې عرف يې بد وګڼي، لکه: ښکر لګول او داسې نور.

د. نبي د زړه له سختوالي څخه پاك وي، ځکه که چېرې نبي بې رحمه او د سخت زړه خاوند وي نو بیا خلك ورڅخه نفرت کوي، الله تعالی پدې اړه داسې فرمايلي دي: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ [آل عمران: ۱۵۹] ژباړه: ای پیغمبره (ﷺ) دا د الله لوی رحمت دی چې ته د دې خلکو لپاره ډېر نرم خویه جوړ شوی يې، که داسې نه وای او ته تونږ خويه او سخت زړی وای نو دا ټول به ستا له شاوخوا نه خواره شوي وو.

فعالیت: زده کوونکي دې د انبیاوو علیهم السلام د صفتونو په اړه یو له بل سره بحث وکړي.

پوښتنې

۱. عصمت تعریف کړئ.

۲. د انبیاوو د عصمت دلایل بیان کړئ.

۳. د بشریت د صفت دلایل ووایئ.

٤. د تبلیغ د صفت دلایل ووایئ.

٥. د زیرکتیا د صفت دلایل ووایئ.

٦. د نارینتوب د صفت دلایل بیان کړئ.

۷. له کومو عیبونو څخه د انبیاوو پاکوالی لازمي دی؟

کورنی دنده

زده کوونکي دې د انبیاوو د صفتونو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

اولو العزمه پیغمبران

ټول پیغمبران د الله تعالی په وړاندې معزز او د عزت خاوندان دي، ټول پیغمبران د ډېر زيات عزم، صبر اوحوصلې خاوندان وو، خو ځيني پيغمبران الله تعالی په عزم سره ستايلي دي دا په دې دلالت کوي چې دوی د نورو انبياوو عليهم السلام په پرتله د ډېر قوي عزم او د الله تعالی په وړاندې د ډېر لوړ مقام او لوړې درجې خاوندان دي.

د عزم تعريف

عزم صبر، ثبات او د يو کار د کولو لپاره قوي هوډ ته ويل کيږي.

ولې ځينو پيغمبرانو ته اولو العزم ويل کيږي؟

ځينو پيغمبرانو ته ځکه اولو العزم ويل کيږي چې دوی د دعوت او رسالت په کار کې له صبر، ډېر زغم او حوصلې څخه کار اخيستی دی، نو الله تعالی په اولوالعزم صفت سره ستايلي دي او فرمايي: ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ [الاحقاف، ٣٥] **ژباړه:** نو صبر کوه لکه چې همتناکو رسولانو صبر کولو.

د اولو العزمه پيغمبرانو شمېر

د اولو العزمه پيغمبرانو د شمېر په اړه له علماوو څخه ډېر قولونه نقل شوي دي خو د جمهورو علماوو په نزد اولو العزم پيغمبران پنځه کسان دي، حضرت نوح عليه السلام، حضرت ابراهيم عليه السلام، حضرت موسی عليه السلام، حضرت عيسی عليه السلام او حضرت محمد صلی الله عليه وسلم.

چې الله تعالی پدې قول کې راټول کړي دي: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ [الأحزاب: ٧] ژباړه: او هغه مهال چې موږ له (ټولو) انبياوو او (خصوصاً) له تا، نوح، ابراهيم، موسی او د مريمې زوی عيسی نه ژمنه واخيسته او ښه پخه ژمنه مو ترې واخيسته.

او همدارنګه الله تعالی پدې مبارک آيت کې هم ذکر کړي دي: ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ﴾ [الشورى: ١٣] ژباړه: تاسو ته يې هماغه دين ټاکلی (بيان کړی) چې په هغه سره يې نوح ته سپارښتنه کړې وه او هغه چې تا ته مو

وحي کړي او په هغه سره مور ابراهيم، موسی او عيسی ته سپارښتنه کړې وه چې (همدغه) دين تر سره کړئ او اختلاف مه پکې اچوئ. مشرکانو باندې هغه خبره ډېره درنه ده چې ته يې وربلې.

د اولوالعزمه پيغمبرانو نومونه

١. حضرت نوح عليه السلام
٢. حضرت ابراهيم عليه السلام
٣. حضرت موسی عليه السلام
٤. حضرت عيسی عليه السلام
٥. حضرت محمد صلی الله عليه وسلم

> **فعاليت:** زده کوونکي دې د اولوالعزمه پيغمبرانو د شمېر په اړه په خپلو کې سره خبرې اترې وکړي.

د اولو العزمه پيغمبرانو فضيلت

دغه اولو العزمه پيغمبران له نورو ټولو پيغمبرانو څخه د زيات فضيلت خاوندان دي او په دوی کې د ډېر زيات فضيلت خاوند حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دی.

له ابي هريره رضي الله تعالی عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «خِيَارُ وُلْدِ آدَمَ نُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَعِيسَى وَمُوسَى وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِيْنَ»، **ژباړه:** د آدم عليه السلام د اولادې تر ټولو غوره حضرت نوح عليه السلام، حضرت ابراهيم عليه السلام، حضرت عيسی عليه السلام، حضرت موسی عليه السلام او حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دي.

همدارنګه امام بخاري له ابي هريره رضي الله تعالی عنه څخه روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ». [١]

---

١ - أصول الإيمان في ضوء الكتاب والسنة - (١ / ٢٢١)

ژباړه: زه د قيامت په ورځ د آدم ﷺ د اولادې سيد او مشر يم، لومړی به له ما څخه قبر شق او څېرې کيږي، زه لومړی شفاعت کوونکی يم، او لومړی به زما شفاعت قبليږي.

فعاليت: زده کوونکي دې د اولو العزمه پيغمبرانو نور فضيلتونه هم بيان کړي.

پوښتني

۱. آسماني کتابونه څو او په چا نازل شوي دي؟
۲. عزم تعريف کړئ.
۳. اولو العزمه پيغمبرانو ته ولې اولو العزمه ويل کيږي؟
٤. اولو العزمه پيغمبران څو دي؟
۵. د اولو العزمه پيغمبرانو د فضيلت په اړه يو حديث شريف ووايئ.

معجزه او سحر

۱. معجزه

د معجزې تعریف

معجزه په لغت کې له عجز څخه اخیستل شوی چې بېوسې کوونکي او عاجز کوونکي ته وېل کېږي او په اصطلاح کې د هغه ننګوونکي، خارق العادة کار او وینا څخه عبارت ده چې الله تعالی یې د نبوت او رسالت د دعوا لرونکو د رېښتینولی په قصد له دوی څخه صادروي چې نور انسانان ورڅخه عاجز وي.

د تعریف شرحه

معجزه داسې کار او وینا ته وېل کېږي چې د نبوت او رسالت له دعوا لرونکو څخه صادرېږي چې لاندې شرطونه لري:

۱. معجزه به ننګوونکې وي که چېرې ننګونه ونه لري معجزه نه بلل کېږي.

۲. د رسالت او یا نبوت د دعوا د رېښتینولی په خاطر یې ښکاره کوي که څوک خارق العادة کار تر سره کوي مګر د نبوت یا رسالت دعوا ونه لري معجزه نه بلل کېږي.

۳. خارق العاده کار به له دعوا سره برابر وي.

٤. مقابل لوری به د دغه خارق العاده کار له سر ته رسولو څخه عاجز وي. که چېرې مقابل لوری هم د داسې خارق العاده کار په تر سره کولو قادر وي، معجزه نه بلل کېږي.

د معجزې ډولونه

د انبیاوو او رسولانو علیهم السلام معجزې په دوه ډوله دي:

۱. محسوسې معجزې.

۲. غیر محسوسې معجزې.

لومړی محسوسې معجزې: له هغه ډول معجزو څخه عبارت دي چې انسانان یې په پنځه ګونو حواسو سره درک کوي، لکه د صالح ﷷ په دعاء سره له غره څخه د بلاربې اوښې را ایستل، د عیسی ﷷ په دعاء سره د مور زادي ړوند او د برص (برګي) مریض روغېدل، د موسی ﷷ امسا په مار باندې بدلېدل، او د نیل بحر دوه ځایه کېدل، د

پيغمبرﷺ اسراء او معراج، د سپوږمی دوه ټوټې کېدل، د پيغمبرﷺ له مبارکو ګوتو څخه د اوبو بهېدل او داسې نور.

دويم غير محسوسې معجزې: دا هغه معجزې دي چې د عقل په وسيله درک کېږي، لکه د راتلونکو غائبو واقعاتو او حوادثو په اړه معلومات ورکول، او پر محمدﷺ نازل شوی کتاب (قرآن کريم) چې د محمدﷺ تر ټولو ستره معجزه ده.

د معجزې حکم

د پيغمبرانو عليهم السلام پر معجزاتو ايمان درلودل فرض دي، ځکه چې د هر پيغمبر معجزه په حقيقت کې د الله تعالی وحې ده چې د پيغمبر رېښتينولي ثابتوي لکه څرنګه چې پر پيغمبر ايمان درلودل فرض دي، همدا راز د هغوی پر معجزو هم ايمان درلودل فرض دي.

فعاليت: زده کوونکي دې د معجزې په اړه يو له بل سره بحث وکړي.

۲. سحر

د سحر تعريف

سحر په لغت کې دوکې، باريکی، د يوشي شکل بدلولو او هغه کارته وايي چې ظاهري سبب ونه لري.

او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت دی چې د شيطانانو په مرسته له ناوړه او خبيثو نفسونو له خوا ترسره کيږی.

د تعريف شرحه

سحر په عربي لغت کې دوکې او هغه نازکه کړنې ته وايې چې ظاهري سبب يې په سترګو نه ښکاري.

او په اصطلاح کې هغه نا اشنا کار ته ويل کيږي چې د دين څخه لرې او د بد عمله اشخاصو له خوا ترسره کيږي، د کفري الفاظو په ويلو او د شيطانانو په ملتيا ترې صادريږي چې د ښوونې او زده کړې له لارې ورته لاس رسی پيدا کوي.

که چيرې څوک داسې نا اشنا او خارق العاده کار ترسره کړي چې په هغه کې د لاسونو او حرکاتو چالاکي او يا د خاصو دواګانو استعمال رول ولري حقيقي سحر نه بلل کيږي.

د سحر حقيقت

د سحر حقيقت په قرآن کريم او نبوي احاديثو او د امت پـه اجمـاع سـره ثابـت دی چـې واقعيت لري.

الله ﷻ د موسی ﷺ د ساحرانو په باره کې فرمايي: ﴿قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ﴾[الأعراف: ۱۱٦] **ژباړه:** موسی ﷺ ورته وويل: تاسې يې وغورځوئ کله چې هغوی (پړي او همساګانی) واچولې او (په خپلو منترونو ويلو سره يې) د خلکو سترګې مسحورې کړې او په ويره کې يې واچول او ډير غټ سحر يې وکړ.

په حديث شريف کې راځي يوکس چې لبيد بن اعصم نوميـده پـر پيغمبـرﷺ يـې سحر کړی وو.

د ټول اسلامي امت په دې اجماع ده چې سحر حقيقت لري.

د سحر زده کړه

د سحر ښوونه او زده کړه حرام کار دی، او که سحر په کفري عقيده بناوي نوبيا يې زده کړه کفر دی او زده کوونکی يې واجب القتل دی.

د سحر او معجزې تر منځ توپير

د سحر او معجزې تر منځ ډير توپيرونه شته چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

١. سحر له شريرو او پليتو نفسونو څخه صادريږي مګر معجزه د پاکو، عزتمندو او الله ﷻ ته له ډيرو نږدې نفسونو څخه صادريږي.

٢. معجزه په ننګونې بناء وي، مګر په سحر کې ننګونه نه وي.

٣. د سحر په سر ته رسولو کې د ناروا اعمالو انجامول او له شيطانانو څخه په کې مرسته غوښتل کيږي او معجزه يواځې د الله ﷻ په مرسته او ارادې صورت مومي.

٤. سحر د ښوونې او زده کړې له لارې ممکن وي، مګر په معجزه کې پيغمبر يواځې له الله ﷻ څخه د هغې د ايجادولو غوښتنه کوي.

٥. معجزه د شي حقيقت بدلوي، مګر سحر يواځې د شي ظاهري شکل بدلوي.

٦. په معجزې سره د پيغمبر ريښتينولي ثابتيږي، مګر سحر لويه ګناه او د خلکو د ګمـراه کولو او په ځمکه کې له فساد خپرولو څخه پرته بله هيڅ ګټه نلري.

۷. سحرپه خاصو شرطونو، ځایونو او وختونو پورې تړلی وي، مګر معجزه هیڅ شـرط او کوم معین ځای او وخت پورې مربوطه نه وي.

۸. دسحرمعارضه او مقابله کیدای شي، مګرد معجزې مقابله محاله ده.[۱]

فعالیت: د لوست په رڼاکې د ساحر او نجومي تر منځ څه توپیر معلومیږي؟

پوښتنې:

۱. معجزه او سحر تعریف کړئ.
۲. د معجزې او سحر تر منځ توپیر واضح کړئ.
۳. د معجزې ډولونه بیان کړئ.
٤. د معجزې حکم بیان کړئ.
۵. د سحر د اثبات دلایل بیان کړئ.
٦. د سحر زده کړه څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د معجزې او سحر په اړه یوه مقاله ولیکي چې له اتو کرښو کمه نه وي.

۱ـ جامع العلوم في اصطلاحات الفنون - (۲ / ۱۲۰)، مذکرة التوحید - (۱ / ٦۱)

کرامت او استدراج

ایا پوهیږئ چې کرامت څه ته وايي؟ کرامت او استدراج څه توپیر لري؟

۱. کرامت

د کرامت تعریف

کرامت په لغت کې عزت او درناوي ته وايي، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ [الإسراء: ۷۰] **ژباړه**: بې شکه د آدم اولاد ته مې عزت ورکړی.

او په اصطلاح کې له هغه خارق العاده کار څخه عبارت دی چې له ولي څخه صادرېږي.[۱]

د تعریف شرح

عادتاً د ناشوني کار صادرېدل که له داسې شخص څخه سرته ورسېږي چې عقیده او عمل يې د اسلام په تله برابر وي کرامت بلل کيږي او که د شخص عقیده یا عمل له اسلام سره برابر نه وي نو د ده خارق العاده کار کرامت نه دی بلکې استدراج ګڼل کيږي.

دکرامت د اثبات دلیل

د اولیاووکرامت په زیاتو دلایلو ثابت دی، لکه چې الله تعالی د مریم علیها السلام په هکله فرمايلي دي: ﴿كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ [آل عمران: ۳۷] **ژباړه**: هرکله به چې زکریا عليه السلام د هغې عبادت خانې ته ورننوتلو له هغې سره به يې څه ناڅه د خوراك او څښاك څه ميندل، پوښتنه به يې ترينه کوله ای مریم! دا تا ته له کومه راځي؟ هغې به ځواب ورکاوه د الله تعالی له لوري راغلي دي.

او لکه د اصحاب کهف قصه چې په قرآن کریم کې ذکر شوې ده.

همدا رنګه د صحابه وو په دورکې له بې شمیره صحابه وو څخه ډول ډول کرامات صادر شوي دي چې تفصیل يې د حدیثو او تاریخ په کتابونو کې بیان شوی دی.

فعالیت: زده کوونکي دې د اصحاب کهف قصه په نوبت سره بیان کړي.

۱_ التعريفات - (۱ / ۲۳۵)، إتحاف السائل بما في الطحاوية من مسائل - (۳۰ / ۲۱)

د کرامت حکم

د اولیاوو کرامت د هغوی د تایید، مرستې او د دین د اوچتوالي په خاطر حق او ثابت دی، خو کرامت د ولي په اختیار کې نه وي، نو دا ضروري نه ده چې له هر ولي څخه دې کرامت صادر شي ځکه چې کرامت د الله تعالی په ارادې او خوښې پورې تړاو لري. په کرامت باندې کوم نوی حکم نه ثابتیږي.

۲. استدراج

د استدراج تعریف

استدراج په لغت کې قدم په قدم پورته ختلو ته وايي.

او په اصطلاح کې هر هغه خارق العاده کار چې له کافر یا فاسق شخص څخه صادریږي استدراج بلل کیږي.

د تعریف شرح

که چیرې کوم خارق العاده کار د کافر، فاسق،کاهن، نجومي، ساحر او یا کوډګر شخص څخه صادر شي استدراج ورته ویل کیږي.

هر څومره چې د دوی سرکشي زیاتیږي په هماغه اندازه ورته الله تعالی خپل نعمتونه پراخوي تر څو قدم په قدم د هلاکت لوري ته نیږدې او د الله تعالی تر حجت لاندې راشي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الأعراف: ۱۸۲]. **ژباړه:** او هغه کسان چې زمونږ آیتونه یې دروغ ګڼلي دي، نو هغوی به موږ په داسې تدریجي ډول هلاک کړو چې هغوی به خبر هم نه وي.

فعالیت: زده کوونکي دې د کرامت او استدراج تر منځ پر توپیر یو له بل سره بحث وکړي.

پوښتنې:

۱. ولي چاته ویل کیږي؟
۲. دکرامت د اثبات دلیل وواياست.
۳. الله تعالی کرامت د څه لپاره له ولي څخه صادروي؟
٤. استدراج څه ته وايي؟ تعریف یې کړئ.

کورنۍ دنده

د قرآن کریم د نصوصو په رڼا کې د استدراج څو مثالونه ولیکئ.

قضاء او قدر

د ایمان له ارکانو څخه یو رکن په قضاء او قدر باندې عقیده درلودل دي.

په قضاء او قدر ایمان درلودل هغه موضوع ده چې د مسلمان په عقیده، کړنو، افعالو او د ژوندانه په ښو او بدو حالاتو ژوره اغیزه لري.

د قضاء او قدر تعریف

أ. قضاء: په عربي ژبه کې فیصلې، پوره کولو او حتمي والي ته ویل کیږي.

ب. قدر: په عربي ژبه کې حکم، فیصلې او اندازې ته ویل کیږي.

او په اصطلاح کې قضاء او قدر له هغه تقدیر او اندازې څخه عبارت دی چې الله ﷻ د خپل علم په بناء د کائناتو لپاره ټاکلی دی په هغه شان چې د هغه د حکمت غوښتنه وه.

د تعریف شرح

قضاء او قدر لفظونه په عربي ژبه کې د مختلفو معناګانو لپاره استعمال شوي دي مګر د عقایدو په علم کې دواړه هغه مترادف لفظونه دي چې له یو مقصد څخه پرې تعبیر شوی دی.

د قضاء او قدر پر موضوع د ښه پوهیدلو په خاطر د څلورو خبرو پیژندل ډیر اړین دي چې په لاندې توګه بیانیږي:

۱ـ د الله ﷻ ازلي علم: په دې خبره ایمان درلودل چې الله ﷻ د هرشي په اجمالي او تفصیلي، ماضي او مستقبل پر ټولو حالاتو عالم او پوه دی، لکه څرنګه چې په خپلو کړنو پوره عالم دی، د خپلو بندګانو په کړنو او افعالو هم پوره علم لري. په تیرو اوړا تلونکو ټولو واقع کیدونکو حوادثو اوتغیراتو داسې علم لري چې هیڅ شی یې له علم څخه پټ ندی.

الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿عَالِمِ الْغَيْبِ لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلا فِي الأَرْضِ وَلا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلا أَكْبَرُ إِلا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [السبأ: ۳]

ژباړه: هغه (الله ﷻ) په ټولو پټو پوه دی، له هغه نه دیو بخري په اندازه کوم شی نه په اسمانونو کې پټ دی اونه په ځمکه کې نه له بخري څخه غټ او نه له بخري کوچنی،مګر هرڅه په یو ښرګند دفتر کې درج دي.

الله ﷻ له مخلوقاتو له پیدایښت څخه لا ډیر مخکې په دې پوره عالم و چې مخلوقات څرنګه اوکله یې پیداکړي او هم د مخلوقاتو د ارزاقو، عملونو لویو او وړو حرکتونو خوځښتونو او د هغوی پر اجلونو پوره عالم دی.

۲ـ په لوح محفوظ کې هر څه لیکل شوي دي: په دې هم ایمان لرل فرض دي چې الله ﷻ ټول هغه څه چې د مخلوقاتو په اړه ورته معلوم وو په لوح محفوظ کې یې لیکلي دي، او د مخلوقاتو ټول هغه تقدیرونه یې کښلي چې دوی ته پیښیدونکي دي، او یا یې دوی انجاموونکي وي. الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ﴾.[القمر: ۵۲، ۵۳]

ژباړه: او هر څه چې دوی یې کوي په لوح محفوظ کې لیکل شوي دي او هره کوچنۍ او لویه خبره لیکل شوې ده.[۱]

پیغمبرﷺ فرمایلي دي: «كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلاَئِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ...»[۲]

ژباړه: الله تعالی دمخلوقاتو تقدیرونه د آسمانونو او ځمکو له پیدایښت څخه پنځوس زره کاله مخکې لیکلي دي.

۳ـ د الله ﷻ خوښه او مشیئت: په دې ایمان لرل فرض دي چې هیڅ څیز د الله ﷻ د خوښې،ارادې، او مشیئت څخه پرته له عدم څخه وجود ته نشي را تلای، نو څه چې الله ﷻ وغواړي هغه کیږي، او څه چې ونه غواړي، نه کیږي.

الله ﷻ فرمايي: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ [القصص: ٦٨]

ژباړه: ستا رب پیدا کوي هر څه چې وغواړي او(هغه په خپله د خپل کار لپاره چاته یې چې خوښه شي) غوره کوي یې.

همدا راز فرمايي: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [التكوير: ۲۹]

ژباړه: اوستاسې په غوښتنه هیڅ نه کیږي ترڅو پورې چې د الله (رب العالمین) خوښه نه وي.

۱ـ تفسير القرطبي - (۱۷ / ۱٤۹)

۲ - صحيح مسلم

٤ـ د الله ﷻ تخليق: د الله ﷻ له ذات او صفاتو څخه پرته نور هر څه مخلوق او الله ﷻ يې خالق دی. الله تعالی فرمايلي دي: ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ [الرعد: ١٦]

ژباړه: الله ﷻ د هرشي خالق او پيداکوونکی دی.

د ټولو افعالو خالق الله ﷻ دی او بنده يې كاسب دی. د خير او شر دواړو خالق الله تعالی دی. الله تعالی د خير په كولو خوښيږي، د خير كسب كوونكو سره مرسته كوي او ورسره مينه لري، بالعكس شر بد ګڼي انسانان يې ورڅخه منع كړي دي او د شركسب كوونكو سره نه مرسته كوي او نه ورسره مينه لري.

په قضاء او قدر د اثبات دليل

د قضاء او قدر موضوع په بې شمېره آيتونو او احاديثو سره ثابته ده:

الله ﷻ فرمايي: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ [القمر: ٤٩] **ژباړه:** موږ هر څه په اندازه او تقدير سره پيدا كړي دي.

په بل ايت كې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا﴾ [الفرقان: ٢] **ژباړه:** او (الله) هغه ذات دی چې ټول شيان يې پيدا كړي دي او ورته يې اندازه ټاكلې ده.

همدارنګه الله تعالی فرمايي: ﴿لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا﴾ [الأنفال: ٤٢] **ژباړه:** د دې لپاره چې فيصله كړي الله تعالی هغه كار چې كېدونكی و.

په حديث شريف كې راځي: «وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»[1] **ژباړه:** جبرئيل عليه السلام پيغمبر ﷺ ته وويل: او دا چې ته ايمان ولرې د خير او شر په تقدير باندې.

په بل حديث شريف كې راځي: «لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَأَنَّ مَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ»[2]

ژباړه: هېڅكله يو بنده د ايمان خاوند كېدای نه شي تر څو چې د تقدير په خير او شر ايمان ونه لري او تر څو چې په دې ايمان ونه لري هغه څه چې ده ته رسېدونكي دي هېڅكله نه خطا كيږي او هغه څه چې ده ته رسيدونكي نه دي هېڅكله نه ورته رسيږي.

---

١ - صحيح مسلم - (١ / ٢٨)

٢ - رواه الترمذي

په قضاء او قدر باندې د ایمان درلودلو حکم

په قضاء او قدر ایمان درلودل فرض دي.

موږ په دې ټینګ باور لرو چې الله جل جلاله د مخلوقاتو له پیدایښت څخه مخکې د مخلوقاتو په اړه پوره علم درلود او په دې هم عقیده لرو چې الله جل جلاله د ټولو انسانانو پوره احوال په لوح محفوظ کې لیکلي دي او په دې هم باوري یو چې هیڅ شی د الله جل جلاله له علم او ارادې څخه پرته وجود ته نه شي راتلای. همدارنګه الله جل جلاله د خیر او شر دواړو خالق او پیدا کوونکی دی او انسان ته یې د خیر او شر په کولو کې اختیار ورکړی دی. که یې خیر وکړ ورسره مرسته او محبت کوي او که یې په شر لاس پورې کړ الله جل جلاله ورسره مرسته او محبت نه کوي. پیغمبر ﷺ فرمایي: «والذي نفسي بيده، لو جاءت الأمة لتنفعك بغير ما كتب الله لك ما استطاعت ذلك، ولو أرادت أن تضرك بغير ما كتب الله لك ما استطاعت ذلك»[1] **ژباړه:** زما دې د هغه په ذات قسم وي چې زما روح د ده په واک کې دی، که چېرې ټول امت را ټول شي د دې لپاره چې تاته ګټه ورسوي او هغه ګټه الله تعالی تاته نه وي لیکلې، نو دا کار د دوی په وس کې نه دی پوره او که چېرې دوی اراده وکړي چې تاته څه زیان ورسوي او هغه زیان الله تعالی تاته نه وي لیکلی نو دا کار هم د دوی په توان کې نه دی پوره.

پوښتنې

۱. قضاء او قدر تعریف کړئ.
۲. د قضاء او قدر د اثبات دلایل ووایئ
۳. په قضاء او قدر باندې د ایمان حکم واضح کړئ.
٤. که څوک له قضاء او قدر څخه منکر شي څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قضاء او قدر په اړه یوه مقاله ولیکي چې له پنځو کرښو کمه نه وي.

۳- القدر للفريابي - (۱ / ۱۳۵)

د برزخ حالات

هر انسان له وفات څخه وروسته د ژوند دوه مرحلې لري له مرګه وروسته د قيامت تر ورځې پورې، چې دې مرحلې ته د برزخ ژوند وايي او بيا له قيامت څخه وروسته چې اوږد او ابدي ژوند پيل شي، په دې لوست کې به د برزخ د حالاتو په هکله معلومات لاس ته راوړئ.

۱. د برزخ تعريف

برزخ په لغت کې پردې او حائل ته وايي او د عقايدو د علم په اصطلاح کې د دنيوي او اخروي ژوند تر منځ (له مرګه وروسته تر بيا ژوندي کېدو پورې) مرحلې ته برزخ ويل کيږي.

د تعريف شرح

له نبوي احاديثو څخه دا جوتيږي: انسان چې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړي هغه ګړۍ بېرته ژوندی شي که نېکو کاره مؤمن وي، د خوښۍ د حالاتو احساس کوي او په قبر کې هم په ډول ډول نعمتونو سره نازول کيږي او که بد کرداره او کافر وي د غم او خواشينۍ احساس کوي او په قبر کې په ډول ډول عذابونو سره سزا ورکول کيږي، چې د قبر همدې حالاتو ته برزخ ويل کيږي.

فعاليت: زده کوونکي دې د برزخ د لغوي او اصطلاحي تعريفونو تر منځ اړيکه ووايِي.

د برزخ د اثبات دليل

د برزخ پړاو د قرآن کريم په مبارکو آيتونو او د نبي کريمﷺ په مبارکو احاديثو باندې ثابت دی.

الله تعالی د المؤمنون په سورت کې فرمايلي دي: ﴿وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ [المؤمنون: ۱۰۰] **ژباړه:** او په مخ کې د دوی د برزخ (قبر) پرده ده (چې دوی نه پرېږدي دنيا ته رجوع وکړي) تر هغې ورځې پورې چې هغوی په قيامت کې را پاڅول کيږي.

۲. نَكِيْر او مُنْكَرْ

د نَكِيْر او مُنْكَرْ پېژندنه

نکير او منکر د الله تعالی دوه ملکې دي، الله تعالی له مړو څخه په قبر کې پـه پوښـتنه کولـو ګمارلي دي، د نبي کريمﷺ د حديث له مخې يې رنګونه تور او سترګې يې شنې دي.

له مړي څخه په قبر کې پوښتنې کول

کله چې مړی په قبر کې ښخ کړل شي او خلك ورڅخه بېرتـه وګرځـي نـو ده تـه نومـوړي دوې ملکې راځي(مکلف مړی د الله تعالی په امر سره بېرته را ژوندی کېږي، خپل عقل او پوهه يې بېرته ورته را ګرځي) او له ده څخه د رب، دين او نبي په هکله پوښتنې کـوي، کـه چېرې مړي د دغو پوښتنو صحيح ځواب ورکړ او بريـالی شـو نـو د الله تعالی لـه خـوا ورتـه نعمتونه ورکول کيږي او وروستي پړاوونه پرې آسانيږي او كه ناکام شـو نـو عـذاب ورکـول کيږي او وروستي پړاوونه يې هم سختيږي.

په قبر کې د پوښتنو کولو د اثبات دليل

په قبر کې له مړي څخه د نکير او منکر سوال کول په قرآن کـريم او د نبـي کـريمﷺ پـه مبارکو احاديثو سره ثابت دی.

قرآن کريم: الله تعالی پدې اړه په قرآن کريم کې فرمـايلي دي: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ [إبراهيم: ۲۷] **ژباړه:** الله تعالی به مؤمنان پـه نـژدې ژونـد او په آخرت کې په ثابته (د توحيد کلمه ورڅخه مراد ده) وينا کلـك او ثابـت قدمـه کـړي. نبي کريمﷺ څرګنده کړې ده چې دلته له آخرت څخه مراد قبر دی، ځکه قبر د آخـرت لـه منازلو څخه لومړنی منزل دی.

حديث شريف: حضرت ابو هريره رضی الله تعالی عنـه روايـت کـوي چـې رسـول اللهﷺ وفرمايل: «إِذَا أُقْبِرَالْمَيِّتُ أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَزْرَقَانِ يُقَالُ لِأَحَدِهِمَا الْمُنْكَرُ وَالْآخَرُ النَّكِيرُ فَيَقُولَانِ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ: هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ فَيَقُولَانِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا ثُمَّ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي سَبْعِينَ ثُمَّ يُنَوَّرُ لَهُ فِيهِ ثُمَّ يُقَالُ لَهُ نَمْ فَيَقُولُ أَرْجِعُ إِلَى أَهْلِي فَأُخْبِرُهُمْ فَيَقُولَانِ نَمْ كَنَوْمَةِ الْعَرُوسِ الَّذِي لَا يُوقِظُهُ إِلَّا أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا قَالَ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ فَقُلْتُ مِثْلَهُ لَا أَدْرِي فَيَقُولَانِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ فَيُقَالُ لِلْأَرْضِ الْتَئِمِي عَلَيْهِ فَتَلْتَئِمُ

عَلَيْهِ فَتَخْتَلِفُ فِيهَا أَضْلَاعُهُ فَلَا يَزَالُ فِيهَا مُعَذَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ»[1] **ژباړه:** كله چې مړى په قبر كې كېښودل شي نو دوې ملكې ورته راشي، چې تورې شېرې او شنې سترګې لري، يوې ته نكير او بلې ته منكر ويل كيږي، هغوى به پوښتنه وكړي: تا ددې سړي په شان كې څه ويل؟ نو هغه به ځواب وركړي، دا د الله تعالى بنده او د هغه رسول دى. زه شاهدي وايم چې له الله تعالى نه پرته بل بر حق معبود نشته او شاهدي وايم په دې چې محمدﷺ د هغه بنده او د هغه رسول دى. نو پرښتې به ووايي موږ پوهېدو چې ته به همدا وايې. له هغه وروسته به د هغه قبر اويا ګزه په اويا ګزو كې پراخه او ورته رڼا كړاى شي، بيا به ورته ووايي چې ويده شه، نو دى به ووايي زه څم خپلې كورنۍ ته چې د خپل حال زيرى وركړم نو پرښتې به ورته ووايي: ته د هغې ناوې غوندې ويده شه چې د خپلې كورنۍ د ډېر ګران فرد نه پرته بل څوك يې نه شي ويښولاى. (د دغه مړي به همدغسې حالت وي) تر هغه وخته چې الله تعالى يې له دغه آرامځي څخه پاڅوي او كه دا مړى منافق وي نو په ځواب كې به وايي چې له خلكو مې اوريدل چې هغوى ويل ما هم همغسې ويل. نه پوهېدم چې څوك دى، نو پرښتې به وايي موږ پوهېدو چې ته به همداسې وايې. بيا به ځمكې ته وويل شي پر ده باندې را تنګه او راجوخته شه. نو داسې به پرې راتنګه شي چې د ده پښتۍ به سره تېرې بېرې شي، په همدې عذاب كې به تر هغې پورې اخته وي چې الله تعالى يې له دغه استوګنځي نه را پاڅوي.

۳. د قبر نعمتونه او عذاب

د قبر پېژندنه

سره له دې چې قبر په مشهوره اصطلاح كې د ځمكې هغې برخې ته ويل كيږي چې مړى پكې ښخ شوى وي، خو د نعمتونو او عذابونو د اثبات په بحث كې قبر له مرګ څخه وروسته د مړي د شتون ځاى ته ويل كيږي، كه هغه ريښتينى قبر وي او كه بل ځاى وي، لكه چې څوك په اوبو كې مړ شي او اوبه يې يوسي او يا څوك له مرګه وروسته ځناور وخوري، ياېې څوك وسوځوي او داسې نور.

---

١ - رواه الترمذي.

الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ [الحج: ٧] **ژباړه:** او الله تعالی د قبرونو والا خامخا راپاڅوي.

په دې آيت کې له قبرونو څخه عامه معنا مراد ده، په دې توګه چې الله تعالی مړي هرو مرو راپاڅوي که هغه په ځمکه کې ښخ وي که سوځېدلي وي او که ځناورو خوړلي وي.

د قبر د نعمتونو او عذابونو د اثبات دليل

د قبر نعمتونه د قرآن کريم په مبارکو آيتونو او د نبي کريمﷺ په مبارکو احاديثو باندې ثابت شوي دي.

۱ـ الله تعالی په قرآن کريم کې د قبر د نعمتونو په اړه فرمايلي دي: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ [إبراهيم: ٢٧] **ژباړه:** الله تعالی به مؤمنان په نړدې ژوند او په آخرت کې په ثابته وينا کلک او ثابت قدمه کړي.

۲ـ نبي کريمﷺ د قبر په اړه فرمايلي دي: «إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفَرِ النَّارِ»[1] **ژباړه:** په يقيني توګه قبر يا د جنت له باغچو څخه يوه باغچه ده او يا د دوزخ له کندو څخه يوه کنده ده.

۳ـ نبي کريمﷺ په دوو قبرونو تېرېده، نو وېې فرمايل: «إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ الْبَوْلِ وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ»[2] **ژباړه:** دغه دواړه (مړي) په عذاب کې دي د داسې لوېې ګناه له امله ورته عذاب نه ورکول کيږي يوه به د خپلو تشو متيازو (له څاڅکو) څخه ځان نه ساته او بل به چغلي کوله.

په برزخ، نکير او منکر او د قبر په نعمتونو او عذاب د ايمان حکم

په برزخ او ټولو هغو شيانو چې په برزخ کې واقع کيږي او نبي کريمﷺ موږ پرې خبر کړي يو لکه په قبر کې د نکير او منکر پوښتنې کول، د قبر عذاب او نعمتونه په دې ټولو ايمان راوړل فرض دي.

---

۱ - رواه الترمذي.

۲ - صحيح البخاري ت - (۱ / ۲۲۹)

پوښتنې:

۱. برزخ تعریف کړئ.
۲. د برزخ د اثبات لپاره دلائل ذکر کړئ.
۳. په قبر کې د پوښتنې کوونکو ملائکو نومونه څه دي؟
٤. له مړي څخه په قبر کې ملائکې د څه شي پوښتنې کوي؟
۵. د قبر د سوال په هکله یو نقلي دلیل بیان کړئ.
٦. قبر تعریف کړئ.
۷. د قبر د نعمتونو په هکله یو نقلي دلیل ووایئ.
۸. د قبر د عذاب په هکله یو نقلي دلیل ووایئ.
۹. په پورتنیو موضوعاتو د ایمان حکم بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د برزخ د حالاتو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

بعث او حشر

مسلمانان ټول په دې کلک ايمان لري هغه غيبي حالات چې الله ﷻ په قرآن کريم کې او پيغمبر ﷺ په احاديثو کې بيان کړي حق دي لکه بعث، حشر، د اعمالو تلل، جنت، دوزخ او داسې نور.

١. بعث

د بعث تعريف: په لغت کې ليږلو، راپاڅولو او ژوندي کولو ته وايي: او په شرع کې جسدونو ته د ارواحو بيرته راګرځولو او له قبرونو څخه انسانان راپاڅولو ته بعث ويل کيږي.

د تعريف شرح

بعث، نشور، نشأة ثانية او معاد مترادف الفاظ دي چې د يو حالت لپاره په قرآن کريم کې ذکر شوي او هغه پس له مرګه د مړو را ژوندي کېدل دي، ټول مړي به د الله ﷻ په امر له قبرونو څخه راولاړيږي او ارواح به يې له خپلو جسدونو سره بيا يو ځای کيږي چې له دغه حالت څخه په قرآن کريم او احاديثو کې کله د بعث، کله د نشر او نشور او کله هم ورڅخه د **نشأة ثانية** (دويم ځل ژوندون) په لفظ تعبير شوی.

د بعث د اثبات دليل

الله ﷻ فرمايي: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ﴾ [المؤمنون: ١٦] **ژباړه:** بيا به تاسې د قيامت په ورځ راپاڅول شئ.

په بل آيت کې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ [الحج: ٧] **ژباړه:** او بېشکه الله ﷻ راپاڅوي هغه خلک چې په قبرونو کې دي.

په بعث ايمان درلودل

په بعث ايمان درلودل د ايمان اساسي رکن دی نو له مرګ څخه وروسته په بيا ژوندي کيدو ايمان درلودل فرض دي، هر څوک چې له بعث څخه منکر وي کافر دی.

۲. حشر

د حشر تعریف: حشر په لغت کې د قیامت په ورځ د فیصلې او حساب لپاره د انسانانو راټولېدلو ته ویل کیږي.

د تعریف شرح

د قیامت په ورځ د انسانانو موقف او د محشر میدان ته راټولولو او راجمع کولو ته حشر ویل کیږي، انسانان به ټول د محشر په میدان کې د دې لپاره راجمع کیږي تر څو له دوی سره د دوی د اعمالو حساب وشي، د نیکانو نیکي و تلل شي او د بدانو بدي او هغوی ته خپلي عملنامې په ښي یا چپ لاس کې ورکړل شي.

د دوي تر منځ د دې فیصله او پریکړه وشي چې څوک د جنت مستحق دي او څوک د جهنم چې دې ته لوی حشر هم ویل کیږي.

د حشر د اثبات دلیل

د قیامت په ورځ حشر په بې شمیره دلایلو ثابت دی.

الله ﷻ فرمايي: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ [البقرة: ۲۰۳] **ژباړه:** او ښه پوه شئ بیشکه تاسې به د الله ﷻ حضور ته راټولیږئ.

په بل آیت کې فرمايي: ﴿وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ [المؤمنون: ۷۹]

ژباړه: او الله ﷻ هغه ذات دی چې تاسې یې په ځمکه کې خواره واره پیدا کړي یاستئ بیا به همده ته راجمع کیږئ.

رسول الله ﷺ په خپل یو مبارک حدیث کې فرمایلي دي: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا»[۱] **ژباړه:** ای خلکو بېشکه تاسې به په داسې حال کې چې پښې به مو لوڅې وي، په بدن باندې به مو کالي نه وي، سنت شوي به نه یاست الله تعالی ته به راټولیږئ.

حشر به د چا کیږي؟

حشر به له انسانانو، پیریانو او له ټولو ژوندیو مخلوقاتو سر ته رسیږي، کله چې څاروي او نور ژوي یو له بل څخه د خپلو ظلمونو غچ واخلي نو دوی به بیا مړه شي او یواځې انسانان به په محشر کې پاتې شي لکه چې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ [التكوير: ۵] **ژباړه:** او (یاد کړه هغه ورځ) کله چې وحشي ژوي راجمع کړل شي. په بل آیت کې فرمايي: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي

---

۱ - صحیح البخاري ت - (۱۱ / ۲۴۸)

الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ [الأنعام: ٣٨] **ژباړه:** په ځمکه کې خوځېدونکي کوم ساکښ او په هوا کې په وزرونو سره الوتونکي کوم مارغه ته وګورئ، دا ټول همدا ستاسې په څېر انواع او ډولونه دي، موږ د هغو د تقدير په ليکنه کې څه نيمګړتيا نده پرېښې. بيا به دا ټول د خپل رب لوري ته راغونډېږي.

حديث: په حديث شريف کې راځي: د ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دى چې پيغمبرﷺ دوه پسونه وليدل چې يو بل يې په ښکرو ووهل. پيغمبرﷺ و فرمايل: اى أبو ذره ته پوهيږې چې دوى ولې يو بل په ښکرو وهي؟ ما ووېل نه پوهيږم. پيغمبرﷺ وفرمايل: مګر الله جل جلاله پوهيږي، چې ولې دوى يو بل په ښکرونو وهي او نيږدې ده چې د دوى تر منځ به فيصله وکړي. [1] په بل حديث کې د هغه چا په حق کې راځي چې د خپلو څارويو څخه زکات نه ورکوي: اوښان به خپل مالکان د پښو لاندي کوي او وزې به خپل مالکان په پښو او ښکرو بانديې وهي. [2] په بل روايت کې راځي: کله چې الله جل جلاله وحشي حيوانات راټول کړي او دوى يو له بل څخه خپلې بدلې او غچ واخلي بيا به ورته الله تعالى امر وکړي چې خاورې شئ، هغوى به خاورې شي نو په دغه وخت کې به کافر د دې ارمان وکړي چې کاش زه هم خاورې شوى واى. [3]

پوښتني

١. بعث تعريف کړئ.
٢. حشر تعريف کړئ.
٣. د بعث او حشر د اثبات دليلونه ووايئ.
٤. د بعث او حشر تر منځ توپير واضح کړئ.
٥. الله تعالى به د قيامت په ورځ څوک حشر کوي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بعث او حشر په اړه له قرآن کريم څخه نور دلايل ووايي چې په کتاب کې ندي ذکر شوي.

---

١ – مسند احمد.

٢ – متفق عليه.

٣ – تفسير بحر العلوم د ابو الليث السمرقندي. کتاب ١/ ٤٦٧ تفسير طبري.

د پیغمبرﷺ شفاعت

آیا پوهیږئ چې شفاعت څه ته وايي؟ او شفاعت په څو ډوله دی؟ او پیغمبرﷺ به شفاعت څه وخت او د چا لپاره کوي؟
د دې لپاره چې په پورتنیو مطلبونو ښه پوه شو، لاندې لوست لولو.

د شفاعت تعریف

شفاعت په لغت کې له چا څخه د بل لپاره د نېکۍ کولو او جرم او خطا د ښنلو غوښتلو ته وايي.
او د عقایدو د علم په اصطلاح کې له الله تعالی څخه د قیامت په ورځ غوښتنه ده، څو د یو چا له خطاوو څخه تېر شي او ښېنه ورته وکړي
په دې ځای کې له شفاعت څخه مرا د زموږ د خوږ پیغمبر حضرت محمدﷺ شفاعت مراد دی چې د قیامت په ورځ به یې د ټولو خلکو لپاره په عامه توګه او د خپلو امتیانو لپاره په خاصه توګه د الله تعالی په دربار کې تر سره کوي او الله تعالی به د خپلې مهربانۍ له مخې او د پیغمبرﷺ د اعزاز په موخه د هغه سفارش قبلوي.

د شفاعت د اثبات دلیل

د پیغمبرﷺ شفاعت په قرآن کریم، نبوي احادیثو او د امت په اجماع سره ثابت دی.
الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي: ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾ [الإسراء: ۷۹] **ژباړه:** نژدې ده چې ستا څښتن به تا ستایل شوي ځای ته ورسوي.
حضرت عبدالله بن مسعود، حذیفة بن الیمان، عبدالله بن عمر، سلمان فارسي او جابر بن عبدالله رضی الله عنهم ویلي چې له ((مقام محمود)) څخه د پیغمبرﷺ شفاعت کبری مراد دی.
د پیغمبرﷺ د شفاعت په باره کې دومره زیات احادیث راغلي چې د تواتر اندازې ته رسیږي، لکه چې پیغمبرﷺ فرمايلي دي: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ». [۱]

ژباړه: زه به د قیامت په ورځ د آدمعلیه السلام په اولاده کې سردار یم او زه به لومړی هغه څوک یم چې له قبر څخه راپاڅیږي،[۲] او زه به لومړی هغه څوک یم چې شفاعت به کوم او لومړی هغه څوک به یم چې شفاعت یې قبلیږي.

---

۱ - صحیح مسلم - ۷ / ۵۹

۲ـ تفسیر زاد المسیر للامام ابن الجوزی رح- (۵ / ۷۶) و تفسیر النکت والعیون للامام الماوردي البصري (۳ / ۲۶۵)

د پیغمبرﷺ د شفاعت ډولونه

الله تعالی حضرت محمدﷺ ته د دوه ډوله شفاعتونو اعزاز ورپه برخه کړی دی:

۱. شفاعت کبری.
۲. شفاعت صغری.

۱. شفاعت کبری

کله چې ټول انسانان د محشر په میدان کې د خپلو اعمالو د حساب لپاره راټول شي، په دې انتظار کې وي چې کله به الله تعالی له دوی سره د اعمالو محاسبه شروع کوي او له ډیرې ویرې او هیبت څخه به په ډیر لوی مشقت او غم کې پراته وي، آن تر دې چې د دوی انتظار به تر ځلوېښتو کلونو پورې وغځېدل شي، دوی به په دې هڅه کې شي چې څوك داسې پیداکړي چې الله تعالی ته د دوی په هکله شفاعت وکړي، نو له نورو ټولو هڅو وروسته به انسانان د پیغمبرﷺ حضور ته راشي او ورڅخه به وغواړي څو له الله تعالی څخه غوښتنه وکړي چې له دوی سره محاسبه شروع کړي، بیا به پیغمبرﷺ الله تعالی ته په سجده پرېوزي او الله تعالی ته به دومره عذر او زاری وکړي چې الله تعالی به ووایي: ای محمده! سر را پورته کړه هر څه چې غواړې درته به درکړل شي اوشفاعت به دې قبول کړل شي. پیغمبرﷺ به الله تعالی ته له انسانانو سره د حساب کولو شفاعت وکړي او الله تعالی به یې قبول کړي.

فعالیت: آیا امتونه به له نورو پیغمبرانو څخه هم د شفاعت کولو غوښتنه کوي؟ په دې هکله مو څه اورېدلي، په نوبت سره یې بیان کړئ.

۲. شفاعت صغری

له شفاعت صغری څخه مراد د پیغمبرﷺ هغه شفاعت دی چې د نورو بېلا بېلو خلکو لپاره به یې کوي چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

۱. د ټولو مؤمنانو لپاره جنت ته د تللو په هکله شفاعت.
۲. د هغه چا لپاره شفاعت چې نیکۍ او بدۍ یې برابرې وي نو د دوی په هکله به شفاعت کوي تر څو جنت ته داخل کړل شي.
۳. د خپل امت د ګناهکارو لپاره شفاعت تر څو الله تعالی یې ګناهونه وروبښي او له دوزخ څخه یې راوباسي او جنت ته یې داخل کړي.

٤. د نیکانو د درجو او مرتبو د لا اوچتولو لپاره د پیغمبرﷺ شفاعت

٥. د پیغمبرﷺ شفاعت د ځینو خلکو لپاره تر څو بې له محاسبې جنت ته داخل شي.

٦. د عذاب له مستحقینو څخه د عذاب د تخفیف لپاره شفاعت[١]

د پیغمبرﷺ د شفاعت شرطونه

د پیغمبرﷺ د شفاعت لپاره د دریو شرطونو وجود لازمي دی:

١. **د قیامت ورځ:** پیغمبرﷺ به شفاعت د قیامت په ورځ کې کوي، هغه څوک چې د دنیا په چاروکې د پیغمبرﷺ د شفاعت غوښتنه کوي هغه په خطا دی.

٢. **د الله تعالی اجازت:** د شفاعت لپاره ضروري ده چې الله به د شفاعت کولو اجازت ورکړي، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ [البقرة: ٢٥٥].

ژباړه: څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته شفاعت وکړای شي؟

په یو بل آیت کې الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾ [سبأ: ٢٣].

ژباړه: او د الله تعالی په حضور کې هیڅ شفاعت د چا لپاره ګټور ثابتیدای نشي، مګر دا چې الله تعالی چاته د شفاعت اجازه ورکړي.

٣. **د الله تعالی رضامندي له هغه چا څخه چې په اړه یې ځانګړی شفاعت کیږي:** څوک چې له چا څخه الله تعالی تل ناراضه وي د هغه لپاره د پیغمبرﷺ ځانګړی شفاعت نشته.

البته شفاعت کبری چې د ټولو انسانانو حساب کتاب په هغه سره شروع کیږي، دا شفاعت عام دی.

پوښتنې:

١. شفاعت تعریف کړئ.

٢. د پیغمبرﷺ د شفاعت ډولونه ووایاست.

٣. د پیغمبرﷺ په شفاعت به کوم اشخاص له دوزخ څخه راوځي؟

٤. د شفاعت شرطونه څو دي؟ بیان یې کړئ.

کورنی دنده

زده کوونکي دې د احادیثو کتابونو ته مراجعه وکړي او د پیغمبرﷺ د شفاعت کبری قصه دې پوره ولیکي.

١ـ شرح العقیدة الطحاویة – (١ / ٢٠٣)

د حديثو
برخه

غیبت لویه گناه ده

عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: { أَتَدْرُونَ مَا الْغِیبَةُ }؟. قَالُوا: اَللَّـهُ وَرَسُـولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: { ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا یَكْرَهُ }. قِیلَ: أَفَرَأَیْتَ إِنْ كَانَ فِی أَخِی مَا أَقُولُ؟ قَالَ {إِنْ كَانَ فِیهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ یَكُنْ فِیهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ }. (رواه مسلم).

د راوي لنډه پیژندنه

د حدیث شریف راوي حضرت ابو هریره رضي الله عنه دی چې نوم یې عبد الرحمن، د پلار نوم یې صخر، د دوس له قبیلې سره یې تړاو درلود، په کنیه (ابوهریره) سره یې شهرت درلـود، د هجرت په اووم کال یې اسلام قبول کړ. ډېـر احادیـث یـې لـه رسـول الله ﷺ څخه یـاد او روایت کړي دي، تر دې چې د حدیث امام ورته ویل کیږي. د هجـرت پـه اوه پنځوسـم کال کې یې له فاني دنیا څخه سترګې پټې کړې.

د ځینو کلمو معنا

أَتَدْرُونَ: آیا تاسې پوهیږئ ؟

الْغِیبَةُ: د یو چا یادونه په کمۍ سره د هغه په غیاب کې.

بِمَا یَكْرَهُ: په هغه څه سره چې هغه یې بد ګڼي.

أَفَرَأَیْتَ: خبر راکړه.

بَهَتَّهُ: توراو تهمت دې پرې ولګاوه.

د حدیث شریف ژباړه

له حضرت ابي هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ لـه خپلـو اصحابو څخه وپوښتل: ایا تاسو پوهیږئ چې غیبت څه ته وایي؟ هغوی په ځواب کې وویل: الله او د هغه رسول ښه پوهیږي. رسول الله ﷺ وویل: د خپل مسلمان ورور په هغه څه سره یـادول چې بد یې ګڼي غیبت بلل کیږي. له پیغمبر څخه پوښتنه وشوه: کـه چیـرې زمـا پـه ورور کې هغه څه شتون ولري چې زه یې یادونه کوم؟ پیغمبر ﷺ ووېل: که چیرې په هغـه کـې هغه څه وي چې ته یې یادونه کوې، بې له شکه تا یې غیبت وکړ او کـه چیـرې پـه هغه کې هغه څه نه وي چې ته یې یادونه کوې، نو یقیناً تا هغه پورې تور وتاړه.

د حدیث شریف حکمت

په دې حدیث کې پیغمبرﷺ خپل امت ته لارښوونه کوي چې په خپلو منځو کې یو د بل عزت او پت ته په ټینګه پاملرنه وکړي او په ځانګړې توګه هر مسلمان بايد خپله ژبه د خپل مسلمان ورور د نیمګړتیاوو او کمیو له څرګندولو څخه وژغوري، او په خاصه توګه مسلمان بايد له غيبت کولو څخه ځان وساتي، ځکه غيبت داسې مرض دی چې په ټولنه کې د خلکو ترمنځ اختلاف راپيدا کوي او د مسلمانې ټولنې وحدت او يووالي ته زيان رسوي، پردې اساس زموږ پیغمبرﷺ له داسې عمل څخه منعه کړې ده او مسلمانان يې دې ته متوجه کړي دي چې په مسلمانه ټولنه کې بايد څوک د چا د سپکاوي په فکر کې نه وي، بلکې د اخلاص او صميميت په فضا کې به ژوند تيروي، نو ټولنه به د ټولو هغو ناخوالو څخه پاکه او په امن کې وي چې د اختلاف او شخړو لامل ګرځي او همدا د اسلام غوښتنه ده.

د حدیث شریف ګټې

۱ – د اسلام سمه زده کړه

اصحابو کرامو به تل زيار ايسته چې ترڅو په سمه توګه دين زده کړي، له دې کبله يې له پیغمبرﷺ څخه وغوښتل چې د غيبت په معنا سم ځان پوه کړي او ورڅخه يې وپوښتل چې دوی ته مسئله روښانه کړي، نو په هر مسلمان باندې لازم دي تر څو د دين احکام په سمه توګه زده کړي.

۲ – له ناروااوو څخه ځان خبرول

مسلمان بايد د دين له اوامرو او نواهيو دواړو څخه ځان خبر کړي ترڅو په اوامرو عمل وکړي او له ناروا چارو څخه ځان وساتي.

۳ – دغيبت معنا: د مسلمان ورور په غياب کې هغه نيمګړتياوې په ګوته کول چې هغه يې بدې ګڼي او پرې خپه کيږي، دې ته غيبت ويل کيږي.

۴ - غيبت ناروا عمل دی

غيبت کول د مړ مسلمان ورور د غوښې خوړلو په څير دي، لکه چې په حجرات سورت کې، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ﴾ [الحجرات:۱۲]

ژباړه: او یو د بل غیبت مه کوئ آیا یو له تاسو څخه د خپل مړ ورور غوښه خوړل خوښوي؟ نو (نه) بلکې بد یې ګڼئ او له الله تعالی څخه وویریږئ، یقیناً الله تعالی ښه توبه قبلوونکی مهربان ذات دی.

۵ – مسلمانان سره ورونه دي

یو مسلمان د بل مسلمان ورور دی، **لکه** څرنګه چې په حجرات سورت کې الله فرمايي:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [الحجرات:۱۰]

ژباړه: مؤمنان سره ورونه دي، نو تاسې د خپلو وروڼو ترمنځ صلحه راولئ، او له الله تعالی څخه وویریږئ چې تر څو پر تاسې رحم وشي.

مؤمنان تل د دیني وروروئ پر اساس په خپلو منځو کې مینه او لورینه لري او یو بل ته د ښیګڼې رسولو په فکر کې وي او هر یو د خپل مسلمان ورور مرسته کوي او د زیان ور رسولو څخه ځان ساتي.

٦ – تهمت (تور) لګول لویه ګناه ده

تهمت: د مسلمان په هکله هغه نا وړه څرګندونه ده چې په هغه کې دغه نیمګړتیا نه وي، او ورپورې تړل کیږي داسې څرګندونه تهمت بلل کیږي.

تهمت لویه ګناه ده او په پورتني حدیث کې له غیبت کولو څخه یې وبال زیات ښودل شوی دی.

ځینې څرګندونې غیبت نه بلل کیږي

د دین علماء د دلایلو په رڼا کې لاندې څرګندونې غیبت نه بولي:

۱ – له ظالم څخه د مظلوم شکایت

کله چې مظلوم له ظالم څخه شکایت کوي، د هغه د تیرې څرګندونه هغه چا ته کوي چې ورسره مرسته کولای شي غیبت نه بلل کیږي.

۲ – د ناروا وو د مخنیوي په موخه یادونه

تر څو دغه نا مشروع کار له منځه لاړ شي او په کې اخته خلک ترینه منعه شي.

۳ – د فتوی غوښتنه

په یوه مسئله کې یو څوک له عالم څخه پوښتنه کوي ترڅو پرې پوه شي، د مثال په توګه وايي: چې دغه کس پر ما تیری کوي او حق مې خوري او ظالم دی، د خلاصون لار راته وښایه.

٤ – د مشورې د غوښتنې پر اساس د چا په هکله حقیقت ویل

چا ته د یو کس په اړه د حقیقت ویلو په ترڅ کې د هغه نیمګړتیاوې په ګوته کول چې اهلیت لري او که نه او یا د اعتماد وړدی او که نه، غیبت نه بلل کیږي.

٥– د یو کس بې دیني څرګندول:

تر څو د هغه له ناسمو اعمالو څخه مسلمانان خبر شي او ځان ورڅخه وژغوري.

٦ – په هغه صفت او نښې سره د یو کس یادونه چې پرې شهرت لري

که چیرې څوک په کوم صفت سره شهرت ولري او پرې پېژندل کیږي او له یادونې څخه یې د هغه سپکاوی هدف نه وي، بلکې پېژندنه یې هدف وي چې له نورو څخه یې توپیر وشي، لکه هغه فلانی چې ګوډ دی.

پوښتنې:

۱ – د غیبت معنا ووایاست.

۲ – د غیبت اوتهمت ترمنځ توپیر ووایاست.

۳ – غیبت کول په قرآن کریم کې له څه سره تشبیه شوی دی؟

٤ – په کومو حالاتو کې د چا په هکله څرګندونې غیبت نه بلل کیږي؟

کورنی دنده

پورتنی حدیث له ژباړې سره په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

مسلمان د مسلمان هنداره ده

حديث: عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلى الله عليه وسـلم: إِنَّ أَحَدَكُمْ مِرْآةُ أَخِيْهِ، فَإِنْ رَأى بِهِ أَذىً فَلْيُمِطْهُ عَنْهُ. رواه الترمذى.

د کلمو معنا

مِرْآةُ: هنداره (آيينه)

اذىً: عيب (نيمگړتيا)

فليُمِطْهُ عَنْهُ: لرې دې کړي له هغه څخه

د حديث شريف ژباړه

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: تاسې هر يو د خپل مسلمان ورور هنداره ياست، که چا په خپل مسلمان ورور کې څه عيب وليد، ورڅخه دې لرې کړي.

د حديث حکمت

انسان په عامه توگه کمزورى مخلوق دى، له نيمگړتياوو څخه خالي نه وي، پرهمدې اساس په پورتني حديث کې مسلمان ته لارښوونه کيږي چې خپل ځان ته متوجه وي او ځان د دين له لارې کمال ته ورسوي او هغه داسې کيداى شي چې په خپل مسلمان ورور باور ولري او د هغه نصايحو ته غوږ کيږدي او ويې مني چې په ځينو حالاتو کې دده، د کمزورى اصلاح د نورو په مرسته کيږي او همدا راز د بل مسلمان ديني دنده ده چې کله په مسلمان کې څه کمزوري وگوري بايد ور په گوته يې کړي، تر څو مسلمانه ټولنه له ناروا وو څخه پاکه اوسي او ژوند يې هوسا وي.

د حديث شريف گټې

۱ – مسلمان د مسلمان هنداره ده

مسلمانان په خپلو منځوکې يوبل ته اړتيا لري، ځکه چې هغه عيبونه چې يو مسلمان يې لري اوپرې نه پوهيږي، بل مسلمان ورور يې ورته اصلاح کوي، لکه څرنگه چې انسان خپل ځان هنداري ته په کتلوسره په خپله سموي، نو مسلمان خپل مسلمان ورورته هغه څه

غواړي چې پر خپل ځان يې لوريږي او خپله دنده ګڼي چې د بل مسلمان نيمګړتياوې ور په ګوته کړي، پدې حديث کې هر مسلمان ته لارښوونه کيږي چې د بل مسلمان نصيحتونو قبلولوته تيار وي، همداراز هرمسلمان بايد له بل مسلمان څخه غوښتنه وکړي چې دده کمی وربه ګوته کړي، ځکه دا زمونږ د نيکو خلکو تګ لاره ده، حضرت عمر فاروق به په منبر باندې خپلو ملګرو ته اعلان کاوه چې دده کمزورئ ور وښيي.

٢ – مسلمان د مسلمان ورور دی

بايد هرمسلمان د خپل مسلمان ورور په هکله خير وغواړي او يو پر بل پوره باور ولري چې څه وړانديز کوي اساس يې ښيګڼه او اصلاح ده نور څه مادي ګټې اويا ده ته زيان رسول نه دي.

٣ – د منکر له منځه وړل

د هرمسلمان ديني دنده ده چې په حکمت او بصيرت سره دناروا وو په له منځه وړلو کې پوره برخه ولري، ځکه د مسلمان کاميابي په همدې پورې تړلې ده، اوپه يواځې ځان اصلاح کولو باندې څوک نشي کاميابيدلی ترڅو چې نور خلک يې د دين لوري ته دعوت اوله بدو کارونو څخه منعه کړي نه وي، لکه چې الله تعالی په العصر سورت کې فرمايي: ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ [العصر:٣] **ژباړه:** او (له زيان څخه ژغورل شوي هغه کسان دي) چې يو بل ته په حق او صبر سره نصيحت کوي.

٤ – مسلمان د هنداري په څير پاک دی

کامل مسلمان خپل سيرت د هنداري په څير پاک ساتي، هر وګړی د هغه په هکله باور لري چې د ټولو خلکو خير غوښتونکی دی او هيڅکله د چا په تاوان نه خوښيږي، نو پدې اساس هر وګړی د ده نظر د سر په سترګو مني، ځکه هغه عملا په خپل ژوند کې خلکو ته خپل اخلاص او خير غوښتنه ښودلې ده.

٥ – مسلمان د خپل مسلمان ورور عزت غواړي

د هنداري سره د مسلمان تشبيه همدا معنا لري چې د مسلمان اصلاح به په داسې توګه کوي لکه هنداره، د هغه رسوا کول يې هدف نه وي چې په خلکو کې ذليل شي، بلکې په راز ساتلو سره د هغه اصلاح راولي، ځرنګه چې انسان خپله څيره په هنداره کې ګوري خپلو نيمګړتياوو ته متوجه کيږي، هنداره د ده څيره بل چاته نه رسوا کوي.

ځينې زرينې ويناوې

يوه ورځ عمر بن عبد العزيز رحمة الله عليه ته وويل شول چې په خپل رعيت کې مشر ته د پلار په سترګه وګوره اوکشر ته د زوی نظر وکړه او ځوان ته د خپل ورور په حيث وګوره، ټول رعيت به دې خپل شي.

يحيی بن معاذ رازي –رحمة الله عليه– وايي: يو مسلمان پر بل مسلمان حق لري که چيرې مرسته ورسره نشي کولای، بايد ضرر ورته ونه رسوي او که چيرې خوشحالي نشي ورکولای غم خو ور ونه رسوي اوکه چيرې يې ستايلی نشي بدي خو يې ونه وايي.

پوښتنې

١- لاندې کلمې معنا کړئ:

مِرْآةُ :

اذیً :

فليُمطهُ :

٢ – د حديث ګټې په خپل عبارت کې ووایاست.

٣ – څرنګه کيدای شي چې مسلمان د مسلمان لپاره هنداره اوسي؟ واضح يې کړئ.

کورنۍ دنده

د لوست مهم ټکي په پام کې نيولوسره (مسلمان د مسلمان لپاره هنداره ده) تر سرليک لاندې يوه مقاله وليکئ.

د مشورې اهمیت

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ: { الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ }.

[رواه الترمذي.]

د کلمو معنا

الْمُسْتَشَارُ: هغه کس ته ویل کیږي چې له هغه څخه د مشورې ورکولو غوښتنه کیږي.

مُؤْتَمَنٌ: هغه څوک چې امین گرځول شوی وي.

د حدیث شریف ژباړه

له ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول اللهﷺ فرمایلي دي: هغه کس چې دمشورې ورکولو غوښتنه ورځخه کیږي داسې دی لکه چې امانت ورسره ایښودل شوی وي.

د حدیث شریف حکمت

په اسلام کې شورا خورا مهم اصل بلل کیږي، له مسلمانانو څخه په کلکه غوښتنه شوې چې په خپل ژوند کې یې پلې کړي او پدې حدیث کې مسلمانانو ته لارښوونه شوې چې د مشورې ورکول یو امانت دی، نو لازمه ده چې هر مسلمان پدې اړه پوره متوجه اوسي او خپل مسلمان وروړته هغه مشوره ورکړي چې د هغه پکې گټه او خیر وي، همداراز د هر مسلمان دیني دنده ده چې په خپل ژوند کې د شورا قانون پر خپل ځان عملي کړي، سالم نظر ته غاړه کیږدي، ځکه دا جوته ده چې له مشورې نه وروسته هر کار معقول اونتیجه یې مثبته وي.

د حدیث شریف گټې

۱- د مشورې ورکولو اهمیت

مشوره ورکوونکی د یو امین حیثیت لري چې د امانت په ساتنه کې پوره زیار باسي ترڅو ورځخه ضایع نشي، همداراز مسلمان چې کله خپل ورور ته مشوره ورکوي په پوره غور او فکر سره یې ورکوي، د دې لپاره چې په گټه یې خوشحالیږي او په تاوان یې خپه کیږي، ځکه مسلمان خپل ورور ته هغه څه خوښوي چې د ځان لپاره یې خوښوي.

٢ – د امانت ساتنه

د امانت ساتنه د مسلمانی له ښکاره نښو څخه يوه نښه شميرل کيږي، خيانت د منافقت او ټګی له نښو څخه يوه نښه ده چې مسلمان ورڅخه ډډه کوي، ځکه د امانت خيانتول د الله تعالی له حکم څخه سرغړونه بلل کيږي، الله تعالی فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا﴾ [النساء:١٢]

ژباړه: بې له شکه الله تعالی تاسو ته امر کوي چې امانتونه د هغو خاوندانو ته وسپارئ. له همدې امله مسلمان يو چاته مشوره ورکول خپل لوی مسؤليت ګڼې او پوره غور پکې کوي.

٣ – مشوره اخيستل د مسلمان صفت دی

مسلمانان د دين او دنيا په کارونو کې په خپلو منځو کې هميشه مشوره کوي، الله تعالی په قرآن کريم کې مؤمنان داسې ستايلي دي: ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ [الشورى : ٣٨]

ژباړه: د مسلمانانو کارونه په خپلو منځو کې په مشوره دي.

همدارنګه الله تعالی خپل پيغمبر ته لارښوونه کوي چې په چارو کې له خپلو ملګرو سره مشوره وکړي: ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ [آل عمران : ١٥٩]

خپلو ملګرو(اصحابو) سره په کارونو کې مشوره وکړه.

د دې آيت حکم ټولو مسلمانانو ته متوجه دی او د هر مسلمان مکلفيت ګڼل کيږي.

له حضرت ابوهريرهرضي الله عنه څخه روايت دی چې فرمايي: رسول اللهﷺ به له هر چا څخه زيات په مشوره عمل کاوه او له اصحابو څخه يې مشوره غوښتله.

٤ – په مشورې سره کار سر ته رسول نيکمرغي ده

مونږ مسلمانان پدې پوره باور لرو چې مشوره د ژوند په کارونو کې د برياليتوب لوی لامل دی لکه چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: «مَا خَابَ مَنِ اسْتَخَارَ، وَلاَ نَدِمَ مَنِ اسْتَشَارَ، وَلاَ عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ»[١]. **ژباړه:** څوک چې استخاره کوي هيڅکله نه ناکاميږي، او څوک چې کارونه

[١] الراوي:أنس بن مالك المحدث: الطبراني المصدر: المعجم الأوسط الجزء أو الصفحة ٦/٣٦٥.

په مشوره کوي هيڅکله نه پښيمانه کيږي او ځوک چې په ژوند کې ميانه روي اختيار کړي نه خواريږي، يعنې له اسراف او بې ځايه امساك (بخيلی) څخه ډډه کوي.

مشوره بايد له چا څخه واخيستل شي؟

هغه ځوك با يد د مشورې اخيستلو لپاره غوره کړای شي، چې باوري، په نظر ورکولو کې صادق وي او په هغه کار کې چې مشوره ورڅخه غوښتل کيږي پوره معلومات ولري، او مشوره غوښتونکی يې له ديانت څخه ډاډمن وي.

پوښتنې

۱ - مشوره په چارو کې څه اهميت لري؟

۲ - له چا څخه بايد مشوره واخيستل شي؟

۳ - په حديث کې مشوره ورکونکی له چا سره تشبيه شوی دی؟

کورنی دنده

د لوست مهم ټکي په خپلو کتابچوکې وليکئ.

د بېوزلو سره مرسته

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ {السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ }. وَأَحْسِبُهُ قَالَ: { كَالْقَائِمِ لاَ يَفْتُرُ وَكَالصَّائِمِ لاَ يُفْطِرُ}. [متفق عليه]

د راوي پېژندنه په تېر لوست کې شوې ده.

د کلمو معنا

السَّاعِي: پالونکی اومرسته کوونکی

الأَرْمَلَةِ: کونډه

كَالْقَائِمِ: په شپه کې عبادت (تهجد) کوونکی

لاَ يَفْتُرُ: نه ستومانه کېږي

لاَ يُفْطِرُ: پرله پسې روژه نیسي

د حدیث شریف ژباړه

له ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: د کونډې اومسکین پالونکي د الله تعالی په لار کې د مجاهد په څېر دی. او راوي وايي چې گومان کوم: پیغمبر ﷺ وویل: اجر یې د هغه نه ستومانه کېدونکي مسلمان په څېر دی چې تل شپه د الله تعالی په عبادت کې په ولاړه تیروي او د هغه تل روژه نیوونکي په څیر ثواب لري چې هیڅکله روژه نه ماتوي (د ورځې ټول عمر روژه نیسي).

د حدیث شریف حکمت

د اسلام دین د نیکمرغۍ دین دی، د انسان د دنیا اوآخرت بریالیتوب ورپورې تړلی دی او ټول انسانیت ته د سمې لارې ښوونه کوي، یعنې په سمه توگه د خپل رب پېژندنه، د هغه د مخلوق سره د مرستې او خواخوږۍ دین دی. څرنگه چې د متعال رب عبادت کول لازم دي، همدارنگه په انسانانو باندې ترحم او زړه سوی کول هم ضروري دي، په پورتني حدیث کې پیغمبر ﷺ، د کمزورو او اړو خلکو سره مرسته او پالنه د هغو سختو عباداتو سره برابره کړې چې مسلمان یې په ډېرې سختۍ سره سرته رسولی شي، دا د دې

ښکارندوی دی، یواځینی دین چې د انسانانو ترمنځ یې یو والی راوستی دی، او توپیرونه او فاصلې یې له منځه وړي دي، هغه د اسلام مبارک دین دی.

فعالیت: زده کوونکي دې په ډله ییزه توګه له اړو خلکو سره د مرستې بیلګې په ګوته کړي.

د حدیث شریف ګټې

۱ – د اړو خلکو د پالنې ثواب

له حدیث شریف څخه دا څرګندیږي چې که څوك د کفایي جهاد کولوڅخه عاجز وي اوغواړي د مجاهد ثواب تر لاسه کړي، له کونډو او اړو خلکو سره دې مرسته وکړي، پرته له دې چې د جهاد په لاره کې ستونزې او کړاوونه وګالي، دا ټول پدې دلالت کوي چې کونډې او بې اسرې خلك ته نږدې خلك دي چې له هغوی سره د مرستې په پایله کې مرسته کوونکو ته لوړ مقام ورکوي.

۲ – له مخلوق سره ښیګنه عبادت دی

په پورتني حدیث شریف کې له کونډو او بېوزلو خلکوسره مرسته په شپه کې پرله پسې ټول عمر عبادت کولو او تل تر تله روژه نیولو سره برابره ښوولې شوې ده.

له عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرﷺ فرمایلي دي: له غوره عملونو څخه یو دادی چې مؤمن خوشحاله وساتي، په جامو یې پټ کړي، لوږه یې ختمه کړي او اړتیا یې پوره کړي.[1]

۳ – له اړو او کمزورو خلکوسره مرسته کول کامیابي ده:

هر مسلمان چې د مسکینانو او اړو خلکو سره مرسته کوي هغه به په خپل ژوند کې تل خوشحاله اوکامیاب وي، ځکه له ده سره د الله مرسته مل وي، لکه چې رسول اللهﷺ فرمايي: «هَلْ تُنْصرُونَ وتُرْزَقُونَ إلاَّ بِضُعَفَائِكُمْ»[2] **ژباړه:** ستاسو رزق او کامیابي د کمزورو (دعا) پورې تړلې ده.

---

۱ - طبراني

۲ - رواه البخاري

نو كله چې انسان د كونډو، يتيمانو، او مسكينانو په پالنه كې بوخت وي الله تعالى يې په ژوند اوكار كې بركت اچوي.

پوښتنې

۱ -لاندې كلمې معنا كړئ:

السَّاعِي:

الأَرْمَلَةِ:

لاَ يَفْتُرُ:

لاَ يُفْطِرُ:

۲ - د حديث شريف معنا وواياست.

كورنۍ دنده

له بېوزلو سره د مرستې تر سرليك لاندې يوه مقاله وليكئ.

د لوڼو پالنه او روزنه

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ: «مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَـوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ» وَضَمَّ أَصَابِعَهُ. [رواه مسلم]

د راوي پېژندنه

انس د مالك زوی د نضر لمسی، كنيه يې ابو حمزه، د انصارو د خزرج له قبيلې څخه و، لس كاله يې د رسول اللهﷺ په خدمت كې تېر كړي دي. رسول اللهﷺ ورته په عمر او مال كې د بركت دعا كړې وه او په وړوكوالي كې يې د بدر په غزا كې ګډون وكړ. په لمانځه كې يې له رسول اللهﷺ سره ډېر ورته والی درلود. يو له هغو صحابه وو څخه دی چې زيات شمير احاديث يې روايت كړي دي. د پيغمبرﷺ له وفات څخه وروسته د جهاد او فتوحاتو په لړ كې عراق ته لاړ اوپه بصره كې ميشت شو. هغه وروستی صحابي و چې د سلوكلونو په عمر په بصره كې وفات شو.

د كلمو معنا

١ – عَالَ: پالنه وكړه

٢ – جَارِيَتَيْنِ: دوه كوچنۍ لورګانې

٣ – تَبْلُغَا: دواړه بلوغ ته ورسيږي

٤ – ضَمَّ: نيږدې او يو ځای كړې

٥- أَصَابِعَهُ: خپلې ګوتې

د حديث شريف ژباړه

له انس ﷺ څخه روايت دی چې رسول اللهﷺ وويل: څوك چې د دوو لورګـانو پالنه او روزنه تر بلوغه پورې وكړي، د قيامت په ورځ به زه او هغه (پالونكی) سره يوځای يو- او خپلې (دوه) مباركې ګوتې يې سره نيږدې كړې.

يعنې د دوو لوڼو پالونکی او پیغمبرﷺ به په جنت کې سره نیږدې اوسي، اودا نیږدې کیدل يې د دوو ګوتو ترمنځ له فاصلې سره تشبیه کړل.

د حدیث شریف حکمت

دا یو څرګند حقیقت دی چې اسلام نه یوازې د انسان د ژوند ساتنه کوي، بلکې د ټولو مخلوقاتو حقوق پکې خوندي دي، په دې حدیث کې د کوچنیانو د حقوقو په هکله مسلمانانو ته لارښوونه شوې ده چې په ځانګړې توګه د نجونو پالنه او روزنه ډیره د پام وړ ده، د دوی تربیې اوساتنې ته يې د هلکانو په پرتله غوره والی ورکړی دی، آن تردې چې پیغمبر(ص) د دوی پالونکي له ځان سره نیږدې بللي دي او د نجونو شتون يې په کور کې نیکمرغي ښوولې ده.

او دا ځکه چې ښځې له پیل څخه تر واده پورې له خطر سره مخ وي، اسلام د دوی د مصوونیت په موخه پلار او مور ته دنده سپاري چې تر ازدواج پورې ورته پوره پاملرنه وکړي، ترڅو په ټولنه کې د بدو خلکو ښکار،او په ټولنه کې د تجارت د سامان په توګه استعمال نشي.

د حدیث شریف ګټې

۱ - د لورګانو د پالنې اجر

د لوڼو او خویندو پالنه، روزنه او د هغوی اړتیاوې پوره کول د دې لامل ګرځي چې پالونکی يې د آخرت له عذاب څخه خلاص او هغه غوښتنه تر لاسه کوي چې هر مسلمان ورته لیوال دی چې هغه جنت ته تلل دي، دا د دوی د تربیت په اهمیت باندې دلالت کوي.

دا اجر یوازې پلار ته نه دی ځانګړی شوی، بلکې مور هم له دې اجر څخه برخمنه ده، دعایشې رضی الله عنها روایت چې وروسته راځي پر دې دلالت کوي.

۲ – پر پلار باندې د لورګانو حقوق

لور په پلار او خور په ورور باندې حق لري چې د هغو پالنه او روزنه وکړي، دا مسؤولیت تر ځوانی محدود ندی، بلکې وروسته له بلوغه هم دوام لري چې حق يې په نکاح ورکولو سره ساقطیږي، له هغه څخه يې وروسته ساتنه او پالنه په خاوند باندې لازمیږي.

۳ – د لورګانو سره ښېګڼه

که څه هم په حدیث کې دلورګانو یادونه شوې ده، خو علماء د نورو روایاتو په رڼا کې وايي دغه ثواب د لورګانو په هکله ځانګړی نه دی، بلکې هغه څوک چې د خویندو اوترورګانو سره ښیګڼه او پالنه يې کوي هم له دغه ثواب څخه برخمن دي.

۴ – د دوو لورګانو شمېر ضروري نه دی

پدې حدیث کې د دوو لورګانو یادونه شوې ده، خو د یوې لورپالنه او روزنه هم همداراز ثواب لري، له حضرت عایشې رضي الله عنها څخه روایت دی وایي: یوه ورځ زما کور ته یوه مسکینه ښځه راغله، دوه لونې ورسره وې، له ما څخه يې د مرستې غوښتنه وکړه، ماورته درې دانې خرما ورکړې، یوه یوه يې هرې لورته ورکړه، دریمه يې غوښتل چې په خپله يې وخوري، خو هغه يې هم په منځ کې دوه ځایه کړه او په لورګانو يې وویشله، ما دغه کیسه پیغمبرﷺ ته وکړه هغه وفرمایل: «مَنِ ابْتُليَ مِنْ هذِهِ البَنَـاتِ بِشَيءٍ فَأحْسَنَ إلَيْهِنَّ، كُنَّ لَهُ سِتراً مِنَ النَّارِ».[۱]

ژباړه: څوک که د داسې لونو په هکله څه قدرې په امتحان کې واقع شو او له هغوی سره يې ښیګڼه وکړه، دوی(پالونکي) يې د دوزخ له اور څخه وژغورل.

۵ – د ښځو ژوند ته د اسلام پاملرنه

د جاهلیت په زمانه کې لور او خورپه کورنۍ کې عیب بلل کېده، کله به چې په کورکې نجلۍ وزیږیده خلکو به د خوشحالۍ پر ځای ماتم کاوه، قرآن کریم دغه واقعیت داسې بیان کړی دی: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ [النحل : ۵۸]

ژباړه: کله به چې له دوی څخه یو تن ته د نجلۍ د زیږیدو خبر ورکړای شو، د مخ رنګ به يې تور وګرځیده او هغه به له غوسې غمجن شو.

د اسلام په برکت سره خلک د دغه ناوړه عمل څخه وژغورل شول، ورته لار ښوونه وشوه چې ښځه په کور کې سعادت دی، پالنه يې د دنیا او آخرت نیکمرغي ده.

---

۱ – مُتَّفَقٌ عَلَيهِ

٦ - په دين باندې سم پوهول

پيغمبرﷺ د دې لپاره چې خلك سم پوه شي، خپلې ګوتې يې نيږدې کړې، تر څو مسلمانان د لوڼو پالنې او روزنې ته پوره توجه وکړي او په دې وسيله په جنت کې د پيغمبرﷺ سره د يو ځای کيدو لوړ مقام وګټي.

پوښتنې

١ - لاندې کلمې معنا کړئ:

- **عَالَ:**
- **جَارِيَتَيْنِ:**
- **تَبْلُغَا:**
- **ضَمَّ:**
- **أَصَابِعَهُ:**

٢ - د لورګانو پالنه څه اهميت لري؟

٣- آيا د خويندو تربيت هم د لورګانو په څير ثواب لري؟

٤- د جاهليت په دوره کې د نجونو ژوند څرنګه و؟

کورنی دنده

د لوست د مهمو مطالبو په پام کې نيولو سره د ښځود حقوقو په هکله يوه مقاله وليکئ.

د حلالې روزۍ ګټل

عَنْ الْمِقْدَامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ". (رواه البخاري)

د روای پېژندنه

مقدام د معدیکرب زوی، کنیه یې ابو کریمه الکندی د کندي قبیلې سره تړاو لري چې شمېر یې کم، د رسول الله ﷺ نیږدې ملګری، له یمن څخه په داسې حال کې راغی چې وړوکی و، د رسول الله ﷺ سره یې په ټولو غزاګانوکې ګډون کړی و، وروسته بیا په شام کې میشت شو او د هجرت په (۸۷) کال د (۹۱) کالو په عمر په همدې خاوره کې وفات شو.

د کلمو معنا

۱ – قَطُّ: هیڅکله او هیڅ وخت

۲ – يَأْكُلَ: خوړل یې

۳ – مِنْ عَمَلِ يَدِهِ: د خپل لاس له کارڅخه

د حدیث شریف ژباړه

له مقدام رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: هغه خوراك چې د خپل لاس د کار (ګټې) څخه وي، له هغه څخه بل غوره خوراك چا خوړلی نه دی او د الله د پیغمبر داؤود علیه السلام روزي د خپل لاس له ګټې څخه وه.

د حدیث شریف حکمت

په پورتني حدیث کې پیغمبر ﷺ هغه بنده غوره بښودلی چې خپل ځان ته روزي په خپل زیار، په حلاله توګه ګټې او دا د غوره انسانانو کړنلاره ده، داود علیه السلام همداسې ژوند درلود او الله تعالی د انسان په خپل لاس رزق ګټل ستایلي او مسلمانان یې کار کولو ته هڅولي دي، بیکاري ډیرې ناخوالې زیږوي او د وزګار انسان ژوند تل د ستونزو سره مخ

وي، پدې اساس د پیغمبرﷺ پورتنی وینا په مسلمانانوکې حرکت پیدا کوي، ځکه کار او زیار د نېکو او پیاوړو خلکو نښه ده، نو په مسلمانه ټولنه کې هر وګړی د ځان لپاره د بوختیا په لټه کې وي، ترڅو په ځان کې د بهترینو خلکو صفت پیدا کړي او پر چا پیټی نه اوسي.

د حدیث شریف ګټې

۱ – په خپل لاس ګټلې روزي

په حدیث شریف کې د خپلې خوارۍ او زیار په نتیجه کې لاس ته راوړې روزۍ له ټولو غوره روزي بلل شوې ده، ځکه دا د غوره خلکو کړنه او د الله تعالی د نیکو بندګانو سنت دی.

۲ – روزي ګټل ستایل شوی عمل دی

د روزۍ لاس ته راوړلو په موخه کسب او کار کول عیب نه دی، بلکې د پیاوړو خلکو کړنه ده، لکه چې پیغمبرﷺ په بل حدیث کې فرمايي: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا فَيَسْأَلَهُ أَعْطَاهُ أَوْ منعه»[1] **ژباړه:** قسم په هغه ذات چې زما روح دهغه په لاس کې دی، یوله تاسو څخه چې خپله رسۍ راواخلي او په خپله شالرګي بار راوړي، له دې لاري خپل ځان ته حلال رزق وګټي، دغه کس له هغه کس څخه غوره دی چې سؤال کوي او څوک ورته څه ورکړي یا نه.

۳ – د داوودعليه السلام یادونه

پدې حدیث کې د داؤدعليه السلام د یادونې ځانګړتیا داده چې هغه سره له دې چې د وخت واکمن و اوکسب ته يې اړتیا نه درلوده، خو بیا هم هغه دا غوره ګڼله چې په خپل لاس ګټلی رزق وخوري، کار او کسب يې د ځان لپاره عزت ګاڼه.

٤ – د کسب زده کړه

د کسب زده کړه ښه صفت دی، د الله تعالی غوره بندګانو دکسب له لیارې خپل ځان ته رزق پیدا کاوه، په مستدرک کې له ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چې: د الله پیغمبر داودعليه السلام زغرې جوړولې، او آدمعليه السلام کښت کاوه، اوزکریاعليه السلام ترکاڼ وو.

---

۱ – رواه بخاري

٥ – کار کول د توکل منا في نه دی

بې له شکه چې مسلمان په خپل رب باندې په ژوند کې توکل لري، خو د توکل معنا دا نه ده چې له اسبابو تیارولو پرته له الله تعالی څخه د اړتیا پوره کولو په اړه غوښتنه وشي، بلکې له داسې عمل څخه شریعت منعه کړې ده، ځکه انبیاء علیهم السلام د توکل په معنا له هر چا څخه ښه پوهیدل، هغوی د توکل معنا د اسبابو تیارول او وروسته پر هغو باندې نتیجه مرتب کیدل الله تعالی ته پریښودل ښودلي دي.

٦ – د صنعت فضیلت

په قرآن کریم کې صنعت ستایل شوی دی، او الله تعالی خپل پیغمبرﷺ ته په دې لړ کې داسې فرمایلي دي: ﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ﴾ [الانبیاء: ۸۰]

ژباړه: (الله تعالی فرمایي): او مونږ داوود‌علیه السلام ته، ستاسې د ګټې لپاره د زغرې د جوړولو صنعت وربښود لی و، ترڅو چې تاسې یو د بل له ګوزار نه وژغوري، نو آیا تاسې شکر ویستوونکي یاست؟.

په پورتني آیت کې الله تعالی کسب یادول د انسان کمال بللی دی.

پوښتنې

لاندې کلمې معنا کړئ:

۱ – قَطُّ:

ب – يَأْكُلَ:

ج – مِنْ عَمَلِ يَدِهِ:

۲ – داود علیه السلام څه ځانګړتیا درلوده؟

۳ – په خپل لاس ګټلې رزق څه اهمیت لري؟

٤ – د پورتني حدیث څو ګټې ووایاست.

کورنۍ دنده

د لوست حدیث له ژباړې سره په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

په دين کې آسانتيا

عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ مُعَاذًا وَأَبَا مُوسَى إِلَى الْيَمَنِ قَالَ يَسِّرَا وَلَا تُعَسِّرَا وَبَشِّرَا وَلَا تُنَفِّرَا وَتَطَاوَعَا وَلَا تَخْتَلِفَا. [رواه البخاري]

د راوي پيژندنه

سعيد چې د معتمدو تابعينو څخه شميرل کيږي، د پلار نوم يې عامر چې په کنيې(ابوبردة) سره يې شهرت درلود، په کوفه کې قاضي پاتې شوى دى، د نيکه نوم يې ابوموسى عبدالله بن قيس الاشعري ﷺ چې مشهور صحابي دى، نوموړى (سعيد) په (١٦٨)هجري کې له دنيا څخه رحلت وکړ.

د کلمو معنا

يَسِّرَا: آساني وکړئ.

وَلَا تُعَسِّرَا: سختي مه کوئ.

وَبَشِّرَا: زيرى ورکړئ.

وَتَطَاوَعَا: په خپلو منځوکې دوستي ولرئ او يو د بل منونکي اوسئ.

د حديث شريف ژباړه

سعيد د خپل پلار په ذريعه له نيکه څخه روايت کوي چې: رسول الله ﷺ معاذ او ابو موسى رضي الله عنهما يمن ته استازي وليږل، او ورته يې وويل: له خلکوسره آسانتيا غوره کړئ، سختي مه کوئ، خلکو ته د خوشحالى زيرى ورکړئ، نفرت مه خوروئ، يو د بل منونکي اوسئ، او له اختلاف څخه ځان وژغورئ.

د حديث شريف حکمت

د اسلام دين د انسان له سليم فطرت سره سم راغلی دی، هيڅ داسې کوم حکم نلري چې په کولوېې انسان ونه توانيږي، يا د فطرت دغوښتنې پر خلاف وي، دا ځکه چې زموږ د دين اساس پر آسانتيا ولاړ دی، په هر وخت او هر ځای کې چې مسلمان له ستونزو سره مخ کيږي اونشي کولای چې هغه پر ځای کړي اسلام ورڅخه د هغه عمل سرته رسول ساقط کړي او يا يې په کې آساني راوستې ده، دا يوازې د اسلام ځانګړتيا او ورتيا ده چې د دې ښکارندوی دی چې په هر ځای او هر وخت کې د نرۍ د خلکو لپاره سمه لار ښوونه وکړي.

د حديث شريف ګټې

۱ – په دين کې آسانتيا

په اسلام کې سختي نشته، ځکه الله تعالی خپل بندګان په داسې کوم عمل کولو باندې نه دي مکلف کړي چې د هغوی له توان څخه اوچت وي او دا يې په دين کې لوی اصل ايښی، الله تعالی فرمايي: ﴿لاَ يُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً إلاَ وُسْعَهَا﴾ [البقرة : ٢٨٦]

ژباړه: الله تعالی هيڅ يو نفس نه دی مکلف کړی مګر د هغه د توان په اندازه.

پيغمبرﷺ به په دووکارونو کې اسان غوره کاوه که چيرې به يې ګناه نه درلوده.

همداراز رسول الله فرمايي: «إنَّ الدِّين يُسْرٌ، ولنْ يُشادَّ الدِّينَ أحدٌ إلا غلَبَه.. » [۱]

ژباړه: بې له شکه د اسلام دين د آسانۍ دين دی او څوک چې په خپل ځان باندې دين سخت کړي ارومرو مغلوبيږي، او نشي کولای چې بيا ورته ادامه ورکړي.

۲ – په دعوت کې له نرمۍ څخه کار اخيستل

په حديث شريف کې مسلمانانو ته لارښوونه کيږي چې له خلکو سره په نرمۍ چلند وکړئ چې دا د ټولو انبياوو تګ لاره ده، الله تعالی موسی اوهارون عليهما السلام ته لارښوونه کوي:

﴿اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيِّناً لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى ﴾ [الطه : ٤٣ – ٤٤]

---

۱ – رواه البخاري

ژباړه: دواړه فرعون ته ورشئ، يقيناً هغه طغيان غوره کړی او ورته په نرمۍ سره وينا وکړئ، ښايي چې نصحيت قبول کړي او يا له عذاب څخه وويرېږي.

د ژوند په هر اړخ کې بايد دې دستور ته پاملرنه وشي، هغه که دعوت وي، زده کړه وي، اصلاح راوستل وي او که له خلکو سره خبرې اترې وي.

۳ – له کړکې خپرولو څخه ډډه کول

د اسلام دين د رحمت دين دی، د کړکې او تنفر دين نه دی، لـه همـدې امله پيغمبر ﷺ خپلو استازو ته هدايت ورکړ چې خلک د دين لوري ته وهڅوي او لـه ديـن څخـه يـې متنفر نه کړي، په يو بل حديث کې راځي پيغمبرﷺ فرمـايي: «إِنَّ اللهَ لم يبعثني معنّتًا ولا متعنِّتًا، ولكن بعثني معلِّمًا ميسِّرًا». [1]

ژباړه: رسول اللهﷺ فرمايي: الله تعالی زه په خلکو او په خپل ځان سختي راوړونکی نه يم راليږلی، بلکې ښوونکی او د آسانۍ راوستونکی يې راليږلی يم.

٤ - زيرې ورکول

د مسلمان دعوتگر لپاره دا ښايي چې خلکوته د اسلام دنيوي او اخروي ښېگڼې په مخ کې کيږدي، د اعمالو فضيلتونه ورته بيان کړي، څرنگه چې په رښتيا هم د اسلام مبارک دين د انسان د دواړو جهانو نېکمرغۍ لپاره راغلی، د هغه گټې خلکو ته وښيي او کومې بدبختۍ چې په نورو لاروکې دي، له هغو سره د اسلام د لارښوونو پرتله وکړي ترڅو خلک په شوق او رغبت هغه پلي کړي.

٥ – له اختلاف څخه ډډه کول

په پورتني حديث کې له اختلاف څخه د ډډې کولو حکم شوی دی، ځکه اختلاف دښمني، بغض، او کينه زيږوي د ټولنې اړيکې تخريبوي اوناخوالې رامنځ ته کوي، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ﴾ [الانفال : ٤٦]

ژباړه: او اختلاف مه کوئ چې بيا کمزوري کيږئ او قوت موله منځه ځي.

---

۱ - صحيح مسلم

یادونه

په پورتني حدیث کې له اختلاف څخه د منعې معنا دا ده چې که چیرې په یوه مسئله کې نظریات مختلف وي، باید د مسلمانانو تر منځ د دښمنۍ او تفرقې لامل ونه ګرځي، د عمل په میدان کې ټول سره په اتفاق ژوند تیر کړي، یو د بل د نظر احترام وکړي او په پای کې په یوه نظر راټول شي.

پوښتني

۱ - لاندې کلمې معنا کړئ:

یَسِّرَا:

وَلَا تُعَسِّرَا:

وَبَشِّرَا:

وَتَطَاوَعَا:

۲ - په دین کې آساني څه معنا لري؟ واضح یې کړئ.

۳- د اختلاف زیانونه ووایاست.

٤ - له نفرت څخه څرنګه ډډه کیدای شي؟

کورنۍ دنده

د لوست څخه په استفادې د یووالي په هکله یوه مقاله ولیکئ.

لعنت (ښېرا) ویل

عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ‌رضي الله عنه قَالَ: قِیلَ: یَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ. قَالَ: { إِنِّی لَمْ أُبْعَثْ لَعَّانًا، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً }. [رواه مسلم]

د ځینو کلمو معنا

۱ – **لَعَّانًا:** ډیر لعنت ویونکی او ښیرا کوونکی

۲ – **بُعِثْتُ:** رالیږل شوی یم.

د حدیث شریف ژباړه

له ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وویل شول: ای د الله رسوله!، مشرکینو ته ښیرې وکړه: د الله رسول ځواب ورکړ: زه لعنت ویونکی(ښېرا کوونکی) نه یم رالیږل شوی، بلکې زه رحمت رالیږل شوی یم.

د حدیث شریف حکمت

زموږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم راوړی پیغام (اسلام) د رحمت پیغام دی چې په عامه توګه د ټولو مخلوقاتو د ترحم اوشفقت ذریعه وګرځید، ځکه اسلام د ټولو مخلوقاتو د ساتنې ضامن، د هر چا حق پکې ټاکل شوی او له تیرې څخه یې خلک منعه کړي دي، د انسانانو د دنیا او آخرت د بریالیتوب یوازینۍ لاره ده او یوازینی دین دی چې د نړۍ خلک پرې له ناخوالو څخه نجات مومي.

د حدیث شریف ګټې

۱ – لعنت ویل لویه ګناه ده

لعنت ویل ګناه ده، له ویلو څخه یې اسلام منعه کړیده، د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وړاندې یو صحابي په باد(هوا) باندې لعنت وویل. پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: په هوا لعنت مه وایه، ځکه د الله تعالی لخوا ورته امر شوی دی، څوک چې پر چا بې ځایه لعنت وایي، د لعنت وبال یې بیرته ویونکي ته راګرځي.(۱)

په یو بل روایت کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي: «لا تَدْعوا على أنفسكم، ولا تدعوا على أولادكم، ولا تَدْعوا على خَدَمِكم، ولا تَدْعوا على أموالكم، لا تُوافِقُوا من الله عَزَّ وجلَ ساعةَ نَيْلٍ، فيها عطاءٌ، فَيَسْتَجيبَ لكم» (۲)

---

۱ – سنن ابو داوود.

۲ – سنن ابو داوود

ژباړه: خپلو ځانونو ته ښیرې مه کوئ، همداراز خپلو بچو، مزدورانو اومالونو ته ښیرې مه کوئ، داسې نشي چې تاسې ښیرې په داسې وخت کې وکړئ چې الله تعالی سوالونه قبلوي ستاسې ښیرې به قبولې کړي.

په بل حدیث شریف کې راځي چې پر مسلمان لعنت ویل د مسلمان د قتل په څیر دي.[1]

۲ - ښیرې کول لعنت بلل کیږي

له پورتني حدیث څخه څرګندیږي چې سپکې، سپورې، او ښیرې هم لعنت بلل کیږي، مسلمان باید خپله ژبه له بدو ویناوو څخه وژغوري، ځکه مسلمان د خپلو ویناوو په وړاندې مسؤول ګڼل کیږي، نو له همدې کبله اسلام مسلمان د بدو ویناوو، سپکو، اوکنځلو څخه منعه کوي، رسول اللهﷺ فرمایي: « لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلاَ اللَّعَّانِ وَلاَ الْفَاحِشِ وَلاَ الْبَذِيءِ ».[2]

ژباړه: مسلمان چا پورې تور نه تړي او نه لعنت ویونکی دی او نه بې حیا چې سپکې او سپورې خبرې کوي.

۳ – د رسول الله راتګ رحمت دی

بې له شکه د پیغمبرﷺ رسالت د هغه باران په څیر دی چې مړې ځمکې ژوندۍ کوي، اوژوند ته ښایست وربښي، نو همدارنګه د پیغمبرﷺ په راتګ سره مړه زړونه د اسلام په نور ژوندي اوروښانه شول، ړندې سترګې بینا شوې، او کڼو غوږونو اوریدل پیل کړل، بلکې الله تعالی د پیغمبرﷺ په راليږلو سره دنیا رڼا کړه، د مینې اومحبت وړانګې یې خورې کړې، ظلم اوجهل یې په علم او عدل بدل کړ، اود دې صفت په درلودو سره د نړۍ خلک پرې راټول شول، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ..﴾ [آل عمران : ۱۵۹]

ژباړه: نو د الله تعالی د رحمت په سبب دوی ته نرم شولې، اوکه چیرې سخت زړی او تونډ خویه واې، نو خلک به له تا څخه خواره شوي واى.

په ځینوځایونو کې د ګناه کولو له کبله لعنت ویل شوی دی

په شریعت کې د ځینو ناوړو اعمالو سرته رسوونکي ملعون (د الله تعالی له رحمت څخه لرې) بلل شوي، چې بیلګې یې په لاندې توګه بیانیږي:

۱ – هغه ښځه چې په مړي وير کوي، اوچیغې پرې وهي، اود شریعت خلاف ناروا وینا کوي، په حدیث کې راځي: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِﷺ النَّائِحَةَ وَالْمُسْتَمِعَةَ لها...»[3]

۱- صحیح مسلم

۲ – مسند احمد

۳ – سنن ابو داوود.

ژباړه: رسول اللهﷺ هغه ښځه چې په مړي باندې چيغې وهي، او هغه ښځه چې ورته غوږ باسي لعنت ويلی دی.

۲ – هغه ښځې چې خالونه لګوي، هغه ښځې چې د خال لګولو غوښتنه کوي، هغه ښځې چې وريځې وکاږي او هغه ښځې چې د ويستلو غوښتنه يې کوي، په حديث کې راځي رسول اللهﷺ فرمايي: «لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَ الْمُوتَشِمَاتِ والنامصات وَالْمُتَنَمِّصَاتِ»[۱]

په خال لګوونکو ښځو او هغه ښځې چې لګول يې غواړي او هغه ښځې چې وريځې وکاږي او هغه ښځې چې د ويستلو يې غوښتنه کوي، د الله تعالی له لوري پر دوی لعنت دی.

۳ – د سود خوړل

په حديث کې راځي چې سود خوړونکی او سود ورکوونکي او د سود سند ليکونکی او شاهدان يې لعنتي او د الله له رحمت څخه لرې دي.[۲]

پوښتنې

لومړۍ پوښته:

۱ - د حديث راوي څوک دی ؟ معرفي يې کړئ.

۲ - لعنت څه ته ويل کيږي؟

۳ – پر کومو کسانو باندې د خپلو ناروا کړنو له کبله لعنت ويل شوی دی؟

دويمه پوښتنه:

لاندې کلمې معنا کړئ:

۱ – لَعَّانًا:

۲ – بُعِثْتُ:

۳ – لَعَّانًا:

کورنی دنده

د لوستل شوي حديث په پام کې نيولوسره (زموږ پيغمبر رحمت دی) تر سرليك لاندې يوه مقاله وليکئ.

---

۱ - صحيح مسلم

۲ - صحيح مسلم

په چارو کې منځنی حالت غوره کول

عن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِرضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: « إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ، وَلاَ تُبَغِّضْ إِلَى نَفْسِكَ عِبَادَةَ اللَّهِ، فَإِنَّ الْمُنْبَتَّ لاَ أَرْضًا قَطَعَ، وَلاَ ظَهْرًا أَبْقَى ». [رواه البيهقي]

د راوي پېژندنه

حضرت جابر جليل القدر صحابي دی، د پلار نوم يې عبد الله، نيکه يې عمرو بن حرام، د عمر د کموالي له کبله يې د بدر او اُحد په غزاګانو کې ګډون نه درلود، د اُحُد لـه غـزا څخه وروسته يې خپل ژوند د رسول الله ﷺ خدمت ته وقف کړ، په کور او سفر کې بـه د پيغمبر ﷺ ملګری و، لدې کبله يې زيات شمېر احاديث لـه پيغمبـر ﷺ څخه روايـت کـړي دي، په خپل وروستني عمـر کـې شـام تـه لاړ او د څـه مودې لپـاره هلتـه ميـشت شـو او دهجرت په ٧٤ کال د ٩٤ کلونو په عمريې له فاني دنيـا څخـه رحلـت وکـړ او پـه (جنـت البقيع) کې خاورو ته وسپارل شو.

د کلمو معنا

مَتِينٌ: ډېر سخت او کلک

فَأَوْغِلْ فِيهِ: ورننوځئ، تګ لاره غوره کړئ

بِرِفْقٍ: په آسانۍ سره

الْمُنْبَتَّ: هغه څوک چې خپله سورلی د تيز ځغلولو له کبله له کاره وباسي.

وَلاَ تُبَغِّضْ: ځان لپاره يې بد مه ګرځوه

لاَ أَرْضًا قَطَعَ: نه يې سفر پوره کړ

وَلاَ ظَهْرًا أَبْقَى: او نه يې سورلی روغه پريښوده

د حديث شريف ژباړه

حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه روايت کوي چې فرمايلي يې دي: بې له شکه دغه دين ډېر قوي دين دی، په آسانۍ سره پکې ورداخـل شـه، خپـل ځـان تـه د الله تعالی په عبادت کولو کې کرکه مه راپيدا کوه(پـه ځـان بانـدې د وس نـه پورتـه عبـادت کول مه لازموه) ځکه تيز ځغلوونکي مسافر نه خپل سفر پوره کړی دی، اونه يـې سـپرلی روغه پريښې ده.

د حدیث حکمت

په پورتني حدیث کې د اسلام د مهم اصل یادونه شوې ده، هغه د دین او دنیا په چارو کې منځنۍ حالت غوره کول دي، دې اصل ته پام کول د مسلمان لپاره خورا مهم دي، ځکه چې د دې اصل په رعایت سره د مسلمان ژوند له افراط او تفریط څخه لرې کیږي، د تل لپاره یې هر اقدام په دلیل او معقولیت باندې ولاړ وي، خپلې دیني چارې داسې عیاروي چې په هغه لاره تلل د تل لپاره ورته ممکن وي.

اودا راز متوسط حالت غوره کول د کامیابۍ راز دی او کله چې مسلمان په خپلو دیني مکلفیتونو کې متوسط حالت غوره کړي، هیڅکله پکې پاتې نه راځي، خوکه چېرې په عباداتو کې یې افراط وکړ، یو وخت به ارومرو داسې راځي چې دی به ستړی کیږي، اوعبادت به ورڅخه پاتې کیږي.

د حدیث شریف ګټې

۱ – د اسلام دین قوت لري

د اسلام دین غښتلي احکام لري چې مسلمان یې د خپل وس په تناسب سره په سرته رسولو مکلف دی او په ځینو حالاتو کې د شرعي عذر له کبله اجازه ورکړل شوې ده چې یوازې د فرض په ادا کولو باندې اکتفا وکړي، لکه په سفر کې فرضي لمونځ کول، ترڅو پر مسلمان عبادت سخت تمام نه شي، نو د دین ټول نوافل لکه تل روژه نیول، د حد نه زیات همیشه نفلي لمونځونه کول، تل ترتله په تلاوت او ذکر کې مشغولیدل او داسې نور، دا ټول سره له دې چې دیني اعمال دي، خو هغو ته په یوځل غیږ ورکول انسان ستړی کوي او بیا یې له نور پرمختګ څخه غورځوي.

۲ – په دین کې میانه روي او تدریج

امام غزالي وایي: هرهغه څوك چې د دین په مرتبوکې له دمې اخیستلو پرته منډې وهي، حتماً په ده باندې د دین احکام سخت پریوځي، باید مسلمان د فرایضو نه وروسته په تدریج سره په خپل نفلي عبادت کې وړاندې لاړ شي، ترڅو نفلي عبادت پرې دروند تمام نشي.

۳ - هغه عبادت غوره دی چې همیشه وي

د اسلام دین مسلمانان دې ته هڅولي دي چې تل پاتې عبادت باندې ځان عادت کړي، او هغه عبادت چې د څه وخت لپاره یې په زیاته اندازه وکړي او بیا یې پریږدي، نه دی ستایل شوی.

د مسلمان لر نیک عمل چې همیشه یې کوي، له هغه نیک عمل څخه غوره دی چې د څو ورځو لپاره وي او بیا یې پریږدي، په دې اړه رسول اللهﷺ داسې فرمایلي دي: د خپل وس په اندازه نیک عملونه کوئ او غوره هغه عمل دی چې تل وي، که څه هم هغه لږ وي.[1]

٤ – اسلام د میانه روۍ دین دی

د اسلام دین د مسلمان لپاره ټاکلی حد ایښی دی او ورته یې خپل فرایض ښودلي دي چې پرته له کومه عذره یې سرته ورسوي، پر دې سر بیره مسلمان ته یې د میانه روۍ غوره کولو لارښوونه کړې ده ترڅو په ده باندې دروند تمام نشي، پیغمبرﷺ مسلمانانو ته عامه لارښوونه کوي چې: په چارو کې غوره حالت منځنی حالت دی.[2]

ځکه چې دا د اعتدال حالت له کمي او زیاتي څخه لرې دی.

پاملرنه

په اعمالو کې د منځني حالت له غوره کولو څخه مراد نفلي اعمال دي، په فرضي چارو کې لاره ټاکل شوې ده، څوک پکې د پرېښودو واک نه لري.

پوښتنې

١- لاندې کلمې معنا کړئ:

مَتِينٌ:

فَأَوْغِلْ:

بِرِفْقٍ:

الْمُنْبَتَّ:

٢ – اسلام مسلمانان د کوم حالت غوره کولوته هڅولي دي؟

٣- آیا په اسلام کې سختي شته؟ واضح یې کړئ.

کورنۍ دنده

د راوي له پېژندنې سره د پورتني حدیث ژباړه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

---

١ – مسند احمد

٢ – رواه البیهقي

په ځوانۍ کې د الله ﷻ بنده ګي

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ إِمَامٌ عَدْلٌ وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ» [متفق عليه]

د ځينو کلمومعنا

١– سَبْعَةٌ: اووه.

٢– فِي ظِلِّهِ: ظل سيوري ته وايي دلته د الله ﷻ له سيوري څخه د هغه د عرش سيورى مراد دى.

٣– يَومَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: له دې ورځې څخه مراد د قيامت ورځ ده. (هغه ورځ چې د الله له سيوري څخه پرته بل سيورى نه وي).

۴ـ إِمَامٌ: هرهغه څوک چې د مسلمانانو د چارو سرپرستي پر غاړه لري.

۵ـ شَابٌّ: ځوان

۶ـ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ: چې د الله ﷻ په بنده ګۍ کې لوی شوی وي.

٧ـ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ: پر مسجدونو پورې يې(زړه) تړلی وي.

٨ـ تَحابَّا فِي اللَّهِ: د الله ﷻ د رضا لپاره يو له بل سره محبت ساتي.

٩ـ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ: د الله ﷻ د رضا لپاره يو له بل سره يوځای شي.

١٠ـ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ: د الله ﷻ د رضا لپاره يو له بل څخه جلا شي.

١١– دَعَتْهُ: بلنه ورته ورکړي.

١٢ـ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ: د عزت او ښايست څښتنه.

١٣ـ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ: له سترګو څخه اوښکې توی شي.

د حدیث ژباړه

له حضرت ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی، پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: اووه کسان دي چې الله جل جلاله به یې په هغه ورځ د عرش ترسیورې لاندې ساتي چې بل هیڅ سیوری به نه وي مګر یوازې دده د عرش سیوری به وي: یو عادل بادشاه، بل هغه ځوان چې د الله جل جلاله په عبادت کې لوی شوی وي، بل هغه څوک چې زړه یې په مسجدونو پورې تړلی وي، بل هغه دوه کسان چې یو د بل سره د الله جل جلاله په خاطر مینه کوي، کله چې یوځای کیږي هم د الله جل جلاله د رضا لپاره یو ځای کیږي او چې کله یو له بل څخه جلا کیږي هم د الله جل جلاله د رضا په خاطر یو له بل څخه بیلیږي – یعنی یو د بل سره ناسته او ولاړه یې یوازې د الله جل جلاله د رضا په خاطر وي نه د کوم بل دنیوي غرض په موخه بل هغه کس چې له هغه څخه داسې ښځه د بدکارۍ غوښتنه وکړي چې په خلکو کې د مقام خاونده او ښایسته وي او دی ورته په ځواب کې ووایي: زه له الله جل جلاله څخه ویریږم. بل هغه څوک چې کله د الله جل جلاله په لاره کې مال خیرات کوي نو داسې په پټه یې ورکوي چې کیڼ لاس په دې نه پوهیږي چې ښي لاس څه شی خیرات کړل، بل هغه څوک چې کله د الله جل جلاله یادونه په تنهایۍ کې کوي نو له سترګو څخه یې اوښکې بهیږي.

د حدیث حکمت

الله جل جلاله د خپلې مهربانۍ له مخې د ځینو نیکو اعمالو د سرته رسولو ډیرې زیاتې ښېګڼې ذکرکړې دي تر څو د داسې خصلتونو او عملونو خاوندانو ته له یوې خوا د ډیر خیر زیری ورکړي، او له بل پلوه، د داسې اشخاصو،او د نورو تر منځ توپیر په ګوته کړي، دا په حقیقت کې د الله جل جلاله له لوري خلک نیکیو ته رابلل، او هڅول دي په همدې غرض پیغمبر ﷺ په دې حدیث کې د هغو اووکسانو ستاینه کړې چې د ډیرو غوره اعمالو څښتنان دي، اګر چې دغه مقام په نورو احادیثو کې د نوروکسانو لپاره هم ذکر شوی دی، لکه د الله جل جلاله د لارې غازي، پوروړي ته مهلت ورکوونکی، له پور وړي سره مرسته کوونکی، مسجد ته زیات پل وهونکی او داسې نور.

د حدیث شریف ګټې

۱ـ د عادل امام فضیلت

په اسلامي شریعت کې عدل او انصاف ډیر لوې فضیلت لري، د اسلام مقدس دین عدل پر هر چا لازم کړی دی، که هغه مشر دی او که د مسلمانانو د کارونو نور واکمنان، لکه:

قاضیان، وزیران، والیان او داسې نور، آن تردې چې مسلمان باید په کورنۍ کې هم له عدل څخه کار واخلي، لکه د خپلو بچو تر منځ مساوات، د خپلو بیبیانو تر منځ عدالت.
دا چې د عادل بادشاه د عدل لمنه ډېره پراخه وي او پر ټول رعیت د ترحم سیورى وي، او ټول وګړي ورڅخه ګټه اخلي، همدارنګه د ده د ظلم په صورت کې ټول خلک متضرر وي، ځکه نو عادل بادشاه له دومره لوړې مرتبې څخه برخمن دى.

۲ـ په ځوانۍ کې بنده ګي

د ځوانۍ وخت د ژوند ډېره ارزښتناکه مرحله ده. د بنده ټول جسمي، ذهني، عقلي او فکري قوتونه وده کوي، نو په کار ده چې ځوان دغه قوتونه د الله ﷻ په بنده ګۍ اوعبادت کې مصرف کړي. څوک چې خداى ورکړي قوتونه د خپلو خواهشاتو پر ځاى د الله ﷻ په عبادت کې مصرفوي د ډېر لوى فضیلت او ستاینې وړ دى.

۳ـ له مسجدونو سره زیاته علاقه

جماتونه د الله ﷻ کورونه دي. په دې معنا چې د فرضي او نفلي عبادتونو، د الله ﷻ د تسبیح، ذکر، د تعلیم او تعلم او د نورو غوره کارونوځایونه دي، نو د هر چا اړیکه چې د الله ﷻ له کورونو سره زیاته وي، هغه الله ﷻ ته ډېر نږدې او د لوى مقام څښتن دى، ځکه چې له مسجدونو سره مینه انسان د منکراتو او هر ډول بدیو څخه لرې ساتي.

۴ـ د الله ﷻ لپاره مینه

د خلکو ترمنځ اړیکې زیاتره په مادي، جنسي، او د خپلولۍ پر بنسټونو ولاړې وي، مګر په اسلام کې غوره اړیکې هغه دي چې د الله ﷻ پرمحبت ولاړې وي، او د اړیکو لامل د الله ﷻ اطاعت وي یعنې دهغه چا سره دوستي او ملګرتیا کول چې د الله ﷻ څخه ویره لري، او هغه ته نژدې وي. څوک چې یوازې الله ﷻ ته د قرب او نږدیوالي په اساس یو له بل سره ناسته ولاړه کوي داسې کسان الله ﷻ ته ډېر خوښ وي.

۵ـ تقوى او پرهیزګاري

هر انسان یو لړ غوښتنې او رغبتونه لري چې د اسلام مبارک دین د دغو غوښتنو لپاره معلومې لارې چارې په ګوته کړې دي، خو شیطان تل د دې هڅه کوي چې انسان د خپلو نفسي خواهشاتو په لومه کې راګیر کړي او له همدې لارې څخه یې په ګمراهۍ کې اخته کړي.
یوله هغو غوښتنو او رغبتونو څخه چې بشري نفس ورته زیات میلان کوي، ښځه ده، دا میلان هغه وخت زیات وي چې کله ښځه ښایسته وي او لوړې کورنۍ ته منسوبه وي، هرکله چې داسې ښځه د مسلمان څخه د بدکارۍ غوښتنه وکړي او مسلمان د داسې فتنې او ابتلاء پر مهال د الله ﷻ څخه ویره اختیار کړي او له قدرت سره سره ورڅخه ډډه

وکړي الله ﷻ به يې په خپل رحمت کې ونغاړي. همدارنګه که چېرې ښځه د داسې حالت سره مخ شي چې ښايسته ځوان چې مال هم زيات لري دې ته د زنا دعوت ورکړي او هغه ورڅخه انکار وکړي او ورته ووايي چې زه له الله ﷻ څخه وېرېږم، بې له شکه دغې ښځې هم دا لوړ مقام ترلاسه کړ.

۶ـ په پټه خيرات ورکول

صدقه او خيرات ورکول لوی فضيلت لري.خيرات ورکول داسې عبادت دی چې ګناهونه رژوي، د مسلمان اجرونه زياتوي، مسلمان له اور څخه ژغوري او د الله ﷻ د رضامندۍ سبب ګرځي.

صدقه ورکول په پټه اوښکاره په دواړو حالتونو کې غوره کار دی، خو اجر او غوره والی يې هله زيات وي چې په پټه ورکړل شي آن تر دې چې کيڼ لاس په دې پوه نه شي چې ښي لاس په خيرات کې څه ورکړل مګر دا چې په ښکاره ورکولو کې يې کوم شرعي مصلحت وي.

۷ـ د الله ﷻ له وېرې ژړل

د الله تعالی ذکر او يا د هغه ستر نيک عمل دی چې د هر چا په هر وخت کې لاس ورته رسيږي. څه ځانګړي شرطونه نه لري، په ناسته، ولاړه، په اوداسه او بې اودسه د الله ياد اجر لري، خو که يو څوک له نورو څخه ګوښه د الله تعالی لويي رايادة کړي او خپل تقصير او بې پروايي ته متوجه شي، ځان ملامت کړي او په سترګو کې يې له وېرې څخه اوښکې راشي، دا د ده د پوره ايمان او اخلاص څرګندونه کوي او له همدې کبله الله تعالی ورته د ستر مقام وعده ورکړې.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

اـــ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ:

ب ـــ تَحَابَّا فِي اللَّهِ:

ج ـــ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ:

۲ـ خالي ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- د اسلام مقدس دين......................پرهرچا لازم کړی دی.
- د صدقې اوخيرات اجر هله زيات وي چې په........................ ورکړل شي.

۳ـ په اسلام کې د غوره اړيکو اساس په څه ولاړ دی؟

کورنۍ دنده

حديث په يادو زده کړئ.

په لارکې د کښيناستلو آداب

«عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِىَّﷺ قَالَ: { إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطُّرُقَـــاتِ }. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بُدٌّ نَتَحَدَّثُ فِيهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: { إِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ }.قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ؟ قَالَ: {غَضُّ الْبَصَرِ وَكَفُّ الأَذَى وَرَدُّ السَّلاَمِ وَالأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْىُ عَنِ الْمُنْكَرِ» [رواه البخارى]

د راوي پيژندنه

ابو سعيد چې نوم يې سعد د پلار نوم يې مالك نيكه يې سنان، د مدينې د الخدري قبيلې اصلي اوسيدونكى، كنيه يې ابوسعيد چې په همدې سره يې شهرت درلود، له مشهورو اصحابو څخه دى چې په زياتو غزاګانوكې يې ګډون كړى، يو له هغو اصحابوڅخه شميرل كيږي چې په فقه اواجتهاد كې يې شهرت درلوده، په كال٧٤ هجري كې يې له فاني دنيا څخه سترګې پټې كړې.

د ځينوكلمو معنا

إِيَّاكُمْ: لرې اوسئ

الطُّرُقَاتِ: لارې

أَبَيْتُمْ: نه يې منئ

غَضُّ الْبَصَرِ: د سترګو ټيټول (ساتل)

وَكَفُّ الأَذَى: له ضرر رسولو نه ځان ساتل

د حديث شريف ژباړه

له ابو سعيد الخدري رضي الله عنه څخه روايت دى چې نبي كريمﷺ فرمايلي دي: په لاروكې كيناستلو څخه ډډه وكړئ. اصحابو وويل: اى د الله رسوله! په لارو كې له كيناستلو څخه زمونږ چاره نشته، موږ په كې خپلې خبرې كوو. نبي كريمﷺ وفرمايل: هوكې! چې داسې نشئ كولاى، بايد لارې ته د هغې حق وركړئ (دلارې آداب په پام كې ونيسئ) اصحابو وويل: دلارې حق كوم يو دى؟ نبي كريمﷺ وفرمايل: د سترګو

کښته کول، خلکو ته له ضرر رسولو څخه ډډه کول، د سلام ځواب ورکول، په نیکو چارو امر کول او له بدیو څخه خلك منعه کول د لارې حقونه دي.

د حدیث شریف حکمت

څرنګه چې په لارو او عامو سرکونو کې د خلکو تګ راتګ کیږي او په خپل ورځني ژوند کې ورته ډېره اړتیا لري، نو پر دې اساس په حدیث کې بې له اړتیا په لارو کې له ناستې څخه منعه شوې ده، ځکه اکثراً داسې پیښیږي چې په لاره تلونکي خلك د ناستو خلکو له اړخه ځورول کیږي او د اسلام دین له ضرر رسولو څخه منعه کړې ده، که چیرې په ځینې وختونو کې مسلمانان په لاره کې نا سته اړینه ګوري، باید ټول هغه آداب په پام کې ونیسي چې ورسره د تیریدونکو احترام اوعزت وسا تل شي او له هر هغه عمل څخه ځان وژغوري چې د تیریدونکو د ځوریدلو لامل ګرځي.

د حدیث شریف ګټې

۱- په لار کې کیښیناستلو څخه ډډه کول

په پورتني حدیث کې پرته له اړتیا په لارو کې ناستې څخه منعه شوې ده، ځکه مسلمان د تل لپاره خلکوته د ګټې او ښیګڼې رسولو په فکر کې وي، له ضرر رسولو څخه یې ځان ژغوري او زیار باسي چې د ده له ژبې، نظر، او لاس څخه څوك متضرر نشي او که چیرې په لار کې نا ستې ته اړکیږي، بیا به ټول حقوق په پام کې نیسي ترڅو د ده د کښیناستلو له کبله څوك متضرر نشي.

۲ – د ناروا کتلو(نظر)څخه ځان ساتل

مسلمان باید د حرام نظر(کتلو) څخه ځان وساتي، هغه که په هر ځای کې وي، ځکه د ناروا وو په لورې کتل انسان په ګناه کې ښکیلوي، په اخلاقي فساد یې اخته کوي او دا حکم مسلمان سړي اومسلمانې ښځې دواړو ته متوجه دی په قرآن کریم کې پدې اړه روښانه لارښوونه شوې ده: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ...... " -: وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ [النور: ۲۹ – ۳۰]

ژباړه: نارینه وو مؤمنانو ته ووایه چې خپلې سترګې کښته وساتي، اومسلمانو ښځو ته ووایه چې خپلې سترګې کښته کړي.

٣ – له ضرررسولو ښځه ځان ژغورل

کله چې په لار کې ناسته اړینه وي، په داسې حالت کې باید لازمې لارښوونې په پام کې ونیول شي، ځینې یې دا دي چې د مجلس له کبله په لارویو لار تنګه نشي، مجلس باید د خلکو د سپکا وي لامل ونه ګرځي، ځکه مسلمان هغه چا ته ویل کیږي چې د هغه له لاس او ژبې ښځه مسلمانان په امن وي، په ځانګړې توګه د ښځو د ځورونو سبب نشي او همدا راز مجلس د تجسس لپاره نه وي.

٤ – د سلام ځواب ورکول

سلام داسې سنت عمل دی چې لـه ځـان سره د امـن او محبت پیغام لـري او اطمینان ورکوي چې په ډاډه توګه ژوند وکړئ، له دې کبله سلام اچول د ایمان نښه بلل کیږي او ځواب یې واجب دی، باید د سلام ځواب په ښه توګه ورکړای شي، دا د قرآن کـریم لارښوونه ده. الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا﴾ [النساء: ٨٦]

ژباړه: اوځوک چې په درناوي سره تاسې ته سلام واچوي، نو هغه ته له هغې نـه په ښه توګه ځواب ورکړئ او یا لږ تر لږه همغه شان.

٥ – د ښو کارونو په لوري بلنه او له بدیو ښځه منعه کول

د قرآن کریم له مسلمان ښځه دا غوښتنه ده چې په هر حا ل کې په خپله نیک اوسي، نور خلک د نیکی لوري ته را وبلي، الله تعالی فرمـایي: ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَـى الْخَيْـرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [آل عمران : ١٠٤]

ژباړه: په تاسې کې دې څه خلک اورومرو داسې وي چې د نېکۍ لوري تـه بلنـه وکـړي، په ښو امر وکړي، او له بدو منعه وکړي، کوم خلک چې دا کار وکړي هغوی بـه بریـالي شي.

په زیاتو احادیثو کې د ښوکارونو په لور، د بلنې او د بـدیو د مخنیـوي پـه هکلـه یادونـه شوې ده، دا د هر مسلمان مسؤولیت دی چې د امر بـالمعروف او نهـي عـن المنکـر دنـده سرته ورسوي، رسول اللهﷺ فرمایي: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الإِيمَانِ».[1]

---

[1] – صحیح مسلم.

ژباړه: تاسو نه چې څوك ناروا وګوري، سم د لاسه دې په لاس سره منعه کړي، که چیرې یې وس نه وي، په ژبه دې منعه کړي اوکه چیرې په ژبه یې نشي منعه کولای، په زړه کې دې ورسره کینه ولري او دا کمزوری ایمان دی.

د ښو چارو په لور بلنه او له نارواوو څخه منعه ډېره ضروري ده، ځکه په دنیا کې د خلکو ژوند په بېړۍ کې د ناستو خلکو په څیر دی، که چیرې یوکس بېړۍ سوری کړي ټول سپاره خلك ورسره ډوبیږي، نو د بدیو مخنیوی د خپل ځان او د ټولنې دساتنې معنا لري.

پوښتنې

۱ – د حدیث راوي په لنډه توګه معرفي کړئ.

۲ - لاندې کلمې معنا کړئ:

إِيَّاكُمْ:

اِلطُّرُقَاتِ:

أَبَيْتُمْ:

غَضُّ الْبَصَرِ:

كَفُّ الأَذَى:

۳ – د نېکیو په لور بلنه او د بدیو مخنیوی څه اهمیت لري؟

کورنۍ دنده

له لوست څخه په استفادې سره په لارکې د کېښناستلو د آدابو په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د فقهي
برخه

کورنۍ

کورنۍ څه ته وايي؟

ښځې، بچو او نسبي خپلوانو ته کورنۍ ويل کيږي.

د کورنۍ بنياد ښځه او خاوند ږدي، اولاد ترې پيدا کيږي چې بيا په ټولنه کې د ژوند پړاو پيلوي.

د کورنۍ جوړولو بنسټ

کورنۍ د دوو عمده موخو په بنياد جوړيږي.

لومړی: واده کول انساني فطرت ته لبيک ويل دي: د اسلامي شريعت د څرګندو ارزښتونو څخه يو دا دی چې د ځان ګوښه کولو له اصل سره يې مبارزه کړې، انساني فطرت او بشري غريزو ته يې مثبت ځواب ويلې، په حديث شريف کې چې طبراني او بيهقي روايت کړی رسول اللهﷺ فرمايي:"ځوک چې مال ولري، عمر يې د واده عمر ته ورسيږي او واده ونکړي زما له ډلې څخه ندی" په بل حديث کې راغلي، هغه درې تنه چې د رسول اللهﷺ د عبادت څخه خبر شول او خپل عبادت ورته هيڅ ښکاره شو، نو د ځان سره يې وويل: مونږ رسول اللهﷺ ته نشو رسېدای، ده ته ټول وړاندېني او وروستني ګناهونه ببښل شوي، ددې درې واړو څخه يو د ځان سره هوډ وکړ چې ټوله شپه به په لمانځه سبا کوي، دويم وويل: ټول کال به روژه نيسم، دريم وويل: زه به ځان د ښځو څخه ګوښه کوم او هيڅ واده به نه کوم، کله چې رسول اللهﷺ د دوی په تصميم خبر شو ويې فرمايل:"قسم په الله چې زه ستاسې په پرتله د پاک پروردګار نه ډېر ويريږم، ولی سره ددې لمونځ هم کوم او ويديږم هم، روژه نيسم او کله يې نه نيسم او د ښځو سره نکاح هم کوم، پس هر ځوک چې زما د عمل خلاف عمل کوي زما له ډلې څخه ندی".

د پورتنيو نصوصو څخه څرګنديږي چې واده کول په اسلام کې ځانګړی ارزښت لري، تر څو مسلمان انسان د اولادونو د روزنې هغه امانت او لوی مسؤوليت چې د دده په غاړه دی پخپلو اوږو واخلي.

دويم: په واده باندې ټولنيزې ښيګڼې تر لاسه کيږي:

روښانه ده چې شرعي واده عامې ټولنيزې ښيګڼې لري چې مهمې به يې په لاندې کرښوکې بيان کړو:

الف: د انساني نسل ساتنه

په واده کولو سره انساني نسل زياتيږي چې دا لړۍ په واده دوام مومي، پاک الله ﷻ دا ټولنيز او انساني مصلحت ستايي او فرمايي:﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً﴾ [النحل ۷۲] الله ﷻ تاسو ته ستاسو له جنس څخه جوړه درکړه، بيا يې د دې جوړې څخه زامن او لمسي درکړل. په بل ځای کې فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾ «ای خلکو! د هغه خدای ﷻ څخه وويريږئ چې تاسو يې د يو نفس څخه وزيږولئ او له همدې نفس څخه يې د هغه جوړه پيدا کړه، بيا يې دواړو څخه ډېر سړي او ښځې خواره واره کړل»

ب- د نسب ساتل: په مشروع واده سره پيدا شوي اولادونه په فخر خپلو پلرونو ته ځانونه منسوبوي، چې دا وياړ اولادونو ته د ذهني آرامۍ، په ځان باوري کېدلو او انساني کرامت لامل ګرځي. که چېرې په ټولنه کې شرعي ودونه نه وي، ټولنه به دداسې وګړو څخه جوړه شي چې نه به انساني کرامت او احترام لري او نه به خپل نسب پېژني، چې په پای کې به ټولنه د فساد په چپو کې ډوبه شي.

ج: د اخلاقي بې لاريو څخه داسلامي ټولنې خوندي والی: په شرعي واده سره ټولنه او د ټولنې وګړي د اخلاقي فساد څخه ژغورل کيږي، هر کله چې شهواني غريزه په حلاله لار مړېږي ټول امت –څه فرد او څه ډله- په غوره اخلاقو سمباليږي، خپل مسؤوليت به داسې ترسره کوي چې څنګه خدای ﷻ غوښتي وي، د همدې لويو اخلاقي ښېګڼو او ټولنيزو حکمتونو له کبله رسول الله ﷺ ځوانانو ته توصيه کوي، فرمايي:" ای ځوانانو! هر څوک چې له تاسو څخه د نکاح کولو قدرت لري بايد چې نکاح وکړي، ځکه چې دا د سترګو د ټيټولو(د شهوت څخه د سترګو مړولو) او د شرمګاه د ساتلو لپاره غوره لاره ده، څوک چې د نکاح طاقت نلری، په دوی لازم دي چې روژه ونيسي، تر څو په ده کې د شهوت لمبه سړه کړي"

د- **د ناروغيو څخه د ټولنې روغوالی:** شرعي واده هغه لاره ده چې ټولنه د ساري وژونکو ناروغيو لکه ايډز، سوزاك او نورو له شره ژغوري، دا ډول ناروغۍ د زنا، فحشا او نا مشروعو تړاونو زيږنده ده او په نکاح سره ددې مخنيوی کيږي.

هـ - روحي او ذهني آرامي

په شرعي واده سره د ښځې او خاوند ترمنځ د محبت، دوستۍ او رحمت حس رامنځته کيږي. کله چې خاوند د ورځې په پای کې د کار څخه وزګار او کور ته ستړی ستومانه ولاړ شي، خپلې ښځې او ماشومانو سره کښيني، ټول هغه غمونه چې د ورځني کار په لړ کې ورته پيدا شوي هيريږي. په همدې توګه ښځه او خاوند د يو بل په څنګ کې د آرام او نيکمرغه ژوند څخه خوند اخلي. چې الله ﷻ ورڅخه په خپل کلام کې په ډيرښکلې تعبير داسې يادونه کوي، فرمايي: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [روم ۲۱] د الله ﷻ د حکمت او قدرت له دلايلو څخه يو دا دی چې تاسې لپاره يې ستاسو له جنس څخه جوړه پيدا کړه، تر څو (د هغو په څنګ کې) سکون تر لاسه کړئ، بيا يې ستاسې ترمنځ دوستي او لورېينه پيدا کړه، په يقين سره دې کې د الله ﷻ د قدرت او حکمت دلايل د هغه چا لپاره دي چې فکر کوي.

و- ښځه او خاوند ددې لپاره يو له بل سره مرستندويه دي چې يوه نيکمرغه کورنۍ جوړه او **صالح اولادونه وروزي:** د واده تر سيوري لاندې ښځه او خاوند دواړه د کورنۍ په جوړولو او مسؤوليت په اوږه کولو کې يو له بل سره مرسته کوي، پدې معنا چې لومړی د دويم کار پوره کوي. ښځه هغه کارونه کوي چې د عهدې څخه يې وتلای شي، لکه د کور کارونه او د کور دننه اولادونو ته پاملرنه او دې ته ورته نور. سړی هغه کارونه کوي چې توان يې لري او له طبيعت سره يې برابر وي، لکه د مالي امکاناتو برابرول، د دښمنانو څخه د کورنۍ حمايت او د ورځني مصيبتونو څخه د دوی ژغورل. د مرستندويه انسانانو تر سيوري لاندې صالح، مؤمن، فداکار او با مسؤوليته نسل رامنځته کيږي چې بيا به ټولې کورنۍ د محبت، صلحې آرامۍ او سوکالۍ په فضا کې ژوند تيروي.

ز- پلرنۍ او مورنۍ عاطفه را پارېږي

د واده په اغيز د ښځې او خاوند په منځ، په دوی کې د عاطفې او مسؤوليت روح راټوکيږي، بيا دې ته اړ کيږي چې د خپلو بچو د آرام او استقرار لپاره ډېر زيار وباسي بې خوبې او ستونزې ګالي، تر څو اولادونه يې سالمه روزنه تر لاسه کړي.

فعاليت

زده کوونکي دې د واده د موخو، ګټو او ټولنيزو مثبتو آثارو باندې خپل منځ کې خبرې وکړي.

پوښتنې

۱- کورنۍ څه ته وايي؟

۲- د کورنۍ جوړښت په کوم بنسټ ولاړ دی؟

۳- د دې اصل د ثبوت لپاره چې واده د فطرت غږ ته لبيک ويل دي، يو حديث وواياست.

۴- دا څنګه ثابتوئ چې په واده سره انسانی نسل ساتل کيږي؟

۵- پدې باندې څه دليل لرئ چې په واده سره ټولنه د اخلاقي ناولتيا څخه ژغورل کيږي.

۶- واده د روح د آرامۍ سبب ګرځي، پدې هکله د قرآن کريم څخه دليل راوړئ.

۷- د ښه اولاد د روزنې لپاره ښځې او خاوند ته څه کول پکار دي؟

۸- په واده سره ښځې او خاوند ته کومه روحيه پيدا کيږي؟

نکاح

مخکې مو وويل چې الله تعالی په انسان کې جنسي غريزه ايښې ده تر څو د انساني نسل د پايښت سبب شي دې مقصد لاس ته راوړلو لپاره اسلامي شريعت د نر او ښځې د يو ځای ژوند کولو روا لاره نکاح ګرځولې ده.

د نکاح تعريف

په لغت کې: نکاح يو ځای کولو ته وايي.

په شرعي اصطلاح کې

۱.نکاح هغه عقد ته ويل کيږي چې سړي او ښځې ته له يو بل څخه جنسي ګټه اخيستل روا کوي.

د نکاح حکم

د نکاح حکم د نکاح کوونکي له حالت سره بدليږي:

أ- سنت مؤکد نکاح: د اعتدال په حالت کې نکاح سنت مؤکد ده، د اعتدال حال دا دی چې د جماع، مهر، نفقې وس ولري او په زنا کې د لويدلو ويره ونه لري. رسول الله ﷺ فرمايي: «النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»[۱] «نکاح زما له سنتو څخه ده، او څوک چې زما په سنتو عمل نه کوي له ماڅخه نه دی»

نو که له حرامو څخه د ځان ساتنې لپاره نکاح وکړي، الله تعالی ثواب ورکوي.

ب- واجب نکاح: د هغه چا لپاره نکاح کول واجب دي چې د ډيرې اشتها سره د مهر او نفقې وس هم ولري او د نکاح د نه کولو په صورت کې په زنا کې د لويدو ويره ولري.

له واجب څخه مراد لازم والی دی نو عملي فرضو او واجبو دواړو ته شامليږي.

ج- مکروه[۲] نکاح: د هغه چا لپاره چې ويره ولري که نکاح وکړم نو د نفقې د نشتوالي په وجه به ورڅخه ظلم او ځورونه وشي، يعنې د زوجيت مادي او معنوي حقوق به

---

۱ - مسند الصحابة في الكتب الستة.

۲ - له مکروه څخه تحريمي مکروه مراد ده.

مراعات نه شي کړای، نو د ده لپاره نکاح کول مکروه دي، ځکه نکاح د ثواب حاصلولو او د پاک لمنۍ لپاره روا شوې ده نه د ظلم او ځوروني په خاطر، ځکه د حرامو کول ورڅخه ترسره کيږي او د نکاح مصلحتونه په کې له منځه ځي.

د نکاح ځنډول

که نکاح د معقول مقصد لپاره وځنډول شي، لکه د تحصيل پوره کول، د مناسب کسب او کار تر لاسه کول او يا د ضروري شيانو لکه د اوسيدو ځای او د واده مصارف تامينول، دا څه باک نه لري لکه په ياد شوي حديث کې چې لارښوونه شوې (يا معشر الشباب....) نو ځوانان دې دا حالت په زغم سره تحمل کړي او که دا لاملونه نه وي بيا د نکاح ځنډول په کار نه دي، ځکه په نکاح کې ډيرې ښېګنې دي چې په مجرد ژوند کې په لاس نه راځي.

فعاليت

زده کوونکي دې د نکاح کولو ګټې او ډولونه په خپل وار سره په ګوته کړي.

پوښتني

١. نکاح تعريف کړئ.
٢. د نکاح د مشروعيت (رواتوب) حکمتونه بيان کړئ.
٣. د نکاح حکم څه دی؟ تفصيل ورکړئ.
٤. آيا د نکاح ځنډول پکار دي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د نکاح د حکمتونو په هکله يوه مقاله وليکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د نکاح مقدمات

له پخوا څخه د خلکو دا عادت و چې له واده څخه د مخه به د هلك دکورنۍ لخوا د نجلۍ کورنۍ ته يو څوك د خواستګارۍ لپاره ور استول کيده، همدغه عادت د شريعت له خوا هم د تائيد وړ وګرځيد چې په عربۍ کې ورته خِطبه ويل کيږي.

د خِطبې تعريف

په لغت کې: خِطبه د خاء په کسرې (زير) د نکاح غوښتنې ته وايي.

په اصطلاح کې: له يوې ټاکلې ښځې سره د واده کولو رغبت ښکاره کولو ته خِطبه ويل کيږي، که د هغه يادونه ښځې ته وکړي او يا د هغې ولي ته.

د خِطبې حکم: خطبه د نکاح لپاره يوه وسيله ده چې فقهاء کرامو رحمهم الله مستحب ګڼلې ده.

په يوې ښځې مرکه کول چې شرعي ايجاب او قبول پکې نه وي د وعدې په معنا ده او رښتينی عقد نه دی، ځکه د نکاح عقد د ايجاب او قبول له لارې تر سره کيږي.

د ښځې غوره کول

د اسلامي شريعت له مخې په دې کې شك نشته چې کامياب واده د سړي لخوا د ښې ښځې په انتخاب او همدا شان د ښځې لخوا د مناسب سړي په خوښولو پورې اړه لري او د ښې ښځې اختيارول هغه دي چې لاندې خبرې په پام کې ونيول شي:

١- ديندارې

سړي ته پکار ده چې دينداره او د ښو اخلاقو څښتنه ښځه غوره کړي، ځکه ديندارې ښځه دې ته اړباسي چې د خپل خاوند اطاعت وکړي، د هغه د نيکمرغۍ او هوساينې لپاره کار وکړي، د خپل پت او عزت په ساتلو د ميره پت او عزت وساتي، د خپلې تقوا، ريښتينولۍ او اخلاص څخه يې هر وخت خوښ او ډاډمن وګرځوي، که ښځې د ځان لپاره د سړي د غوره کولو په هکله د ديندارۍ صفت په نظر کې ونيسي نو د روښانه راتلونکي په لور به يې ګام ايښی وي.

په یوه حدیث کې رسول اللهﷺ فرمایي: «تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ»[1]

د حدیث ژباړه: خلک له ښځې سره د څلورو خصلتونو لپاره نکاح کوي:

د هغې د مال لپاره، د هغې د نسب (د اهمیت) لپاره، د هغې د ښایست لپاره او د هغې د دینداري لپاره، او ته په دینداري پسې وګرځه، که داسې دې ونکړل لاسونه دې سپیره شه.

۲- پیغله

غوره دا ده چې پیغله په نکاح شي، ځکه په هغې کې د مینې دوه اړخیزې اړیکې ټینګیږي او د ګډ تفاهم او د بچیانو د تولد لپاره مناسبه وړتیا لري. له حضرت جابرﷺ څخه روایت شوی دی چې رسول اللهﷺ ما ته وفرمایل: (ای جابره! له پیغلې سره دې واده کړی او که له کونډې سره؟ هغه وویل: له کونډې سره. هغه ﷺ وفرمایل: ولې دې له پیغلې سره واده نه کاوه چې دواړو به مینه او لوبې سره کولې). خو که د یو چا ظروف دا غوښتنه وکړي چې کونډه یا پخه ښځه باید په نکاح واخلي، لکه چې سړی په عمر پوخ وي، یا د خپلو اولادونو لپاره په کور کې سرپرست لټول وغواړي یا نورې ګټې په نظر کې ونیسي، نو د پخې ښځې سره نکاح کول ورته غوره دي.

۳- مینه ناکې او اولاد راوړونکې: سړي ته پکار ده چې مینه ناکه او اولاد راوړونکې ښځه خوښه کړي، ځکه همداسې ښځه له خپل سړي سره مینه او ښه چلند کوي، له دواړو خواوو څخه دمینې کول د زوجیت د ژوندانه د پایښت، خوشحالۍ او د ښو اولادونو لپاره ډیر اغیزمن دي، رسول اللهﷺ فرمایي: (تاسو له مینه ناکو او اولاد راوړونکو ښځو سره ودونه وکړئ، زه د قیامت په ورځ ستاسو په ډیر والي فخر کوم)[2]

۴- عزتمنه کورنۍ: سړي ته مستحب ده چې ښځه له عزتمنې کورنۍ څخه ځان ته غوره کړي هغه چې د کورنۍ غړي یې په نیکو اخلاقو او ښو خویونو پیژندل شوي وي، تر څو ددوی اولادونه ورځخه دغه ځینې صفتونه او یا ټول خپل کړي، دا طبیعي او علمي خبره ده چې د پلرونو او میندو ډیر صفتونه اولادونو ته په میراث نقلیږي، په دې خبره ډیر

---

۱ - متفق علیه.

۲ - سنن أبی داود.

احاديث دلالت کوي، له عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی وايي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: «تَخَيَّرُوا لِنُطَفِكُمْ فإِنَّ النِّساءَ يَلِدْنَ أشباه إخْوَانِهِنَّ وأخوَاتِهِنَّ»[1]. "تاسو د خپلو نطفو لپاره ښه ځايونه غوره کړئ، ځکه ښځې خپلو وروڼو او خويندو ته ورته زيږوي".

۵- په نسب کې لرې والی: غوره داده چې ښځه له لرې نسب څخه وي، له نژدې خپلوانو څخه نه وي، ځکه په نسب کې لرې ښځه غښتلي او صحتمند اولادونه زيږوي، ويل شوي دي چې: "له ليرې کورنيو څخه ښځې وکړئ ځو مو اولادونه کمزوري نه وي".

علمي تحقيقاتو دا منلې چې نږدې خپلوانو سره واده کول په ماشومانو کې د ارثي ناروغيو د خرګنديدو لامل ګرځي.

د خاطب غوره کول

لکه سړي ته چې لازم دي چې نيکه ښځه خوښه کړي، همدا شان د ښځې اولياوو ته هم لازم دي چې د سړي په هکله ښه انتخاب وکړي او خپلې پېغلې تـه مناسب سړی غوره کړي، هغه چې لاندې صفتونه ولري:

۱- دينداري: پکار ده چې خطبه کوونکی سړی ديندار، د ښو اخلاقو، او ميرانې څښتن وي، دا د صالح زوج له مهمو صفتونو څخه شميرل کيږي، نو که سړی پرهيزګاره وي د الله جل جلاله ويره يې په ښځه له ظلم کولو څخه راګرځوي، د ښه ژوندانه او د ښځې د حقوقو د تأمين خواته يې راکاږي، رسول اللهﷺ له ديندار او د ښو اخلاقو له څښتن سره د نکاح کولو امر کوي ولو که مسکين هم وي، فرمايي: "إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَزَوِّجُوهُ، إِلا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الأَرْضِ، وَفَسَادٌ عَرِيضٌ."[2] "کله چې تاسو تـه داسې څوک راغی چې دين او اخلاق يې غوره ګڼئ نو د واده کولو غوښتنه يې ومنئ او کـه دا کـار ونکړئ، نو په ځمکه کې به فتنې او پراخه فساد رامنځ ته شي."

په رښتيا هم که ديندار سړي ته نجلۍ په نکاح ورنه کړل شي، د غريبی پـه وجه خالي لاس ولاړ شي نو ددې ويره ده چې پاروني به يې په زړه کې پريوزي او په فتنـو کـې بـه ولويږي، همدا شان که ښځه بې دينه او بد اخلاقو ته په نکاح ورکړل شـي، يـا د مالـدار سړي په انتظار کې پريښودله شي نو ددې ويره ده چې په فساد، ناوړه او فاحشو کړو وړو

---

۱ - سنن ابن ماجه.

۲ - مسند الصحابة في الكتب الستة.

به اخته شي او په دې کار سره د نجلۍ پلار له خپلې لـور سـره چـې دده پـه لاس کـې د الله ﷻ امانت دی خیانت کوي او په خپل لاس خپله لور د تړول ژونـد لپـاره پـه عـذاب او ډيرو خطرونو کې اچوي.

۲- د خاطب او مخطوبې تر مینځ د عمر نژديوالی: مناسب ده له نجلۍ سره د سړي عمـر نژدې وي او دا ښه کار نه دی چې داسې چاته نجلۍ په نکاح ورکړل شـي چـې پـه عمـر کې يې ډير توپير وي په داسې ډول چې د هغه عمر د هغې د پلار او نيکه سره برابر وي، ځکه کامياب واده هغه دی چې د مينې او محبت په اساس ولاړ وي او د عمر نژدې والی يو له هغو اسبابو څخه دی چې د ښځې او خاوند تر مينځ د مينې او محبت اړيکې په ځای کوي.

دا په دې معنا نه ده چې د ډير عمر لرونکې سره د نجلۍ نکاح جواز نه لري، بلکه عـرف او مصلحت ته په کتو سره مناسب داده چې د عمر نژدې والـی پـه نظـر کـې ونيـول شـي ترڅو ازدواج نيکبخت او دوامداره شي.

مخطوبې ته کتل

خاطب ته شريعت دا رواکړې ده چې مخکې له نکاح څخه مخطوبه ووينې، پـه دې کـې حکمت دادی چې خاطب د ښځې په هکله چې دده په نکاح کې راتلونکې ده او دده د ژوند شريکه جوړيدونکې ده معلومات ولري.

کله چې څوک وغواړي له کومې ښځې سره واده وکړي تر واده کولو د مخه ورته کتل جواز لري. نبي اکرمﷺ فرمايي: «ابصرها فإنه احرى أن يؤدم بينكما»(۱)

" ويې گوره دا ستاسې تر مينځ د مينې پيدا کيدو غوره لاره ده".

د يو چا په مرکه کې د بل چا له لورې مرکه

کله چې کومه نجلۍ يو چا وغوښته او د پلار يا کورنۍ له لوري ورته کوم ځواب ونه ويل شو بل چا ته دا نده روا چې پدې نجلۍ باندې جرگه وکړي، ځکه نبي اکـرم ﷺ ورڅخـه منع کړې ده. خو که چيرې د نجلۍ د کورنۍ له لوري ځواب شوي وو، بيا بل چا تـه روا ده چې مرکه پرې وکړي.

۱- سبل السلاسه ٤/٤٣٧ النظر الي المخطوبة

د مخطوبې ښځې د نه غوښتلو حکمت

په دې کې شک نه شته چې یوه ښځه یو چا غوښتې وي او د ځواب په انتظار وي، بل څوك مداخله کوي او ځان ته یې نکاح کول وغواړي دا د لومړي خاطب لپاره زیان دی کله داسې هم پیښیږي چې همدا کار د کینې، دښمنیو او شخړو باعث شي، په داسې حال کې اسلام د ټولو هغو اسبابو څخه مخنیوی کوي چې هغه د اختلافاتو او دښمنیو سبب ګرځي.

فعالیت

١. د غوښتلو رواجونه بیان او له شریعت سره یې پرتله کړئ.

٢. ښوونکی دې زده کوونکي په دریو ډلو وویشي چې د نکاح د خطبې په تعریف، مقدماتو، د مخطوبې او خاطب په ښیګڼو خبرې وکړي.

پوښتنې

١. د خِطبې تعریف څه دی؟

٢. د خِطبې حکم بیان کړئ.

٣. د ښځې په غوره کولو کې کومې خبرې په پام کې نیول پکار دي؟

٤. د خاطب په غوره کولو کې کوم صفات لرل پکار دي؟

٥. آیا د خاطب او مخطوبې تر مینځ د عمر نژدېوالی ضروري دی؟

٦. آیا مخطوبې ته کتل روا دي؟

د نکاح ارکان او شرطونه

د نکاح د عقد د صحت لپاره ارکان او څه شرطونه ايښودل شوي دي چې د هغو په پام کې نيول اړين دي، پدې لوست کې يې موږ بيانوو.

د نکاح ارکان

دنکاح عقد په دوو ارکانو ولاړ دی:

١. ايجاب
٢. او قبول.

ايجاب: ايجاب هغه لومړنی لفظ او خبره ده چې له عاقدينو[١] څخه د يوه له خوا وويله شي که هغه د زوج او يا دهغه د وکيل يا ولي لخوا، يا د زوجې يا د هغې د وکيل يا ولي لخوا وويله شي.

قبول: قبول، هغه دويم لفظ او خبره ده چې له ايجاب څخه وروسته د عاقدينو، له دويم اړخ څخه صادره شي.

لکه اول لوری چې ووايي: ما خپله لور په نکاح درکړه او دويم لوری ووايي ما په نکاح کړه، يا ما قبوله کړه.

د نکاح الفاظ

په هر هغه لفظ چې د شيانو تمليك وربانديې راځي په هغې باندې نکاح هم تړل کيږي. لکه دنکاح، تزويج، هبې، صدقې، او عطيې (ورکړې) الفاظ، په دې شرط چې نيت يې د نکاح وي او شاهدان هم دده په مقصد پوه شي.

د نکاح د الفاظو څرنګوالی

١- نکاح به په داسې الفاظو تړي چې په تيره زمانه دلالت کوي، لکه يو سړی د نجلۍ پلار ته ووايي: ما ستا لور په نکاح کړې وه، هغه ورته په ځواب کې ووايي: مادرکړې وه.
٢- که چيرې يو لفظ ماضی او بل مضارع وي بيا هم نکاح صحيح ده، لکه د نجلۍ پلار سړي ته ووايي: ما لور درکړه سړی ورته په ځواب کې ووايي: ما په شرعی نکاح قبوله

١ - عاقدين: (د تړون دواړه اړخونه).

کړي وه، یا داسې: هلك د نجلۍ پلار ته ووايي: ماته دې لور په نکاح راکړه، د نجلۍ پلار ورته په ځواب کې ووايي، ما درکړي ده.

مسائل

- په لیك سره هم نکاح تړل کیږي پدې شرط چې غائب وي، همدا راز د استازي په استولو هم صحيح ده.
- د ګونګي نکاح په لیك او اشارې سره تړل کیږي.
- له عربۍ څخه پرته په نورو ژبو د نکاح تړل په هغه الفاظو چې په نکاح دلالت کوي جواز لري، ځکه په عقدونو کې معانیو ته اعتبار ورکول کیږي او کله چې د عربي له ویلو عاجز وي نو هغه ورڅخه ساقطیږي لکه د ګونګي په لیك او اشاره چې نکاح تړل کیږي.

د نکاح شرطونه

د نکاح د تړلو د صحت لپاره مهم شرطونه په لاندې ډول بیانیږي:

١. ایجاب او قبول به په یوه مجلس کې ترسره کیږی یعني د عقد په مجلس کې به وي.

٢. ایجاب او قبول به په لوړ غږ سره کوي چې یو بل یې واوري، تر څو رضایت ښکاره شي.

٣. د ایجاب او قبول الفاظ به دائمي وي او په مؤقت وخت پورې به تړلي نه وي، لکه میاشت، کال او داسې نور، ترڅو د مُتعې نکاح ورڅخه ووځي، د متعې نکاح په ځلورو مذاهبو حرامه او باطله ده.

٤. عقد کوونکي به دواړه د عقل خاوندان وي، نو د لیوني او غیر ممیز ماشوم نکاح صحیح نده.

٥. عقد کوونکې به بالغ او آزاد وي، دا دواړه د نکاح د نفاذ له شرایطو څخه دي.

٦. شاهدان: شاهدي د نکاح د صحت د شرطونو له جملې څخه ده، د شاهدانو له حضور څخه پرته نکاح نه تړل کیږي. نکاح د دوه نارینه شاهدانو او یا د یو نارینه او دوه ښځینه شاهدانو په شته والي او مخ کې تړل کیږي.

د شاهدانو لپاره پنځه شرطونه دي

- عقل، نو د لیوني په شاهدۍ د نکاح تړل صحیح نه دي.
- بلوغ، نو د ماشوم په شاهدۍ باندې د نکاح تړل صحیح نه دي.

- آزادي، نو د غلام په شاهدۍ باندې د نكاح تړل صحيح نه دي.
- اسلام، د مسلمانانو په نكاح باندې د ذميانو شاهدي صحيح نه ده.
- شاهدانو به د دواړو عاقدينو خبره اوريدلې وي، يعنې د خوب وړو شاهدي صحيح نه ده.

۶- د ښځې رضايت: په نكاح كې د ښځې رضايت او خوښه شرط ده كه هغه پيغله وي او كه كونډه، ولي ته دا حق نشته چې هغه په نكاح كولو مجبوره كړي.

۷- زوج او زوجه به معلوم وي، نو كه يو څوك چې دوه لورګانې ولري يو چاته ووايـې چې ما يوه لور په نكاح دركړه، دا صحي نه ده ځكه معلومه نه شوه چې كومـه يـې مـراد ده.

پوښتنې

۱. نكاح څو ركنه لري؟ بيان يې كړئ.
۲. نكاح په كومو الفاظو تړل كيږي؟ څرنګوالى يې بيان كړئ.
۳. آيا له عربي ژبې څخه پرته په نورو ژبو نكاح تړل جواز لري؟
٤. په ليك سره د نكاح تړل څه حكم لري؟
٥. د نكاح شرطونه څو او كوم دي؟
٦. د شاهدانو شرطونه بيان كړئ.

ولایت

د ولایت تعریف

ولایت په لغت کې: قرابت، مرستې او واک ته ویل کیږي.

ولي په لغت کې: د دښمن خلاف دی.

د فقهې په اصطلاح کې: ولي هغه بالغ، عاقل او میراث وړونکي شخص ته ویل کیږي چې په یوه کارکې د تصرف کولو واک او اختیار ورسره وي.

د فقهې په اصطلاح کې: د چا له اجازې پرته د هغه په کار کې تصرف، قدرت او واک لرلو ته ولایت وایي. او دې متصرف شخص ته ولي وایي.

د ولایت ډولونه

ولایت په درې ډوله دی:۱- د نفس ولایت.۲- د مال ولایت.۳- د نفس او مال ولایت.

زموږ دبحث موضوع د نفس ولایت دی.

دنفس ولایت په دوه ډوله دی

۱- **د اِجبار ولایت:** په بل چا د خبرې د قبلولو واک لرل.

د اجبار د ولایت سببونه درې دي: ۱- وړوکوالی.۲ - لیونتوب. ۳- معتوه(د عقل کم والی).

۲- **د اختیار ولایت:** د ښځې په نکاح ورکولو کې د ولي حق دی چې د هغې د خوښې او رضا په اساس وي.

په نکاح کې د ولي اختیار

د امام ابوحنیفه او امام ابو یوسف رحمهما الله تعالی په وړاندې عاقله، بالغه او ازاده ښځه د ولي له اجازت څخه پرته خپل ځان په نکاح ورکولای شي، همداشان کولای شي د خپلې نکاح اختیار وکیل ته ورکړي او یا که چا په نکاح ورکړې وي دا ورته اجازه وکړي، خو د هغې لپاره دا مستحب ده چې د خپلې نکاح اختیار ولي ته ورکړي، څو د نیکو عاداتو او آدابو چې اسلام د هغوغوښتنه کوي مراعات وشي او که یې له کُفْء او سیال څخه پرته له بل چا سره نکاح وکړه نو ولي بیا اعتراض کولای شي.

په حديث کې راځي چې رسول اللهﷺ وفرمايل: «الأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِى نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا»[1] ″کومه ښځه چې مېړه يې مړ شوی وي او يا طلاقه شوې وي، هغه تر ولي د خپل ځان ډېره حقداره ده (چې خاوند ځان ته غوره کړي)، له پيغلې ځخه به د هغې د نکاح اجازه اخيستله کيږي او د هغې اجازه د هغې سکوت او چوپتيا ده″

پيغله د خوښې خلاف نکاح ته نه شي مجبوريداى

بالغه نجلۍ او بالغ هلك نکاح کولو ته نشي مجبوريداى، يعنې د هغې له رضايت ځخه پرته د ولي په نکاح ورکول نافذ او عملي نه دي، دا سنت ده چې ولي لـه پيغلې ځخه د هغې د نکاح کولو ځخه د مخه د هغې خوښه واخلي او ورته ووايي چې فلانى سړى له تا سره نکاح کول غواړي، نو که يې چوپتيا غوره کړه دا يې خوښه بلل کيږي او که د هغې خوښه وانخلي نو د سنت خلاف کار يې وکړ او نکاح به بيا هـم ددې تـر اجازې پـورې موقوفه وي، خو د کونډې ښځې او د ځوان هلـك سکوت د هغـوى موافقـه نـه شـميرل کيږي بلکه هغوى به خپله خوښې او ناخوښې په خبره ځرگندوي.

د ولي شرطونه

۱. بشپړ اهليت به لري چې هغه بلوغ، عقل او حريت دى نو د ماشوم، ليوني او معتوه (کم عقله) لپاره ولايت نه شته.

۲. ولي او د مولى عليه دِين به سره يو وي نو د غير مسلم لپاره په مسلمان ولايت نشته. الله تعالى ﷻ فرمايي: ﴿وَلَن يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً﴾ [النـساء: ۱۴۱] «الله د کافرانو له پاره پر مسلمانانو د بر لاس کيدو هيڅ کومه لاره نه ده جوړه کړې.»

د اولياوو ترتيب

۱- زوى، د زوى زوى، همداسې ښکته.

۲- پلار، نيکه، همداسې پورته.

۳- سکه ورور، دهغه زامن، همداسې ښکته.

---

۱ - صحيح مسلم

۴- سکه تره، د هغه زامن.

۵- د پلار تره، دهغه زامن، بیا د نیکه تره بیا د هغه زامن، همداسې.

له دې وروسته بیا سببي عصبې ته ولایت او واك دی، که دا هم نه وي بیا امام او چارواکی ولي جوړیږي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دریو ډلو وویشل شي او په نکاح کې د ولي د اختیار، د پیغلې له خوښې پرته په اجبار سره د نکاح د حکم او د اولیاوو د ترتیب په هکله خبرې اترې وکړي.

پوښتنې

۱. ولایت څه ته وایي؟ تعریف يې کړئ؟
۲. ولي څوك دی؟
۳. د ولایت ډولونه کوم دي؟
٤. د نفس د ولایت ډولونه بیان کړئ.
٥. په نکاح کې د ولي اختیار بیان کړئ.
٦. آیا پیغله د هغې د خوښې پر خلاف نکاح ته مجبوره کیدای شي؟
٧. د ولي شرطونه کوم دي؟
٨. د اولیاوو ترتیب بیان کړئ.

کفاءت

د کفاءت تعریف

کفاءت په لغت کې مساوات او برابرۍ ته وایي او د فقهاوو په اصطلاح کې د سړي او ښځې برابروالی په هغه څه کې چې په نکاح کې معتبر دی کفاءت بلل کیږي.

۲ – د چا کفاءت معتبر دی؟

په نکاح کې د سړو د لوري کفاءت معتبر دی او د ښځو له لورې اعتبار نلري، معنا دا چې خاوند باید د ښځې سیال وي او ترینه ټیټ نه وي.

۳ – دکفاءت د غوښتنې حق

د کفاءت حق د ښځې او د هغې د اولیاوو حق دی نو ښځه په خپلو ولیانو حق لري چې سیال ته یې ورکړي او ولیان هم حق لري څو د دوی خور یا لور سیال سړی په نکاح واخلي یعنی د دیني التزام، ټولنیز حالت او دود له پلوه باید دواړه سره برابر وي او که غیر سیال یې وکړ نو دوی د نکاح دفسخې غوښتنه کولای شي.

په نکاح کې د کفاءت د شرط ګرځولو دلیل

د کفاءت د شرط کیدلو او مراعات کولو دلیل عرف د میړه او ښځې تر مینځ مصلحتونو ته پاملرنه ده، ځکه شریفه ښځه نه غواړي چې له خسیس سړي سره خپل ژوند تیر کړي، عادت ثابته کړې چې که چیرې خاوند د خپلې ماندینې سیال نه وي د هغوی ژوند دوامدراه نه وي، ضروري ده چې د خاوند په لورې کې کفاءت مراعات شي، نه د ښځې په لورې کې او که دا مراعات ونه شي نو د نکاح عقد به د اولیاوو له خوا له فسخې کولو سره مخ شي تر څو له ځان څخه د شرم زیان لیرې کړي.

د کفاءت اوصاف

کفاءت یا د ښځې او میړه ترمنځ برابر والې په پام کې نیول، د ژوند د نظام او قانون په توګه د اسلامي شریعت یوه ځانګړتیا ده؛ ځکه د واده د دوام او د اړیکو د پیاوړتیا لپاره د دین، کلتور، ټولنیز او اقتصادي حالت او دود له پلوه د ښځې او میړه برډیوالی ډیر مهم او ارزښتمن دی.

د کفاءت احکام

۱. که بالغه او عاقله نجلۍ ځانته غیر سیال سړی غوره کړي، نو ولي د نکاح د فسخې حق لري، یعنی قاضي ته به یې د جلا کیدو دعوی وړاندې کړي او قاضي به ددوی تر مینځ بیلتون راولي.

۲. او که یې له غیر سیال سړي سره د ولي په اجازه نکاح وکړه بیا نکاح لازمیږي، ځکه واده او نکاح کول د ښځې خپل حق دی خو اولیاء یواځې د کفاءت دنه شتون په صورت کې د اعتراض حق لري، کله چې دوی خپل حق په پخواني رضایت ساقط کړ، نو نکاح لازمه ګڼل کیږي.

۳. که چیرې زوج خپل نسب خلاف ښکاره کړی وو، پداسې حال کې چې د ښځې کف نه و، نو د نکاح د عقد د فسخې حق هم ښځې او هم د هغې ولي ته حاصل دی.

۴- کله چې عاقله او بالغه نجلۍ د خپلې نکاح لپاره وکیل و نیسي او بیایې دا وکیل غیر سیال سړي ته ورکړي دا نکاح ددې نجلۍ په اجازې پورې تړلې ده.

فعالیت

په اسلام کې ولي کفاءت معتبر ګرځول شوی دی؟ زده کوونکې دې د کفاءت په اهمیت، حکمت او اغیز په هکله په تفصیل ځواب ورکړي.

پوښتنې

۱. کفاءت تعریف کړئ.
۲. د چا کفاءت معتبر ګڼل کیږي؟
۳. دکفاءت د غوښتنې حق د چا دی؟
٤. په نکاح کې دکفاءت د شرط ګرځولو دلیل بیان کړئ.
۵. دکفاءت اوصاف بیان کړئ.
٦. که بالغې او عاقلې نجلۍ غیر سیال سړی غوره کړی وي، آیا ولي یې د فسخې حق لري؟
۷. که د نجلۍ وکیل هغه غیر سیال ته په نکاح ورکړي، آیا نجلۍ د فسخې حق لري؟

کورنۍ دنده

شریعت په کفاءت کې کوم اوصاف غوره ګڼلي، په دې هکله د جومات د ملا امام په مرسته یوه مقاله ولیکئ.

د نکاح محرمات

له محرماتو سره نکاح کول حرام دي او د نکاح د عقد د صحت لپاره دا شرط ده چې ښځه به نکاح غوښتونکي سړي ته روا وي.

د محرّماتو تعريف

په لغت کې: محرّمات د محرّم جمعه ده او محرّم، حرام (منعه) گرځول شوې ته ويل کيږي.

په اصطلاح کې: هغه ښځينه او نارينه ته ويل کيږي چې د قرابت او خپلوۍ په وجه ورسره نکاح کول ناروا وي.

د محرماتو ډولونه

محرمات په دوه ډوله دي:

١ – ابدي محرمات.

٢ – موقتي محرمات.

ابدي محرمات: ابدي محرمات هغه دي چې د تل لپاره د سړي نکاح ورسره حرامه وي.

ابدي محرمات په درې ډوله دي

لومړی: نسبي محرمات

نسبي محرمات هغه دي چې د نسبي خپلوۍ له امله په سړي حراميږي او هغه اووه دي:

أ– مورگانې او تر هغوی پورته(دمور مور او د پلار مور) چې د انسان اصول ورته وايي.

ب– لورگانې او تر هغوی ښکته (د لور لور، د زوی لور همداسې ښکته) چې د انسان فروع دي.

ج– د مور او پلار اولاده لکه خويندې او د هغوی اولاد.

د– د نيا او نيکه زامن او لوڼه، لکه الف: تريندی او ترونه. ب: توړی گانې او ماما گان

ه– وريرې او د هغوی اولاد.

ز– خورزې او د هغوی اولاد.

الله تعالى ﷻ فرمايي: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالاَتُكُمْ وَبَنَاتُ الأَخِ وَبَنَاتُ الأُخْتِ﴾ [النساء: ۲۳] پر تاسې حرامې کړای شوې ستاسې مېندې، لوڼې، خويندې، ترينديې، تورې گانې، وريرې، خورزې".

دويم: د مصاهرت حرمت

د مصاهرت حرمت هغه دی چې د خسر والي او زوم والي له امله په سړي حراميږي او دا محرمات په څلور ډوله دي:

أ- د ښځې مور: په مجرد عقد ترلو سره د خپلې ښځې مور او ددې نیاگانې په سړي باندې د تل لپاره حراميږي او نکاح ورسره نشي کولای. الله تعالی فرمایي: ﴿وَأُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ﴾ [النساء: ۲۳] {او(پر تاسې حرامې کړای شوې) ستاسې د ښځو میندې}.

ب- د ښځې لوڼې (پرکتۍ): د پرکتيو، د دوی لوڼې او تر هغو ښکته، پدې شرط چې خاوند له ښځې سره کوروالی کړی وي د ابدي محرماتو له ډلې څخه دي، که چیرې یې کوروالی ورسره نه وي کړی یواځې دده په نامه شوې وه اوله عقد وروسته ورڅخه په طلاق يا وفات جلا شوه، بيا ورته رواده چې ددې ښځې لورگاني او لمسياني په نکاح کړي.الله تعالى فرمايي: ﴿وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ﴾ [النساء: ۲۳] "او (پر تاسې حرامې کړای شوې ستاسې د ښځو هغه لوڼې چې ستاسې په غيږو کې پالل شوې وي البته د هغو مېرمنو لوڼې چې تاسې ورسره مباشرت او کوروالی کړی وي"

ج- د زامنو ښځې يا نگيندې: (د اولادونو او لمسو ښځې) همداسې تر ښکته، برابره خبره ده چې زوی او لمسي له خپلو ښځو سره کوروالی کړی وي او يانه، بلکه په نوم کېدل ورته کافي دي، همدا راز له طلاق څخه يې وروسته هم نشي په نکاح کولای، يعنې يو سړی د خپلې اولادې له ښځو سره په هيڅ صورت نکاح نشي کولای ؛ ځکه چې دا د ابدي محرماتو له ډلې څخه دي. الله تعالى ﷻ فرمايي: ﴿وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ﴾ [النساء: ۲۳] او (پر تاسې حرامې کړای شوې) ستاسې د هغو زامنو مېرمنې چې ستاسې له پښت څخه دي".

په زنا کولو د مصاهرت حرمت

په زنا کولو د مصاهرت حرمت واجبيږي، که يو څوک له کومې ښځې سره زنا وکړي، نو دهغې ښځې اصول او فروع يعنې مور، نيا همداسې پورته، لور، او د لور لور همداسې

ښکتهورباندې حرامیږي او په نکاح یې نه شي اخیستلای، همدا شان همدغه ښځه د زاني سړي اصولو او فروعو ته هم حرامه ده.

فعالیت:
زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي، نسبي او د مصاهرت د حرمت په ډولونو دې خبرې وکړي.

پوښتنې:

۱. محرمات تعریف کړئ.
۲. د محرماتو ډولونه په ګوته کړئ.
۳. نسبي محرمات کوم دي؟ په تفصیل یې بیان کړئ.
٤. له نسبي محرماتو سره د نکاح د حرمت حکمت څه دی؟
٥. د مصاهرت حرمت څه ته وایي؟ ډولونه یې بیان کړئ.
٦. آیا په زنا کولو سره د مصاهرت حرمت ثابتیږي؟

رضاعي محرمات

په مخکيني لوست کې مو د ابدي محرماتو له دريو ډولونو څخه دوه ډوله چې لومړی يې نسبي او دويم يې د مصاهرت وو، بيان کړل، اوس غواړو چې دريم ډول يې چې رضاعي محرمات دي، بيان کړو.

رضاعي محرمات

رضاعي محرمات هغه دي چې د رضاع (د شودو خوړلو) په سبب په تي خوړونکي باندې حراميږي، نو هغه ښځې چې د نسب او مصاهرت په سبب په سړي ناروا کيږي، هـم هغه ښځې د رضاع په سبب همورباندې حراميږي.

ځکه شيدې خوړونکی داسې شي لکه د شيدې ورکوونکې نسبي زوی، نو کوم محرمات چې يې په نسبي اولاد حراميږي هم هغه په شيدې خوړونکي هم حراميږي، الله تعـالی ﷻ فرمـايي: ﴿وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ﴾ [النساء: ٢٣] او (پـر تاسې حرامې کړای شوې) ستاسې هغه مېندې چې تاسې تـه يې شيدې درکـړې وي، او ستاسې دتي شـريکې خويندې "

په يوه حديث شريف کې رسول الله ﷺ فرمايي: «يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ»[1].

څه چې په نسب حراميږي هغه په رضاع(تي خوړلو) حراميږي.

د شيدې ورکوونکې او خوړونکي تر مينځ د حرمت د حکم توپير

د شيدې ورکوونکې خواته ټول خپلوان شـي، نـو رضـاعي مـور او نيـا همداسې پورتـه، رضاعي لور همداسې ښکته، رضاعي خور، توړی، ترور، رضاعي وريـرې او خـورزې، دا ټول په شيدې خوړونکي حرامې دي.

دا حرمت شيدې خوړونکي او دده اولادونو ته ورشامل دی خو دده قريبانو او خپلوانو تـه بيا دا حرمت نه شامليږي. نو د شيدې خوړونکي رضاعي پلار ته دا روا ده چې دده نـسبي مور يا خور په نکاح کړي او همدا شان دده نسبي پلار ته دا روا ده چې دده رضاعي مور او يا خور په نکاح کړي، ځکه خپلوي يـواځي لـه ده سره ده. د بيلگې پـه توگـه احمـد رضاعي مور لري، د هغه حيثيت په رضاعي کورنۍ کښې داسې دی لکه چې خپل نـسبي

---

[1] الراوي: عبدالله بن عباس المحدث: مسلم المصدر:صحيح مسلم الجزء أو الصفحة ١٤٤٧:

کورنۍ لري، نو د ده محارم په رضاعي کورنۍ د نسبي کورنۍ په څېر دي خو احمد د کورنۍ له خوا رضاعي کورنۍ ته يواځې د ده ښځه او اولادونه محرم ګڼل کيږي نور پاتي کورنۍ يې اجانب دي.

يو فارسي شعر ددې خبرې ښه وضاحت په لنډ ډول داسې کوي:

(از جانب شير ده همه خويش شوند - و از جانب شير خواره زوجان وفروع).

" د شيدې ورکونکې خواته ټول خپلوان شي او د شيدو خوړونکې خواته يواځې زوجان(د رضاعي زوى ښځه يا د رضاعي لور خاوند) او د هغوى اولادونه، لمسيان همداسې ښکته حراميږي"

هغه شيدې چې حرمت ورباندې ثابتيږي

دشودو خوړلو په سبب حرمت هغه وخت ثابتيږي چې ماشوم شيدې د تي رودلو په زمانه کې وخوري او د تي رودلو موده تر ديرشو (۳۰) مياشتو ده او د ماشوم عمر چې له ديرشو مياشتو زيات شو په شيدو رودلو يې حرمت نه ثابتيږي.

لږ او ډيرې شودې

د حرمت په ثابتيدلو کې د لږ شيدو او د ډيرو شيدو فرق نشته، نو که ماشوم لږ شيدې وخوري او يا ډيرې حرمت ورباندې ثابتيږي.

فعاليت:

دغه لاندې فارسي شعر چې په لوست کې مو ولوست شرحه کړئ:

(از جانب شيرده همه خويش شوند - و از جانب شير خواره زوجان و فروع)

پوښتنې

۱. رضاعي محرمات کوم دي؟

۲. د شيدې ورکوونکې او خوړونکې تر مينځ د حرمت د حکم توپير په دقت بيان کړئ.

۳. هغه شودې چې حرمت ورباندې ثابتيږي، کومې دي؟

موقتي محرمات

دا هغه ښځې دي چې د موقت وخت لپاره د يو ځانګړي سبب له امله ورسره نكاح كول ناروا دي او كله چې سبب له منځه ولاړ شي بيا ورسره واده كول جواز لري.

موقت محرمات په لاندې ډول دي

(۱)_ له ښځې سره د هغې د خور په نكاح كې يو ځاى كول حرام دي، الله تعالى ﷻ فرمايي: ﴿وَأَن تَجْمَعُواْ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ﴾ [النساء: ۲۳] او دا هم پر تاسې حرامه ده چې په يوه نكاح كې دوه خويندې يو ځاى كړئ.

(۲)_ له ښځې سره توړى، يا ترور، همدا شان بله داسې ښځه يوځاى كول چې يوه ورته نر فرض كړاى شي له دويمې سره يې نكاح جواز ونه لري، حرامه ده.

روايت دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «لاَ يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَلاَ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا»[۱] " په نكاح كې د ښځې او د هغې د توړى او د ښځې او د هغې د ترور يو ځاى كول نه كيږي ".

(۳)_ **پنځمه ښځه كول:** سړي ته په اسلام كې دا جواز نه لري چې په يو وخت كې له څلورو ښځو څخه زياتې په نكاح كړي، نو كه يو څوك پنځمه ښځه په نكاح كول وغواړي تر څو چې يوه طلاقه نه كړي او د هغې عدت تېر نه شي تر هغو د پنځمې د نكاح عقد صحت نه پيدا كوي.

له ابن عمر رضى الله عنهما څخه روايت دى چې غيلان بن سلمه الثقفي مسلمان شو او لس ښځې يې درلودې چې هغوى هم مسلمانې شوې، نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: څلور وساته او نورې ټولې جلا كړه (طلاقې كړه).[۲]

له يوې څخه زياتې ښځې

الله تعالى ﷻ له يوې څخه زياتې ښځې رواكړې دي، الله تعالىﷻ فرمايي:

---

۱ - صحيح مسلم

۲ - سنن ترمذى.

﴿وَ إِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلاَّ تَعُولُواْ﴾ [النساء: ۳] كه تاسې وېرېږئ چې له يتيمو (نجونو) سره به عدالت ونه شئ كړاى، نو كومې (نورې) ښځې چې ستاسې خوښېږي د هغو له دوو دوو، درېو درېو، څلورو څلورو سره نكاح وكړئ، خو كه له تاسې سره دا اندېښنه وي چې له هغو سره به عدالت ونه شئ كړاى، نو يوه ښځه وكړئ، يا له هغو (وينځو) نه كار واخلئ چې تاسې يې مالكان ياست په دې توګه له بې عدالتئ نه په ښه شان ژغورل كيداى شئ).

سره له دې چې په عام ډول له يوې ښځې سره واده كيږي او په اسلامي نړۍ كې مسلمانان په يوه واده اكتفا كوي، د متعددو ودونو فيصدي دومره زياته نه ده، خو د فردي او ټولنيزو اړتياوو لپاره له يوې څخه زياتې ښځې كه په نكاح اخلئ نو ددوو خبرو رعايت بايد په پام كې ولرئ:

لومړى: سړى به دا وړتيا لري چې د خپلو ښځو تر منځ مادي او اخلاقي عدالت مراعات كړي، الله تعالىﷻ فرمايي: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً﴾ [النساء: ۳] خو كه له تاسې سره دا اندېښنه وي چې له هغو سره به عدالت ونه شئ كړاى، نو يوه ښځه وكړئ.

كه چيري له كومې يوې سره د زړه مينه ولرئ هغه باك نه لري، ځكه هغه دده په اختيار كې نه ده، رسول كريمﷺ له عائشې بي بي سره مينه لرله او دعاء به يې كوله: اى الله ته ما په هغه څه مه نيسه چې زما په واك كې نه دي.

اسلام په ښځو ظلم او د هغو تر منځ عدالت نه كول حرام كړي دي، رسول اللهﷺ فرمايي: څوك چې دوه ښځې ولري او د هغو ترمينځ عدالت نه كوي او يوې خواته يې ميلان وي، نو د قيامت په ورځ به يې يو اړخ فلج او له كاره لويدلى وي.[1]

دويم: سړى به د نفقې د برابرولو مالي وس لري، تر څو د نفقې د نه شتون له كبله پر ښځه ظلم ونشي.

(٤)ـ د بل چا ښځه او له طلاقه او يا مرګه وروسته په عدت كې ښځه: له هغې ښځې سره نكاح كول حرام دي چې د بل چا په نكاح كې وي، الله تعالىﷻ فرمايي: ﴿وَالْمُحْصَنَاتُ

١ – مسند احمد.

﴿مِنَ النِّسَاء﴾ [النساء: ۲۴] او هغه ښځې هم پر تاسې حرامې دي چې د کوم بل چا په نکاح کې وي.

همدا شان له هغو ښځو سره نکاح جواز نه لري چې هغوی له طلاقه او يا د مېړه له مرگ څخه وروسته د عدت په موده کې وي، خو که چيرې د خاوند له طلاقه وروسته او يا د خاوند له مرگه وروسته عدت يې تېر شو، بيا بل چا ته روا ده چې نکاح ور سره وکړي.

الله تعالي ﷻ فرمايي: ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوَءٍ وَلاَ يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ﴾ [البقره: ۲۲۸] «کومو ښځو ته چې طلاق ورکړای شوی وي، هغوی دې د دريو حيضونو موده پر انتظار تېره کړي او دا ورته روا نه ده کوم څه چې الله ﷻ د دوی په رحم کې پيدا کړي وي هغه پټ کړي هغوی ته هيڅکله نه ښايي چې داسې وکړي که پر خدای او د آخرت په ورځ ايمان لري».

له هغو ښځو سره نکاح چې په کوم آسماني دين باور نه لري

د مسلمان سړي لپاره دا روا نه ده چې له مشرکې او بت پرستې ښځې سره نکاح وکړي، الله ﷻ فرمايي: ﴿وَلاَ تَنكِحُواْ الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ﴾[البقره: ۲۲۸] «تاسې له مشرکو ښځو سره هېڅکله نکاح مه کوئ ترڅو يې چې ايمان نه وي راوړی، يوه مسلمانه وينځه له مشرکې نه ډېره ښه ده، که څه هم چې ستاسې هغه ډېره خوښه وي».

له کتابياتو سره نکاح

هغه پاك لمنې ښځې چې په آسماني کتاب ايمان لري لکه يهودي او نصراني ښځې نکاح ورسره جواز لري، الله تعالی ﷻ فرمايي: ﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلاَ مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ﴾ [المائدة: ۵] «او پاك لمنې ښځې هم ستاسې له پاره حلالې دي، که هغوی له هغو قومونو څخه چې هغو ته له تاسې نه مخکې کتاب ورکړ شوی وو، په دې شرط چې تاسې د هغو مهر ورکړئ په نکاح کې د هغوی ساتونکې اوسئ، نه دا چې په آزادې شهوت رانی لاس پورې کړئ يا په پټه په غلا يارانې وکړئ.»

سره له دې چې له کتابياتو سره نکاح جواز لري خو له تنزيهي کراهيت څخه خالي نه ده، او په هغه وخت کې خو تحريمي کراهيت ته رسيږي که همدا کتابي ښځه په داسې قوم

پورې اړه ولري چې له مسلمانانو سره یې جګړه روانه وي، یا له هغې سره واده کول ددې باعث وګرځي چې په کفري وطن کې استوګن شي او اولادونه یې د کافرانو په خویونو اخته شي.

د مسلمانې ښځې نکاح له کافر سره

د مسلمانې ښځې نکاح کول له کافر سړي سره په مطلق ډول حرام دي که هغه یهودي، نصراني، ملحد، او یا بل کافر وي، الله تعالی ﷻ فرمايي: ﴿فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾ [الممتحنة: ۱۰] {بیا کله چې تاسې ته معلومه شي چې هغوی مومنې دي نو هغوی بیرته کافرانوته مه لیږئ، نه هغوی د کافرانو له پاره روا دي او نه کافران د هغو له پاره روا دي}.

فعالیت

ښوونکی دې زده کوونکي په دریو ډلو وویشي او له یوې څخه د زیاتو، د کتابیاتو، اوکافرو ښځو د نکاح په اړوند دې خبرې وکړي.

پوښتنې:

۱. موقت محرمات کوم دي؟
۲. له یوې ښځې څخه د زیاتو ښځو په نکاح کولو کې کومې خبرې ضروري دي؟
۳. په عدت کې د ښځې نکاح څه حکم لري؟
٤. ایا له هغو ښځو سره چې په اسماني دین باور نه لري نکاح جواز لري؟
۵. له کتابیاتو سره د نکاح کولو حکم څه دی؟
٦. ایا له کافر سره د مسلمانې ښځې نکاح جواز لري؟

مُتعه

اسلامي شريعت د انسان د عزت خوندي ساتلو ته ډېره پاملرنه کړې ده، له همدې امله يې صحيحه نکاح چې ارکان او شرطونه يې پوره وي روا ګرځولې او له مؤقتي نکاح څخه چې له زنا سره ورته والی لري منعه کړې ده.

موقته يا دمُتْعې نکاح

مُتعه په لغت کې: اسم مصدر دی چې له تمتع څخه اخيستل شوی او متاع هر هغه شي ته ويل کيږي چې د هغې نه ګټه اخيستله کيږي.

په اصطلاح کې: د څه وخت لپاره له ښځې سره واده کولو ته وايي او د نکاح مقاصد په کې مراد نه وي چې هغه اولادونه او د هغوی تربيه ده، بلکې د يوې معلومې مودې لپاره د ګټې اخيستلو او شهوت پوره کولو لپاره وي، هغه داسې چې سړی له ښځې سره د يوې ورځې، يا يوې اونۍ، يا يوې مياشتې او يا يوه کال او يا دې ته ورته وخت لپاره نکاح وتړي.

د متعې نکاح حکم

د متعې نکاح باطله او حرامه ده، ځکه په يوه حديث کې حضرت علي کرم الله وجهه فرمايي: (نبي کريم ﷺ د مُتعې له نکاح څخه منعه کړيده[1]) او منعه کول د حرمت او بطلان مقتضي ده.

د متعې نکاح د اسلام په اول کې د محدود وخت لپاره روا شوې وه، وروسته بيا باطله او د تل لپاره حرامه وګرځيده، ځکه دا له زنا سره ورته والی لري چې بې له شهوت پوره کولو بل مقصد ورڅخه نه اخيستل کيږي، نه د کورنۍ ثبات او ټينګښت، نه د اولادونو راوړل او نه دهغوی ساتنه، او دا يواځې د دوامدارې نکاح په صورت کې په لاس راتلای شي.

د موقتې نکاح او متعې توپير

د موقتې نکاح او متعې تر مينځ توپير يواځې په الفاظو کې دی، که يې د متعې لفظ استعمال کړ متعه ده او که يې د معين وخت لپاره د تزويج يا نکاح لفظ وکاراوه موقته ده.

[1] (رواه البخاري)

د شِغار (بدل) نکاح

د شغار تعریف

په لغت کې: شغار د شَاغَرَ مصدر دی او خالي والي ته وایي، د شغار نکاح هم له عوض څخه چې مهر دی خالي وي.

او شرعاً: د شغار نکاح هغه ده چې ولي خپله لور یا خور بل چا ته په دې شرط په نکاح ورکړي چې هغه خپله لور یا خور ده ته د هغې په بدل کې په نکاح ورکړي بې له دې چې مهر یاد کړي، یعنې چې یوه نجلی د بلې مهر وګرځوي.

ددې نکاح حکم

په حنفي مذهب کې د غه ډول نکاح تړل له کراهیت سره صحت لري او مهر مثل ورباندې لازمیږي.

په حدیث شریف کې چې له شغار څخه منعه شوې، له هغې منعې څخه مطلب تحریمي کراهیت دی، ځکه چې مهر پکې نه دی ایښودل شوی او په کراهیت باندې فساد نه مرتب کیږي.

فعالیت:

زده کوونکې دې د خپلو سیمو په هکله معلومات وړاندې کړي چې هلته د شغار نکاح رواج ده که نه، او که وي کیفیت یې څه دی؟

پوښتنې

۱. د متعې نکاح تعریف کړئ.
۲. د متعې نکاح حکم څه دی؟
۳. د مخطوبې د نه غوښتلو حکمت څه دی؟
٤. د شغار نکاح تعریف او حکم یې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د مُتعې نکاح د حرمت په هکله د استاد او علماوو په مرسته یوه مدلله مقاله ولیکئ.

مهر

کله چې یوه ښځه د چا په نکاح کې راځي نو د نکاح د عقد له کېدلو سره سم په مېړه مهر لازمېږي چې خپلې ښځې ته به يې ورکوي.

دمهر تعریف

مهر هغه مال ته ويل کيږي چې ښځې ته د هغه ورکړه د نکاح د عقد په اساس په سړي واجب ګرځي.

د مهر مشروعيت

مهر په قرآن کريم او سنتو سره ثابت دی.

۱- قرآن کريم: الله ﷻ فرمايي: ﴿وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ [النساء: ٤] «ښځو ته د هغو مهرونه په خوښی ورکړئ»

۲- حديث: نبي اکرمﷺ يو سړي ته چې د نکاح اراده يې درلوده وفرمايل:

«الْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ»[1] "مهر ورکړه ولو که يوه اوسپنيزه ګوته هم وي". معنا دا چې د مهر ورکړه حتمي کار دی.

په نکاح کې د مهر د وجوب حکمت

له مهر څخه مقصد د نکاح د عقد د اهميت او غوره والي، د ښځې شخصيت ته د عزت او احترام او د نارينه لخوا هغې ته د واده کولو له امله د حسن نيت او صداقت ښکاره کول دي، د نکاح د مصلحتونو او مقاصدو د لاس ته راوړلو لپاره د ښې زمينې برابرول دي، دا مادي تړاو ددوی تر مينځ معنوي تړاو ټينګوي.

مهر د ښځې خپل حق دی

له ذکر شويو خبرو څخه دا معلومه شوه چې مهر د ښځې خپل حق دی، څه ډول تصرف چې پکې وغواړي کولای يې شي، د هغې ولي ته شرعا جواز نه لري چې هغه ددې له

---

۱ - صحيح البخاري

خوښې پرته ورڅخه واخلي، لکه چې په دې زمانه کې يې پلرونه، اولياء او خپلوان مهر د ځان حق بولي او د هغې حق تلف کوي، الله تعالی ﷻ ميړونو ته په خطاب کې فرمايي: ﴿وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا﴾ [النساء: ٤] «او د ښځو مهر په ښه زړه (فرض ګڼلی) ورکړئ، البته که هغوی يې په خپله خوښه يو څه تاسې ته وبخښي، نو تاسې هغه په خوند سره خوړلای شئ چې حلال او بې ضرره دی».

د مهر حکم

د خاوند له لوري ښځې ته مهر ورکول واجب دي.

په نکاح کې مهر نه رکن او نه هم شرط دی، که چا د مهر له يادولو پرته نکاح وکړه نکاح سمه ده او مهر مثل ورکول واجبيږي.

د مهر اندازه

د مهر کمه اندازه لس شرعي درهمه (چې ۲۹.۷۵ ګرامه سپين زر کيږي) ده او ډيره يې حد نلري، په څومره چې سره راضي شول همغومره خپلې ښځې ته ورکولای شي.

يو شرعي درهم ۲،۹۷۵ ګرامه سره مساوي دي چې ۱۰ درهم په ۲،۹۷۵ ضرب کړای شي ۲۹،۷۵ ګرامه وزن کيږي دغه مجموعي وزن د ورځنې قيمت پر اساس معلوميږي.

څه شی مهر واقع کيدی شي ؟

هر ارزښت لرونکی معلوم شی چې سپارل يې د سړي په واک کې وي د ښځې مهر کيدی شي، که هغه سره زر، سپين زر، بانک نوټونه او دې ته ورته نور شيان وي، ښځې ته يې په مهر کې ورکولای شي.

کله مهر کامل لازميږي؟

کله چې مهر کيښودل شي نو په دوو صورتونو کې هغه کامل لازميږي:

۱. يو چې سړی له خپلې ښځې سره يوځای شي.

۲. او بل چې سړی مړ شي.

د مهر ډولونه

د فقهاوو کرامو په نظر مهر په دوه ډوله دی:

۱- مهر مسمی.

۲- مهر مثل.

۱- مسمی مهر: هغه مهر ته وايي چې په عقد او يا له عقد څخه وروسته د ښځې او خاوند په خوښه وټاکل شي.

۲- مهر مثل: هغه مهر دی چې له دې څخه مخکې د دې واده شوې خور يا تروړې اخيستی وي، يعنی د پلار په خپلوانو کې چې د دې هم عصروسيالو څومره مهر اخيستی يا ورته ټاکل شوی وي مهر مثل بلل کيږي.

د مهر مثل د وجوب حالات

په لاندې حالاتو کې مهر مثل واجبيږي.

۱- کله چې په نکاح کې د مهر ذکر نه وي شوی.

۲- کله چې داسې شی مهر ټاکل شوی وي چې هغه شرعاً مال نه وي لکه شراب.

۳- کله چې ښځې او خاوند په عدم مهر باندې اتفاق کړی وي.

د لږ مهر مستحب والی

مخکې مو وويل د مهر زياته اندازه حد نه لري، په څومره چې د جانبينو موافقه راغله هومره ورکولای شي، دا يو مادي رمز دی چې د ښځې د عزت لپاره ورکول کيږي، همدا شان د ښځو تر مينځ هم د صفاتو او درجاتو له مخې توپيرونه وي، خو اسراف کول جواز نه لري او دا مستحب ده چې کم مهر کيښودل شي، رسول الله ﷺ په مهر کې اسانې کول د برکت سبب بللی دی فرمايي: «خَيْرُ الصَّدَاقِ أَيْسَرُهُ»[۱] "ښه مهر هغه دی چې کم او اسانه وي". او فرمايي: «أعظم النساء بركة أيسرهن مؤنة»[۲] "هغه ښځې ډيرې برکتي وي چې د واده لګښت يې کم وي.

عام مصلحت هم د مهر د کم والي غوښتنه کوي، په هغه کې هم زوجينو او هم ټولنې ته ډيرې ښيګڼې دي. ډيرې داسې ښځې شته چې د مهر د زيات والي په سبب په کورونو کې ناستې دي او ډير داسې ځوانان شته چې له همدې امله واده نه شي کولای او د ښځې او نر د واده په مخ کې دغه ستونزې کله کله ددې باعث ګرځي چې منکراتو او ناروا کارونو ته مخه کړي.

---

۱ - سنن بیهقی.

۲ - مسند احمد.

د شریعت روح دا غوښتنه کوي چې باید واده اسان شي او ټول هغه موانع لکه د مهر زیاتوالی له منځه ولاړ شي، ترڅو ځوانانو ته د ازدواج لاره برابرې شي.

فعالیت

ښوونکی دې زده کوونکې په دریو ډلو وویشي، څو په خپل منځ کې د مهر د مشروعیت، حکمت، مهر د ښځې حق دی که د ولي او د مهر د ډولونو او د وجوب په حالاتو سره ځان پوه کړي.

پوښتنې

۱. مهرڅه ته وايي؟
۲. د مهر د مشروعیت دلیل څه دی؟
۳. په نکاح کې د مهر د وجوب حکمت څه دی؟
٤. ایا مهر د ښځې خپل حق دی.؟
۵. د مهر حکم څه دی؟
٦. د مهر اندازه باید څومره وي؟
۷. څه شی مهر واقع کیدای شي؟
۸. د مهر ډولونه کوم دي؟
۹. مهر مثل کله واجبیږي؟

ولیمه

لکه چې په مخکې درسونو کې مو ولوستل اسلامي شریعت نکاح رواکړې ده نو د هغې د اعلانولو لپاره يې ولیمه سنت کړې، پدې لوست کې په ولیمه غږیږو.

د ولیمې تعریف

په لغت کې: ولیمه له ولمه څخه اخیستل شوې چې د یوه شي یو ځای کیدلو او بشپړیدلو ته وايي.

په شریعت کې: هغو خوړو ته وايي چې د واده لپاره برابر شي.

د نکاح د ولیمې حکمت

د ولیمې د مشروعیت حکمت دا دی چې له یوه پلوه دوستان په خوښـۍ کـې راګـډ او د الله ﷻ ددې ستر نعمت شکر اداء شي او له بل پلوه ټول خلک په نکاح خبر شي تر څو د روا نکاح او ناروا او پټو یارانو تر منځ بیلتون راشي.

د ولیمې حکم

ولیمه سنت مؤکد ده، ځکه رسول الله ﷺ عبد الرحمن بن عوف ته چې کله يې واده وکړ وفرمایل: «أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ»[1] "د واده ډوډۍ ورکړه ولو که یو پسه وي هم".

د ولیمې دعوت قبلول

د ولیمې دعوت قبلول سنت دي، مسلمان ته پکار دي چې شرکت پکې وکړي، پـه خپـل ګډون سره خپل مسلمان ورور ته خوښي وروبښي او که ورنه شـي ګنهګـاریږي، پـه یـوه حدیث کې رسول الله ﷺ فرمایي: «وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ»[2]

" څوک چې بلنه ونه مني نو د الله او د هغه د رسول نا فرماني يې وکړه.

«إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى وَلِيمَةِ عُرْسٍ فَلْيُجِبْ»[3] "څوک چې د واده خوړې تـه وبلـل شـي نـو پکار ده چې هغه بلنه دې ومني او ګډون دې پکې وکړي".

---

١ - صحیح البخاری.

٢ - صحیح مسلم.

٣ - صحیح مسلم.

هغه وليمه چې منكرات پكې وي

كه د وليمې په مجلس كې منكرات او ناروا كارونه (لكه ناروا سازونه، ګډا او نڅاوې ترسره كيدل) وي بيا د دعوت قبلول پكار نه دي، ځكه د دعوت قبلول او په كې ګډون كول پداسې حال كې سنت دي چې په هغې كې منكرات نه وي.

كه چيرې له منكراتو او ناروا كارونو څخه خبر نه وي او ګډون پكې وكړ، نو كه يې د هغو مخه نيولاى شواى مخه دې ونيسي او ګډون دې وكړي او كه يې مخه نشواى نيولاى بيا دې په دسترخوان ورسره نه كيني.

دواده او وليمې په وخت كې بايد دا لاندې ځينې آداب رعايت شي:

١. له اسراف څخه دې ډډه وشي، ځكه مال د الله تعالى نعمت دى بايد په مناسب ځاى كې ولګول شي، د تفاخر، ريا او لويي ښكاره كولو لپاره د مال لګول د ګناه لامل جوړيږي.

٢. په واده كې د نامحرمو نارينه او ښځينه وو تر مينځ اختلاط او ګډ وډ كيدل ناروا دي، اسلامي حجاب ته پاملرنه په هر وخت كې لازمه ده، كه نه كيداى شي ډول ډول فسادونه رامينځ ته شي.

٣. واده د خوښۍ ځاى دى، خو دا خوښي بايد په ناروا چارو سره ونه لمانځل شي.

٤. وليمې ته كه مالداره خلك غوښتل كيږي، باك نه لري، خو فقيران هم بايد له خوراك څخه بې برخې نه شي. په يوه حديث كې چې له ابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دى رسول الله ﷺ فرمايي

«شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ»[١] "په خوړو كې بد خواړه د هغې وليمې دي چې بډاى او مالداره خلك ورته غوښتل كيږي او فقيران پريښودل كيږي".

٥. په مسجد كې د نكاح تړل سنت دي په دې هكله رسول الله ﷺ فرمايي: «أَعْلِنُوا هَـذَا النِّكَاحَ وَاجْعَلُوهُ فِى الْمَسَاجِدِ»[٢]

تاسو دغه نكاح په ښكاره ډول او په مساجدو كې تر سره كړئ.

---

١ - صحيح البخاري

٢ - السنن الكبرى للبيهقي.

فعالیت

زده کوونکې دې په خپل منځ کې وڅېړي چې ددوی په سیمو کې دودیزه ولیمه څومره له شریعت سره برابره ده.

پوښتنې

۱. ولیمه تعریف کړئ.
۲. د نکاح د ولیمې حکمت بیان کړئ.
۳. د ولیمې حکم څه دی؟
٤. آیا د ولیمې دعوت قبلول پکار دي او که وي ولې؟
۵. آیا هغې ولیمې ته چې منکرات پکې وي ورتگ پکار دی؟
٦. د ولېمې په وخت کې کوم آداب پکار دي؟

کورنۍ دنده

زده کونکی دې د ودونو د هغه دودونو په هکله چې د شریعت سره مخالف دي، یوه مقاله ولیکي چې د پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

د ښځې او خاوند حقوق

د واده په ترسره کېدلو اسلامي شريعت د ښځې او د هغې د خاوند تر مينځ ځينې حقوق او واجبات ټاکلي دي چې د هغو په پام کې نيول لازمي دي، چې په دې لوست کې وړاندې کېږي.

د ښځې حقوق په خاوند باندې

ښځه په خاوند باندې دا لاندې حقوق لري:

۱- مهر ورکول: کله چې د نکاح عقد تر سره شو په خاوند باندې مهر لازميږي، الله تعالیﷻ فرمايي: ﴿وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ [النساء: ۴] "او د ښځو مهر په ښه زړه (فرض ګڼلی) ورکړئ".

۲- نفقه: چې کله ښځه د سړي په نکاح کې راشي نو په خاوند دا حق لري چې د هغې نفقه برابره کړي. نفقه خوراک، جامې او د اوسيدو ځای ته وايي، الله تعالیﷻ فرمايي: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ﴾ [الطلاق: ٦] "هغو ته (دعدت په زمانه کې) په هماغه ځای کې استوګنه ورکړئ چېرته چې تاسې اوسيږئ، هر راز ځای چې تاسې ته ميسر وي او د هغو د تنګولو لپاره هغوی مه ځوروئ". نو چې له طلاقه وروسته په عدت کې ورباندې نفقه لازمه ده، د نکاح په حالت کې په طريقه اولی ورباندې لازمه ده ځکه ښځه د خاوند د اړتياوو لپاره خپل ژوند ځانګړی کړی دی، نو نفقه يې هم ورباندې لازميږي.

الله تعالی فرمايي: ﴿لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾ [الطلاق: ۷] «شتمن دې له خپلې شتمنۍ سره سمه نفقه ورکړي، او چاته چې روزي کمه ورکړه شوې وي هغه دې له هماغه مال څخه لګښت وکړي چې اللهﷻ هغه ته ورکړی دی، اللهﷻ چې چاته څومره څه ورکړي دي له هغې نه په زياتو هغه نه مکلفوي، ليرې نده چې الله له تنګلاسۍ نه وروسته پراخي هم ورپه برخه کړي».

او د نفقې اندازه د کفايت او د خاوند د مالي قدرت او توان مطابق ده چې اسراف پکې نشته.

د هغې ښځې نفقه چې کار کوي

اسلام ښځه په دې نه ده مکلفه کړې چې کار وکړي، ځکه هغه د نفقې په پیدا کولو مکلفه نه ده، بلکې د هغې نفقه په بل چا ده، که لور وي پلار یې په نفقه مکلف دی، که خور وي ورور یې په نفقه مکلف دی چې وس یې ولري، که مور وي نو اولادونه یې په نفقه مکلف دي چې د نفقې وس ولري او که ښځه وي نو خاوند یې په نفقه مکلف دی، خو سره له دې هم اسلام ښځې ته کار کول روا کړي دي، خو په لاندې شرطونو مقید:

أ- که واده شوې ښځه وي د میړه لخوا به ورته د کار کولو اجازه شوې وي.

ب- له پردیو نارینه وو سره به یې اختلاط او خلوت نه راځي.

ج- کار به د ښځیتوب له طبیعت سره برابر وي، لکه خیاطي، تعلیم، ډاکتري او دې ته ورته، دولت او ټولنه مکلف ده څو ښځې په شاقه کارونو ونه ګماري.

نو داسې کارونه ورته جواز نه لري چې هغه د سړیو له سخت طبیعت سره مناسب وي، تر څو یې له هغو سره مشابهت را نه شي.

او هغه مال چې ښځه یې پیدا کوي هغه د هغې مال دی، یواځې همدا یې د تصرف حق لري، میړه او نور حق نه لري چې هغه ددې له رضا پرته یې ورڅخه واخلي.

۳- احسان او په نیکی سره ژوند کول: ښځه له سړي سره د الله تعالی امانت دی، دده په سترګو دده کورته راغلې ده، نو په سړي واجب ده چې له خپلې ښځې سره ښه سلوك او ښه معامله وکړي، ترڅو په محبت او نیکمرغی سره ګډ ژوند تېر کړي، الله تعالیﷻ فرمايي: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ [النساء: ١٩]

«له هغو سره په ښه چلند ژوند تېر کړئ که ستاسې هغوی نه خوښیږي نو کیدای شي چې ستاسې به یو شی نه خوښیږي، خو الله به په هغه کې ډېرې ښېګڼې ایښې وي».

په یوه حدیث شریف کې رسول اللهﷺ فرمايي:

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لأَهْلِهِ»[١] "د کامل ایمان څښتن هغه دی چې اخلاق یې ښه وي او ښه تاسو کې هغه دی چې له خپل اهل سره ښه وي".

---

١ - متفق علیه

د حسن معاشرت ځینې موارد په لاندې ډول دي:

• سړی دې دښځې په خطا ګانو باندې صبر کوي، په حدیث کې راځي چې رسول الله ﷺ وفرمایل: «لاَ يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِىَ مِنْهَا آخَرَ»[1] "مؤمن سړی دې له خپلې مؤمنې ښځې څخه بد نه وړي، کینه دې نه ورسره کوي، که یې دهغې کوم خوی خوښ نه وي بل به یې ورڅخه خوښ شي".

• د ښځې په نفقې کې دې وسعت کوي او د سوغاتونو په وړاندې کولو دې یې کله کله نازوي، په حدیث کې راځي چې سوغات د زړه کینه له منځه وړي.

• له خپلې ښځې سره دې خوش طبعي او خوش کلامي کوي، د احادیثو له مخې دا ثابته ده چې رسول الله ﷺ به له خپلو ازواجو مطهراتو سره خوش طبعي کوله.

• خپلې ښځې ته ددیني امورو وربښودل ترڅو ښځې له ضروري مسائلو څخه خبرې شي او د هغو په رڼا کې د ژوند چارې په شرعي توګه پر مخ بوځي، الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ [التحريم: ٦]

"ای مومنانو! خپل ځانونه او خپل اولاد او کورنی له هغه اور نه وژغورئ چې د هغه د سون مواد به انسانان او تیږې وي".

• د کور په کارونو کې دې ورسره مرسته کوي، له عائشې رضی الله عنها څخه روایت راغلی چې نبي کریم ﷺ به دکور په کار کې ورسره مرسته کوله.[2]

• د شریعت د لاربښوونو مطابق د ښځو تر منځ عدالت کول، که یې له یوې څخه زیاتې ښځې درلودې.

که سړي موجه عذر ونه لري نو ترڅلور میاشتي زیات دې له خپلې ښځې څخه نه جلا کیږي، حضرت عمر رضي الله عنه یوه شپه په مدینه منوره کې د حالاتو دڅارنې لپاره ګشت کاو، چې دیوې ښځې غږ یې واورید د کومې چې میړه جهاد ته تللی و، ښځې یې د میړه د فراق له کبله شعرونه ویل او شکایت یې کاوه.

نو حضرت عمر رضی الله عنه له خپلې لور بي بي حفصې رضی الله عنها څخه پوښتنه وکړه چې یوه ښځه څومره صبر کولای شي؟ هغې مبارکې ورته وویل: څلور میاشتې، نو حضرت عمر رضی الله عنه خپلو لښکرو ته امر وکړ چې له څلورو میاشتو څخه زیات دې له کوره نه لیرې کیږی او که تر څلورو میاشتو زیاته موده مضره نه وای نو الله تعالی به په ایلاء کې د ښځې او خاوند تر مینځ جلا والی روا نه ګرځاوه.

---

١ - صحيح مسلم.

٢ - صحيح البخاري.

د امام مالك رحمه الله او امام احمد رحمه الله په وړاندې په څلورو مياشتو کې بايد سړی کور والاته راشي. دا راتگ هلته لازم دی چې په سفر کې عذر ونه لري نو که عذر ولري لکه دعلم زده کړه، جهاد، فرضي حج، او يا د رزق پيدا کول نو بيايې راتـگ لازمـي نـه دی.

فعاليت

زده کوونکي دې دا واضح کړي چې ددوی په سيمو کې د ښځو خاوندان له خپلو ښـځو سره تر کومې کچې حسن معاشرت مراعاتوي؟

پوښتني

۱. لاندې حقوق چې ښځه يې په خاوند لري په تفصيل بيان کړئ:

أ- ښځې ته مهر ورکول.

ب-ښځې ته نفقه برابرول.

ت-له ښځې سره احسان او نيکي کول.

۲- نفقه برابرول د سړي مکلفيت دی، خو که ښځه کار کول وغـواړي کـولای يـې شـي که څنگه؟

۳- که ښځه څه وگټي خاوند يې له نفقې خلاصيدای شي؟

۴- په حسن معاشرت کې کومې خبرې شامليږي؟

کورنۍ دنده

د ښځې د حقوقو په هکله يوه مقاله وليکئ.

د خاوند حقوق په ښځه باندې

خاوند په ښځه باندې دا لاندې حقونه لري

۱ – **د خاوند تابعداري:** اسلام په ښځه باندې دمېړه اطاعت په هغو چارو کې چې شریعت رواکړي او ګناه په کې نه وي واجب ګرځولې دی. ځکه کورنی د انساني ټولنې یوه برخه ده او د وګړو مجموعه چې په هره سطحه وي، لکه مکتب، دفتر، کارخانه، شرکت او حکومت یو مشر او سرپرست ته اړتیا لري، نو سړی چې له یو پلوه له جسمي او ذهني پیاوړتیا څخه برخمن دی او له بل لوري د ژوند په عملي ډګر کې تل په تمرین او تجربو کې قرار لري، د الله تعالی له لوري د کورنۍ مشر ټاکل شوی. همدا راز سړی د کورنۍ تمویل کوونکی دی. د ټولو د نفقې بار دده په اوږو پروت دی، ځکه باید ښځه او اولادونه د هغه اطاعت وکړي. الله تعالی ﷻ فرمایي: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ [النساء: ٣٤] «نارینه پر ښځو واکمن، اداره چیان دي، له دې امله چې الله ﷻ د هغو ځینو (نارینه وو) ته پر ځینو نورو (ښځو) لوړتیا وربښلې ده، او له دې کبله چې نارینه خپل مالونه لګوي».

په یوه حدیث کې رسول الله ﷺ فرمایي: «إِذَا صَلَّتْ الْمَرْأَةُ خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتِ»[۱]

" کومه ښځه چې خپل پنځه لمونځونه په خپل وخت اداء کړي، د روژې د میاشتې فرض روژه ونیسي، خپل دشرم ځای وساتي (له زنا څخه ځان وژغوري) او د خپل خاوند اطاعت وکړي، نو دې ته به وویل شي: له هرې دروازې د جنت چې غواړې جنت ته ورداخله شه".

په یوه بل حدیث کې حضرت عائشې رضی الله عنها له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې په ښځو باندې تر ټولو زیات حق کوم خلک لري؟ دوی ﷺ وفرمایل: دهغې مېړه، بیایې پوښتنه وکړه: کوم خلک په نارینه ډېر حقدار دي، ویې فرمایل: د هغه مور.[۲]

---

۱ – مسند أحمد.

۲ – السنن الکبری للنسائي – (٨ / ٢٥٤)– فتح الباري – ابن حجر – (١٠ / ٤٠٢).

۲- په کورکې پاتې کېدل او بې ضرورته د خاوند له اجازې پرته له کور څخه نه وتل:

خاوند په ښځه باندې دا حق لري چې دده له اجازې پرته له کور څخه بهر ولاړه نه شي، تر څو هغه دکور کار او د اولادونو تربیې ته فارغه او په فتنو کې له لویدلو څخه محفوظه وي، الله تعالی ﷻ فرمايي: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾ "په خپلو کورونو کې مېشتې اوسئ او د تېرو جاهلي دورو غوندې سينګار کړې بې ستره مه ګرځئ".

په یوه حدیث کې رسول الله ﷺ فرمايي: «إِنَّ الْمَرْأَةَ عَوْرَةٌ، فَإِذَا خَرَجَتِ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ، وَأَقْرَبُ مَا تَكُونُ مِنْ وَجْهِ رَبِّهَا وَهِيَ فِي قَعْرِ بَيْتِهَا»[۱]

"ښځه ټوله عورت ده (پردیو نارینه وو ته ځان ورښکاره کول ښه نه دي)، نو چې کله له کور څخه بهر وځي شیطان یې څاري (فاسقان ورته ګوري او د ضرر هڅه یې کوي)، او تر نور هر څه زیات د الله رضا په دې کې ده چې د خپل کور په انګړ کې واوسي".

د سرپیو سرپرستي دا معنا نه لري چې دوی به استبداد کوي، بلکې په ګډو چارو کې به مشوره کيږي، د هر نظر خاوند به په کور کې پوښتل کيږي، له تصمیم نیولو وروسته به ټول د کور د مشر اطاعت کوي او د مشورې د عملي کولو اداره به د سړي په لاس کې وي.

۳- د خاوند د عزت، کور، مال او اولادونو حفاظت او پالنه

خاوند په ښځه باندې دا حق لري چې دده د کور، مال او بچو ساتنه او پالنه وکړي، نبي کریم ﷺ فرمايي: (ښځه د خاوند د کور او اولادونو پالونکې او مسؤوله ده)[۲]

او الله تعالی ﷻ د صالحو ښځو په هکله فرمايي: ﴿فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ﴾ [النساء: ۳٤] "نو کومې ښځې چې صالحې دي هغوی د فرمان منونې خوی لري او د نارینه وو په غیاب کې د الله تر ساتنې او څارنې لاندې د هغو د حقوقو ساتنه کوي".

په یوه حدیث کې رسول الله ﷺ فرمايي:«المرأة الصالحة، إذا نظر إليها سرّته، وإذا أمرها أطاعته، وإذا غاب عنها حفظته»[۳] "نیکه ښځه هغه ده چې کله (یې خاوند) ورته وګوري خوښ یې کړي چې امر ورته وکړي ویې مني او چې ورڅخه پناه شي نو (په هر څه کې) دده ساتنه کوي".

---

۱ - مسند البزار.

۲ - صحيح مسلم.

۳ - سنن أبي داود.

په ښځه د دیانت له مخې دا لازمه ده چې په ځان اعتماد ولري، د کور کار پخپله وکړي او د دي کوښښ وکړي چې خادمه ځان ته ونه نیسي، ځکه په کور کې ددي له خاوند او اولادونو سره د خادمې یوځای اوسیدل کله کله د مصیبتونو سبب ګرځي، رسول کریمﷺ د خپلې لور فاطمې بي بي او د هغې دخاوند حضرت علي کرم الله وجهه تر مینځ دکار تقسیم داسې وکړ چې فاطمي رضی الله عنها ته يې وفرمایل: ته به د کور دننه کار او حضرت علي کرم الله وجهه به دکور د باندې کارونه کوي. [1]

٤- د سړي لپاره زینت کول: د میره په ښځه دا حق دی چې د ده لپاره زینت وکړي، په ښایسته او ښه بڼه چې دده د خوښۍ سبب شي ورته ښکاره شي، تر څو د سړي ورسره مینه پیدا، د نورو ښځو له کتلو څخه مستغني او په فتنو او حرامو کې له لویدلو څخه ساتلی وي، رسول کریم ﷺ فرمایي: «الدُّنْيَا مَتَاع، وخَيْرُ مَتَاعِهَا المرْأةُ الصَّالحة، إنْ نَظرَ إلَيْها سَرَّتْهُ، وإنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْه، وإنْ غَابَ عَنْها حَفِظَتْه فِي نَفْسهَا وَمَالِهِ»[2]. "دنیا متاع(ناچیزه شی) ده چې ګټه ورڅخه اخیستل کیږي او د دنیا ښه متاع او ښه شی صالحه او نیکه ښځه ده چې سړی ورته وګوري خوشحاله شي او چې ورته امر وکړي نو اطاعت يې کوي او چې کله ورڅخه چیرته ولاړ شي نو د خپل ځان او دده دمال حفاظت کوي".

په یوه بل حدیث کې جابر رضی الله عنه وایي موږ په یوه غزا کې له رسول الله ﷺ سره ملګري وو چې کله بیرته راوګرځیدو غوښتل مو چې کورونو ته ولاړ شو، نو رسول اللهﷺ وفرمایل: لږ صبر وکړئ موږ به ماسختن کورونو ته ځو ترڅو ښځې دسرونو ویښتان سم او ځانونه برابر کړي. کنایه له دې وه چې د خپلو سړیو لپاره د زینت کولو وخت ورته پیدا شي.

د ښځې او خاوند ګډ حقوق

١- دواړه به له یو بل سره په نیکۍ کې ژوند کوي، یعنې ښه او خوښ ژوند به تیروي، الله ﷻ فرمایي: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ [النساء: ١٩] **ژباړه:** له هغو سره په ښه چلند ژوند تیر کړئ.

---

١ - مشکاة المصابیح.

٢ - سنن ابن ماجه.

او فرمايي: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ [البقرة: ٢٢٨] "د ښځو له پاره هم په معروفه توګه هماغسې حقوق دي لکه څنګه چې د نارينه وو پر هغو حقوق دي".

٢- چې څه شرعي مانع لکه حيض، نفاس او مرض نه وي د بشري طبيعت د غوښتنې مطابق له يو بل څخه مشروع خوند او ګټه اخيستل.

٣- د کور دننه کارونه کول، د ماشومانو پالل، او د يو بل مرسته کول او يو بل ته په نيکۍ او تقوی نصيحت کول، الله ﷻ فرمايي: ﴿وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ [المائدة: ٢] ژباړه: کوم کارونه چې د نيکۍ او خدای پالنې دي په هغو کې له تولو سره مرسته وکړئ او کوم کارونه چې د ګناه او تيري وي په هغو کې د چا ملاتړ مه کوئ.

٤- د وراثت حق: زوجينو ته شرعا د وراثت حق ثابت دی، کله چې يو له دوی څخه مړشي بل ورڅخه ميراث وړي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي او په خپلو منځونو کې دې په لاندې موضوعاتو بحث وکړي:

١. په ښځه تر کومه حده د خاوند تابعداري لازمه ده، او دليل يې څه دی؟
٢. په حديث کې د نيکې ښځې صفت څه ښودل شوی دی؟
٣. د ښځې او خاوند ګډ حقوق کوم دي؟

پوښتنې

١.هغه کومې چارې دي چې ښځه به پکې د خپل خاوند اطاعت کوي؟
٢.ايا ښځه د خاوند له اجازې پرته له کوره د باندې وتلای شي؟
٣.آيا خاوند په ښځه دا حق لري چې د هغه دکور، مال او اولادونو حفاظت او پالنه وکړي؟
٤.ايا خاوند په ښځه دا حق لري چې د هغه لپاره زينت وکړي؟
٥.د ښځې او خاوند ګډ حقوق کوم دي؟

کورنۍ دنده

د خاوند د حقوقو په هکله يوه مقاله له دلايلو سره وليکئ.

حجاب

اسلام د فطرت دین دی او په خپلو احکامو او لارښوونو کې یې د انسان جسمي او روحي سلامتیا ته پاملرنه کړې، لباس او پرده یو له هغو موضوعاتو څخه ده چې اسلامي شریعت ورته پام اړولی. اسلامي شریعت نارینه او ښځینه مسلمانانو ته په ټولو حالتونو کې، په ځانګړې ډول بهر ته د وتلو او عامو ځایونو ته د ورتګ په وخت کې په پردې کولو او د حیاء په ساتلو امر کړی.

لکه څنګه چې نارینه نشي کولای د عورت د پټولو پرته یا هم د حیاء او عفت څخه مخالف لباس کې په عامو ځایونو کې څرګند شي، ښځې هم مکلفې دي چې له کور څخه د وتلو، په عامو ځایونو کې د څرګندیدو او د نامحرمو افرادو سره د مخامخ کیدو په مهال شرعي حجاب او پرده مراعت کړي.

دحجاب تعریف

حجاب په لغت کې: ستر او پټوالي ته وایي.

په شریعت کې: دې ته وایي چې ښځه خپل عورت پټ کړي، د خپل نظر حفاظت وکړي، له نارینه وو سره له بې ځایه اختلاط او له پردیو سره له خلوت څخه ځان وساتي.

د حجاب حکم

قران کریم او نبوي سنت د حجاب په هکله ځانګړې لارښوونې لري: الله تعالی فرمایي:

﴿وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاء بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاء بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُوْلِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاء وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۳۱]

" او ای پیغمبره! مؤمنو ښځو ته هم ووایه چې خپل نظرونه ښکته ساتي او د خپلو شرمځایونو ساتنه کوي او خپل ښایست او سینګار دې نه ښکاره کوي، مګر هغه چې ښکاره وي (مخ، او دلاسونو او پښو پنجې)، او پر خپلو سینو دې خپل پړوني واچوي او خپل سینګار دې نه ښکاره کوي هیچاته، مګر خپلو میړونو ته، پلرونو ته، دمیړونو پلرونو ته، زامنو ته، دمیړونو

زامنو (بنزيانو) ته، وروڼو ته، وريرونو ته، خوريونو ته، خپلو اصيلو ښځو ته، خپلو مرييانو ته، خپل هغه لاس لاندې نارينه وو ته چې شهوت والا نه وي او هغو ماشومانو ته چې لاتر اوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره آشنا شوي نه وي، او هغوی دې خپلې پښې دومره په زوره نه وهي چې دهغوی پټ کړی سينګار خلکو ته څرګند شي او ای مؤمنانو! تاسې ټول په ګډه سره الله ته توبه وباسئ، ښايي چې برى درپه برخه شي"

بل ځای فرمايي

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ [الأحزاب: ٥٩]

{ای پیغمبره ! خپلو میرمنو او لوڼو او د مومنانو ښځوته ووايه چې پر خپل ځان باندې د خپلوټکريو پلوونه خواره کړي. دا ډېر مناسب کار دی، ترڅو چې هغوی وپېژندلی شي او ونه ځورول شي. او الله تعالی غفور او رحيم دی}.

د سنت نبوي دليل:

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي چې: «لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْفَجْرَ, فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنْ الْمُؤْمِنَاتِ , مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ , مِنْ الْغَلَسِ»[١]

"د سهار په لمانځه کې به له رسول الله ﷺ سره مؤمنو ښځو هم ګډون کاوه، په داسې ډول چې په خپلو حجابونو کې به سر تر پايه پټې وې، بيا به بېرته کورونو ته ستنيدلې، د جامې دپټ والي او د سهار د اول وخت د تيارې له امله به چا نه پيژندلې چې نارينه دي که ښځينه".

په يوه بل حديث شريف کې رسول الله ﷺ بي بي اسماء رضی الله عنها ته چې باريکې جامې يې اغوستې وې وفرمايل: «يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلاَّ هَذَا وَهَذَا وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ»[٢].

" ای اسماء! ښځه چې حيض ته ورسيږي (بالغه شي)هغې ته پکار نه دي چې دبدن کومه برخه دې ښکاره شي، له دې او له دې څخه پرته، مخ او دواړو لاسونو ته يې اشاره وکړه".

---

١ - صحيح البخاری.

٢ - سنن الكبرى للبيهقی.

له پورته قرآني او نبوي لارښوونو څخه په ډاګه څرګندیږي چې حجاب ته پاملرنه د هرې مسلمانې ښځې لازمي دنده ده، همدغه راز په سړیو واجب ده چې پردیو ښځو ته له ضرورت پرته ونه ګوري او د تهمت له ځایونو څخه لیرې وګرځي.

د حجاب د مشروعیت حکمت

د محمدي شریعت د اخلاقو له مکارمو څخه یو هم حیاء ده، رسول الله ﷺ هغه د ایمان جز او یوه برخه بللې ده او هغه حیاء چې شرعا او عرفا یې په کولو امر شوی دی هغه داده چې ښځه باید دداسې اخلاقو خاونده وي چې هغه یې له فتنو او د شک له ځایونو څخه لیرې وساتي، په دې خبره کې کوم شک نه شته چې د حجاب مراعاتول او د محجب لباس اغوستل هغه اخلاق او ګاڼه ده چې د بې حیا خلکو له تیري او نورو فتنو څخه یې خوندي ساتي، نو حجاب ښځې مصؤنیت دی نه محرومیت.

د حجاب مراعاتول یوازې په میړه او ښځه پورې د جنسي اړیکو او د هغو د مقدماتو محدودولو لاره ده او د ټولنې له نفسیاتي سلامتی سره ډیره مرسته کوي، د میړه او ښځې تر منځ د بشپړ صمیمیت د پیدا کیدلو سبب کیږي او یو د بل په وړاندې د ارزښت د لوړیدو باعث جوړیږي.

د حجاب رعایت په ښځو باندې لازم کړای شوی دی نه په سړو باندې، دا پدې خاطر چې ښځه نظر په بدني جوړښت سره همیشه د سړي مرغوبه او د میني د غوښتلو مورد ده. په ښځه کې همدا فطري زړه راښکون او کشش ددې سبب کیږي، ترڅو سړی د ښځې طلب کونکی او غوښتونکی شي، ددې علمي او فطري حقیقت په نظر کې نیولو سره، اسلام د واقعي او فطري دین په حیث ښځې پدې مکلفې کړې دي چې خپل بدنونه د پردو نامحرمو سړو څخه پټ کړي ترڅو د ناپاکو نظرونو مخ څخه محفوظې او امن کې وي، له همدې امله حجاب د ښځو په حق کې یو درناوی او عزت دی نه تبعیض او محدودیت.

دحجاب د احکامو شرحه

د شرم د ځایونو د ساتنې امر

الله تعالیﷻ ښځو ته د خپلو شرم ځایونو د ساتنې امر کړی دی، حجاب او ځان پټول د هغو د ساتنې وسیله ګرځي، ځکه دعورت لوڅول ددې سبب کیږي چې سړي ورته وګوري په هغو کې فکر وکړي او خوند ورڅخه واخلي، بالاخره له دې لارې انسان زنا

او فحشاء ته لار پيدا کوي. رسول الله ﷺ فرمايي: ″سترګې هم زنا کوي او د هغو زنا کتل دي، تر دې چې فرمايي: ″او فرج بيا يا د هغو تصديق او يا تکذيب کوي″.

په تير شويو ايتونو کې سړي په دې مامور شوي دي چې خپلې سترګې ښکته، ځان له فواحشو ليرې وساتي او ښځې هم د سړيو په شان همداسې ماموري دي.

د سترګو ښکته ساتل

نر او ښځې ته لوم‌ړنی امر د سترګو د ښکته ساتلو شوی دی او له ښکته ساتلو څخه مقصد له زنا د مقدماتو څخه د سترګو ساتل دي چې په احاديثو کې يې بيان راغلی دی، لکه چې د ښځو له لورې سړو ته کتل ښځو ته د فتنې لامل دی، همدا شان د سړيو له لورې ښځو ته کتل او د هغو له جمال څخه خوند اخيستل د سړيو لپاره د فتنې او فساد منبع ده، نو د شريعت حکم دا دی چې که نظر تصادفي وي هغه ګناه نه لري، خو د دويم ځل او خوند لپاره کتل منعه دي.

په يوه حديث کې رسول اللهﷺ فرمايي: «څوک چې د ښځو محاسنو او ښايست ته ګوري، الله تعالی به د قيامت په ورځ د هغه په سترګو کې سرپ واچوي»[۱]

نو اسلامي شريعت د جمال او ښايست ذوق محوه کول نه غواړي، بلکې غواړي چې سړی دې ځان ته يوه ښځه غوره کړي چې خوښه يې وي هغه په نکاح کړي او هغه د توجه او ذوق مرکز وګرځوي او د هغې له ښايست څخه دې خوند واخلي، او له نورو خواوو څخه دې ځانونه وساتي چې د خپلې ښځې په ځای په بل لورې وانه وړي او په فحشا او نارواوو کې ونه لويږي.

د زينت له ښکاره کولو څخه منعه

د سترګو د ښکته ساتلو حکم هم نارينه و او هم ښځو ته شوی دی، خو اجنبي ته د ښکلا ښکاره کول ښځې ته حرام ګرځول شوي دي، ځکه د ښځې بدن پرته له مخ او لاسونو ټول عورت دی چې پرديو سړيو ته يې ښکاره کول جواز نه لري.

هغه زينت چې ښکاره کولای شي

هغه زينت چې ښکاره کولای يې شي، هغه په معين چوکاټ کې دی چې هغه د جامو، لاسونو، مخ، سترګو رنجو، نکريزو، زيوراتو لکه د لاس د ګوتو زينت دی او ددې زينت

---

۱ - سنن ابی داود.

ښکارول هغو کسانو ته جواز لري چې له هغو سره يې نکاح د ابد لپاره حرامه وي، او يا هغه ماشومان او لاس لاندې چې له جنسي مسائلو سره مينه نه لري.[۱]

له نومړو سړو پرته هيڅوک ددې حق نه لري چې د ښځې زينت ته وګوري، حتى ښځو ته د دې ممانعت دی چې د تګ په وخت کې خپلې پښې په داسې زور سره ووهي چې د هغوی د زيوراتو غږ څرګند شي او د خلکو د پاملرنې سبب شي لکه چې مو وويل د زينت ښکاره کول په يوه محدود او کوچني چوکاټ کې دي، او هغه دا دی چې له ارادې پرته ښکاره شي.

ښځه خپل ظاهري زينت خپلو هم جنسو ښځو ته ښکاره کولای شي، خو که ښځه نا پيژندل شوې وي او يا د بد شهرت خاونده او يا شک منه وي هغو ته هم د ذکر شوي زينت ښکاره کول پکار نه دي، چې د روايتونو له مخې د فتنې سبب کيږي.

د عورت پټوالی

د عورت پټول که هغه په لمانځه کې وي او که له لمانځه څخه بهر وي له ديني فرايضو څخه دي، حتى که هيڅوک هم نه وي بايد چې عورت يې پټ وي، په يوه حديث کې يوه صحابي له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې يا رسول الله که موږ يواځې يو څه به کوو؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: الله تعالى تر ټولو ددې حق دار دی چې خلک ورڅخه حيا وکړي.[۲]

د عورت پټولو مسائل

۱. د ښځو او سړيو يو بل ته بې ضرورته بيا بيا کتل جواز نه لري، بلکې يواځې لومړې کتل روا دي. خوکه ضرورت و لکه د ګواهۍ په وخت کې، يا د مرض ځای ته د ډاکتر کتل روا دي.

۲. نا محرمو سړيو ته د ښځې له مخ، لاسونو او پښو څخه پرته ټول بدن عورت دی.

---

۱ - تفسير ابن کثير.

۲ - سنن الترمذی.

۳. محرمو سړیو ته یې له نامه تر ځنګنو، خیټه او شا عورت دی. یعني مخ، سر او ویښتانو ته یې کتل جواز لري. د مخ، سر، سینې (ګرېوان) لینګو، مټو او وېښتانو ته د نارینه محارمو کتل ځکه جواز لري چې دغه ځایونه د ګاڼو د ځړولو ځایونه دي.[1]

٤. سړی د خپلې ښځې ټول بدن ته کتلای شي او هم یې مسه کول ورته جواز لري.

٥. یوه ښځه د بلې ښځې له عورت څخه پرته ټول بدن ته کتلای شي او له نامه تر زنګنونو(خیټه او شا هم پکې شامل دي) عورت دی چې کتل ورته جواز نه لري. خو ډاکتره ښځه د ښځې فرج ته د ضرورت له مخې کتلای شي.

٦. د سړیو عورت د ښځو او نارینه وو په حق کې له نامه څخه تر ځنګنونو پورې دی.

٧. د ښځو لپاره د چسپو جامو کارول چې د بدن لوړ او ټیټ ځایونه یې ورڅخه ښکاره شي جواز نه لري، که څه هم لمونځ ورسره کیږي، ځکه حجاب ته پاملرنه په پراخو جامو سره کیږي.

باید په پام کې ولرو چې د اسلام مبارک دین د پردې حکمونه د ټولنې د سلامتیا او خوندیتوب لپاره ایښي او موخه یې له هر ډول اخلاقي او ټولنیزو مفاسدو مخنیوی او د یوې پاکې او سالمې ټولنې رامنځ ته کول دي، د ښځو له خوا د پردې مراعتول، د سړو له خوا په جامو او ناسته ولاړه کې د حیاء او ټولنیزو ادابو مراعتول هیڅکله په انسانانو کې د محدودیت او بندیز لګولو په معنا نه وي.

دا حکمونه نه یوازې دا چې د ټولنې د پرمختګ مخه نه نیسي بلکې د ټولنې د روحي او جسمي آرامۍ او ډاډ لامل کیږي او د ټولنې ودې او پرمختګ ته لاره هواروي.

پوښتنې

۱. حجاب تعریف کړئ.

۲. حجاب مراعاتول څه حکم لري؟

۳. د حجاب د مشروعیت حکمت څه دی؟

٤. د حجاب په احکامو کې کومې خبرې ضروري دي؟

٥. ښځه کوم زینت ښکاره کولای شي؟

---

[1] ـ الاختیار لتعلیل المختار

د ښځې او مېړه د ستونزو د حل لارې

د انساني طبیعت له مخې کله کله د ښځې او خاوند تر مینځ ستونزې او غلط فهمي پیدا کیږي، اسلام د هغو د حل لارې مونږ ته ښودلې دي.

د نیکمرغه مسلماني کورنۍ اصلي انځور

د اسلام دین له مسلمانانو څخه په کلکه غوښتنه کوي، چې په خپلو منځو کې ښه چلند وکړي او دې ته یې هڅوي چې یو په بل ښې لورینې ولري او خاص ډول ښځه او خاوند یې متقابل احترام او خلوص ته هڅولي دي. یو بل ته د زیان نه رسولو حکم کوي سړي ته له ټولو نژدې شخص د هغه ښځه او ښځې ته تر ټولو نژدې کس د هغې خاوند دی، نو ددې لپاره چې دوی په نیکمرغۍ کې ژوند تیر کړي، یو بل ته نه یواځې داچې د ستونزو لامل نه شي، بلکې د یو بل لپاره سربښندنه او تیریدنه وکړي، نو ځکه د اسلام شریعت ښځې او خاوند دواړو ته ځانګړې لارښوونه کړې، مېړه ته امر دی(وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ)[1] په ښه توګه ژوند ورسره وکړئ. په حدیث کې راغلي: د الله ﷻ په نزد په تاسو کې ډیر ښه هغه څوک ده چې خپلې کورنۍ ته ډیر ښه وي او زه په تاسو ټولو کې خپلې کورنۍ ته غوره یم.(۲)

له عایشې رضی الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ له جهاد څخه علاوه په هیڅا هم ګذار ندی کړی او نه یې څوک وهلي.

همدا راز ښځو ته د اطاعت امر شوی، په حدیث شریف کې راغلي که له الله تعالی څخه پرته بل چاته سجده کیدلای نو ښځې به خاوندانو ته په سجده کولو مامورې شوې وای.(۳)

دا ټول د ښیرازه ګډ ژوند لپاره دي، ځکه چې نیکمرغي په مینه، محبت، زړه سوي او اطاعت کې ده، په مقاومت او سختۍ کې بدمرغي پرته ده او د کورنۍ د ړنګیدو سبب جوړیږي.

خو ځرنګه چې د طبیعي او محیطي لاملونو له کبله، کله نا کله په ځینو کورنیو کې دا غوره اصلي حالت بدلون مومي او په کورنیو اړیکو کې ستونزې راولاړیږي، نو اسلامي شریعت ددې غیر مطلوب حالت لپاره هم د حل لارې راویستلي چې په لاندې توګه بیانیږي:

---

[1] سورة النساء آیت: ۱۹.

۲ – شرح صحیح البخاری.

۳ – سنن أبي داود.

د ښځې او خاوند تر مينځ د ستونزو د حل لارې

که چيرې په ازدواجي ژوند کې ستونزې پيدا شي او ښځه په ناحقه ډول نافرماني او سرغړونې کوي نو شريعت د هغو د حل لاره ښکاره ښودلې ده چې په نصيحت، ځاى جلا کولو پيليږي او بيا په طلا ق پاى ته رسيږي. الله تعالىﷻ فرمايي:

﴿وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُواْ عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا﴾ [النساء: ۳۴] " او تاسې چې د کومو ښځو له سر غړونې څخه انديښمن ياست: هغوى پوه کړئ، د خوب ځايونه ورڅخه جلا کړئ او ويې وهئ، (آسانه وهل، داسې سخت وهل نه چې په بدن اثر پريږدي يا يې څه مات شي)، نو که هغوى ستاسې فرمان بردارې شي، نو هغو ته د لاس غځونې له پاره بيځايه پلمې مه جوړوئ، يقينا الله تعالى ډير لوړ او لوى ذات دى.

د حل ددغو لارو د روا کيدلو يواځينى مقصد د کورنۍ دساتنې هڅه ده، دا دنفوسو او د حالاتو د اصلاح لپاره يو وقايوي عمل دى، نه داچې زړونه له فساد، بغض او کينې څخه ډک کړي.

د ميړه او ښځې د کورنۍ مينځګړتوب

که له ذکر شويو لارو د ښځې او ميړه تر مينځ ستونزې حل او محبت پيدا شو، خو ښه او که نه نو بيا اسلام ددې امر کوي چې د دواړو خپلوان دې مداخله وکړي، الله تعالىﷻ فرمايي: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلاَحًا يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا﴾ [النساء: ۳۵] "او که تاسې د ميړه او مېرمنې د اړيکو د خرابيدو په باب انديښمن ياست؛ نو يو منځګړى د ميړه له خپلوانو څخه او يو د مېرمنې له خپلوانو څخه وټاکئ، که هغوى دواړه روغه جوړه کول وغواړي نو الله به د هغو دواړو تر مينځ د توافق لاره برابره کړي".

او په دې کې شک نه شته چې ددغو دواړو اړخونو له مينځګړو څخه خيرخواه او د ښه نيت او ارادې لرونکي کسان غوره کول، له هغو مهمو اسبابو څخه دي چې دواړه لوري په خپل ورسپارل شوي کار کې بريالیتوب ته رسولاى شي، چې هغه د اختلاف او ستونزو د اسبابو ليرې کول او د زوجيت د ژوندانه بيرته راګرځول دي.

د حل وروستى لاره

که دا ټولې هڅې ناکامې شوې او د اصلاحي کوششونو څخه هم نا اميدي راغله نو بيا د ستونزو د ليرې کولو لپاره طلاق يواځينى لاره پاتې کيږي چې اسلام روا کړې ده، الله تعالىﷻ فرمايي: ﴿وَإِن يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّهُ كُلاًّ مِّن سَعَتِهِ وَكَانَ اللّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۳۰]

{خو که مېړه او ارتينه يو له بله بېل هم شي، نو الله به په خپل پراخ قدرت سره هر يو بل ته له محتاجی نه بې نيازه کړي. د الله د لورينې لمن ډېره ارته ده او هغه د حکمت خاوند دی}.

په دې ايت کې مېړه او ښځې دواړو ته، وروسته له دې چې لـه لـوی نعمت (زوجيت) څخه چې الله تعالیﷻ ورپه برخه کړی و محروم شول تسليت او ډاډگيرنه ورکړل شوې ده.

﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النَّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلاَ تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لَّتَعْتَدُواْ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾ [البقرة: ۲۳۱] « او کلـه چې تاسې ښځو تـه طلاق ورکړئ او د هغو عدت په پوره کېدو شي، نو يا يې په ښه توگه وساتئ يـا يې په ښه شان رخصت کړئ محض د رېړولو له پاره يې مه ايساروئ چې دا به تيری زياتی وي او څوک چې دا کار وکړي هغه به په حقيقت کې خپله پر خپل ځان ظلم وکړي».

که ستونزې دسرې له خوا وي

که چيرې ښځه ووينې چې مېړه يې رغبت ورسره نه لري، مخ ورڅخه اړوي او ستونزې ورته پيدا کوي، په دې صورت کې ښځې ته په کار دي چې د ستونزو په سبب ځان پـوه کړي او د هغو د ليرې کولو او علاج لپاره هڅه وکړي، نو کـه چيـرې دا ستونزه پـه دې حل کيده چې د سړي د خوښی لپاره ښځه له خپلو ځينو حقوقو څخه ورتيره شي، دا ښه کار دی چې د تاوتريخوالي د ډېريدو مخه ورباندې ونيسي، الله تعالیﷻ فرمـايي: ﴿وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾ [النساء : ۱۲۸] «کله چې کومه ښځه د خپل مېړه له ناوړه چلن يا مخ اړونې څخه په وېره کې وي نو هېڅ باک نشته که مېړه او مېرمن (د څه حقوقو پر کمولـو زيـاتولو) پـه خپلـو مينځو کې روغه جوړه وکړي. روغه جوړه په هر حال ډېره ښه ده».

او که مېړه د ښځې په حق کې ظلم کوي، نفقه نه ورکوي، يـا بې دينـه وي، نـاوړه او نـاروا اخلاق لري، اسلام ښځې ته دا حق ورکړی چې قاضي ته مراجعه وکړي او د خلعې غوښتنه ورڅخه وکړي. الله تعـالی ﷻ فرمـايي: ﴿وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُواْ مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلاَّ أَن يَخَافَا أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾ [البقره : ۲۲۹]

" او تاسو (مېړونو) ته روا نه دي چې له هغه څه څخه چې دوی ته مو ورکـړي (مهـر) ورڅخـه واخلئ، مگر که دواړه د الله پرحدودو په دريـدو کې انديـښمن وي پـه داسې حـال کـې کـه ښځه د ځان د خلاصونې لپاره (مېړه ته) څه ورکړي نو په دوی دواړو څه گناه نشته".

د طلاق اختيار خاوند سره دی

الله تعالی ﷻ د طلاق اختیار یواځې د نارینه په لاس کې ورکړی او په دې کې ډېر حکمتونه دي چې ځینو ته یې په لاندې ډول اشاره کیږي:

۱. سړی تر ښځې په خپلو عواطفو او احساساتو زیات کنټرول او واکمني لري، نو که د طلاق اختیار ښځې ته ورکړ شي، نو ډیرې به په یوه معمولي ستونزه د طلاق خواته مخه کړي.

۲. سړي د واده په مهال مهرونه اداء کوي، نور مصارف هم دوی کوي او ښځې په واده کې مصارف نه لري، بلکې مهرونه لاس ته راوړي، نو سړي د نکاح په قطع کولو کې سنجول شوی قدم پورته کوي او په اسانه طلاق نه ورکوي.

۳. د اسلام شریعت د طلاق د کمیدلو پلوی دی او له همدې کبله یې په حلالو چارو کې تر ټولو ناوړه کار شمیرلی، خو د نا چارۍ په صورت کې یې یواځې سړیو ته د هغه د کارولو حق ورکړی، که ښځو ته یې هم دا حق ورکړی وای نو بیا به د طلاق ورکولو پدیده ډیره پیښیده او کورنۍ به د ړنګیدو له تهدید سره زیاته لاس او ګریوان وه.

فعالیت

ښوونکی دې زده کوونکي په دریو ډلو وویشي چې لاندې موضوعات یو له بل سره مناقشه کړي:

۱. د ښځې او خاوند تر مینځ د ستونزو د حل لارې کومې دي؟

۲. که ستونزې د سړي له خوا وي، څه کول پکار دي؟

۳. د طلاق اختیار خاوند ته ولې ورکړ شوی؟

پوښتنې

۱. د نیکمرغي مسلماني کورنۍ انځور بیان کړئ.

۲. د ښځې او خاوند تر مینځ د ستونزو د حل لارې څه دي؟

۳. د ښځې او خاوند د ستونزو د حل وروستنۍ لاره کومه ده؟

٤. که ستونزې د سړي له خوا وي نو حل څه دی؟

٥. د طلاق اختیار خاوند ته ورکړ شوی دی، په دې کې څه حکمتونه دي؟

کورنۍ دنده

د مسلماني کورنۍ اصلي انځور څه دی؟ په دې هکله یوه مقاله ولیکئ.

طلاق

د الله ﷻ په وړاندې په حلالو کې ناخوښ حلال طلاق دی او شریعت د میړه او ښځې تر مینځ د ستونزو د وروستي حل په توګه روا کړی دی.

د طلاق تعریف

طلاق په لغت کې: د قید لیرې کولو ته وایي

په اصطلاح کې: په ځانګړو الفاظو سره د نکاح د قید لرې کولو او پای ته رسولو ته طلاق ویل کیږي.

د طلاق د مشروعیت حکمت

طلاق له هغو حلالو شیانو څخه دی چې الله تعالیﷻ ته خوښ نه دی، لیکن دا د هغې مریضې کورنۍ علاج دی چې نورې ټولې دواوې یې کارولې وي او یواځې همدغه دوا ورته پاتې وي، د طلاق مثال داسې طبیب او ډاکټر ته ورته دی چې په بدن کې د خراب شوي غړي پریکېدو ته اړ کیږي تر څو نور بدن ته سرایت ونه کړي.

کله چې د میړه او ښځې حالت دې حد ته ورسیږي چې کرکه او کینه د مینې او محبت ځای ونیسي، د ژوند پر مخ بیول ورته ګران او ناشوني شي نو بیا غوره دا ده چې په خوشحالۍ سره بیل شي او د خپلې خوښې نوی ژوند پیل کړي، د کرکې له شتون سره سره د زوجینو یو ځای اوسیدل او د طلاق لاره بندول لکه په کفري ټولنو کې چې معمول دي، ددې باعث ګرځي چې مرض د کورنۍ نورو غړو ته سرایت وکړي، طبیعتونه یې فاسد او له کینو څخه ډکیږي، انساني پاک احساسات یې تغیر پیدا کوي، د ماشوم ژوند بیا د مور پلار له داسې ګډ ژوند څخه چې هغه له اختلافه او نفرتونو ډک وي په جلا والي کې ډیر ښه او یا کم ضرره وي، له کرکجنو او متخاصمو والدینو سره به څنګه ماشوم صالحه تربیه تر لاسه کړي؟ او له کومه به د ماشوم دمینې، شفقت او مهربانۍ عاطفې ته ځواب وویل شي، په داسې حال کې چې هغه ورته په دې عمر کې ډیره اړتیا لري. ناروغه کورنۍ د ټولنې د فساد سبب جوړیږي، نو هغه سړی به څه کوي چې له خپلې ښځې نه یې کرکه وي بې له دې چې ځان ته به بله ملګرې پیدا کوي او د شهوت غریزه به وربانديې سړوي، ښځه به بیا خامخا دې ته ورته کار کوي او په دې ډول به د

همدې کورنۍ ناروغې د ټولنې نورو وګړو ته سرایت کوي او ټولنه به په فساد اخته کیږي. نو ددې قاعدې له مخې چې: له دوو زیانونو څخه کم او خفیف زیان غوره کیږي، اسلام طلاق رواکړی دی.

اسلام صبر او زغم ته ترغیب ورکوي

اسلام د ستونزو با وجود هم میړه او ښځه دواړه دې ته هڅولي دي چې لـه صبراو زغم څخه کار واخلي، سړی یې هڅولی چې د ښځو په طبائعو دې صبر وکړي او دزوجیت دا ژمنه دې نه ماتوي، الله تعالیﷻ فرمایي:

﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ [النساء: ۱۹]

«له هغو (خپلو ښځو) سره په ښه چلند ژوند تېر کړئ که ستاسې هغوی نه خوښیږي نو کیدای شي چې تاسې به یو شی نه خوښوئ، خو الله به په هغه کې ډېرې ښېګڼې ایښې وي».

همدا شان اسلام ښځه هم دې ته ترغیب کړې چې له میړه سره په ژوند کولو کې د صبر او تحمل څخه کار واخلي، په اسانۍ دې داسې حالات نه جوړوي چې د کورنۍ جوړښت ته زیان ورسیږي، په یوه حدیث کې رسول الله ﷺ فرمایي:

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلاقَ فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ» "کومه ښځه چې بې موجبه له میړه څخه طلاق غواړي، نو په هغې د جنت بوی حرام دی".

د طلاق حکم

په طلاق کې اصل منعه او نه کول دي، خو د اړتیا لپاره روا شوی دی، چې له امله یې د ښځې او میړه تر مینځ جلا والی راځي.

د طلاق شرطونه

په طلاق کې مهم شرطونه په لاندې ډول دي:

۱. طلاق ورکوونکی به زوج وي، یعنې په صحي نکاح به دښځې خاوند وي.

۲. طلاق ورکوونکی به بالغ وي، نو د هلك طلاق نه واقع کیږي.

۳. طلاق ورکوونکی به عاقل وي، نو د لیوني طلاق نه صحیح کیږي.

٤. طلاق به په داسې الفاظو ورکوي چې صراحتا يا کنايتاورباندې دلالت وکړي

٥. د کنايي الفاظو په صورت کې به سړی د طلاق نيت لري.

فعاليت

زده کوونکي دې ووايي چې ددوی په علاقو کې سړي خپلو ښځو ته کوم الفاظ استعمالوي چې له ورايه د طلاق معنا ورکوي؟

پوښتني

١. طلاق تعريف کړئ.

٢. د طلاق د مشروعيت حکمت بيان کړئ.

٣. اسلام ميړه صبر او زغم ته رابولي دليل يې بيان کړئ.

٤. د طلاق حکم څه دی؟

٥. د طلاق شرطونه بيان کړئ.

د طلاق ډولونه

له ابراهیم النخعي رحمه الله څخه روایت شوی دی چې صحابه کرامو به دسنت مطابق دا غوره بلله چې ښځې ته له یوه څخه زیات طلاق ورنه کړي (په یو ځل باید درې طلاقه ورنکړل شي) یو طلاق به یې ورکاوه اوعدت به یې تیریده.

د طلاق ډولونه

طلاق په مختلفو اعتبارونو ویشل شوی چې په لاندې توګه بیانیږي:

طلاق د لفظ له مخې: طلاق د صیغې او لفظ له مخې په دوه ډوله دی: صریح او کنایه.

۱. **صریح:** هغه لفظ دی چې د طلاق مراد ورڅخه په واضح ډول معلومیږي، په عرف او رواج کې هغه په طلاق دلالت کوي، لکه چې ښځې ته ووایي: ته طلاقه، یا ته په ما حرامه یې.

د صریح طلاق حکم: د صریح لفظ په ویلو سره بې له نیت کولو طلاق واقع کیږي، نو که ښځې ته ووایي چې ته طلاقه یې او بیا دعوه وکړي چې مطلب مې طلاق نه و، دده دغې دعوې ته اعتبار نه ورکول کیږي.

۲- **کنایه:** په طلاق ورکولو کې داسې لفظونو ته وایي چې هم د طلاق او هم د بل شي معنا ولري خو خلک یې د صریح طلاق په معنا نه پیژني، لکه چې ووایي: له خپلې پلارګنۍ سره دې یو ځای شه، یا له کوره ووځه.

دکنایي طلاق حکم: د کنایي لفظ په ویلو سره طلاق هلته واقع کیږي چې نیت یې د طلاق وي او که یې نیت د طلاق نه وي طلاق نه واقع کیږي.

طلاق د بدعت او سنت له مخې: د سنت او بدعت له مخې طلاق په دوه ډوله دی: سني او بدعي.

۱.**سني طلاق:** سني هغه طلاق دی چې دسنت موافق وي او هغه داسې چې سړی خپله ښځه د ریښتیني عذر د لرلو په اساس په یوه طلاق په داسې طهر کې طلاقه کړي چې ورسره یو ځای شوی نه وي او حامله هم نه وي، له یوه طلاق اچولو وروسته یې پریږدي چې عدت یې تېر شي او ورڅخه بیله شي دا غوره لاره ده. خو که د سړي د جلا کیدو قصد د دلایلو پر بنسټ پوخ وي د دې لپاره چې خپله او د ښځې طمعه قطعه کړي او په یوه طهر کې یو، په بل طهر کې دویم او په دریم طهر کې دریم طلاق ورواچوي، دا هم سني طلاق دی.

۲. **بدعي طلاق:** هغه طلاق دی چې د سنت طريقې خلاف ورکړ شي هغه داسې چې خاوند خپلې ښځې ته په يو ځل دوه يا درې طلاقه، يا د حيض او يا دحمل په دوران کې ورته طلاق ورکړي يا په داسې طهر کې طلاق ورکړي چې په هغه کې يې جماع کړې وي، دا طلاق واقع کيږي خو ورکوونکی يې ګنهګار دی.

دريم- د رجعيت او بينونت له مخې طلاق په درې ډوله دی:

۱. **رجعي طلاق:** هغه دی چې زوج له طلاق وروسته ددې واک او اختيار ولري چې خپله ښځه راوګرځوي بې له دې چې نوی عقد ته اړتيا پيدا شي، د هغې خوښه وي او يا يې نه وي. دا د اول او دويم طلاق له ورکولو وروسته خو پدې شرط چې د عدت وخت يې لا پاتې وي او که يې د عدت وخت تير شو بيا نو رجعي طلاق په بائن بدليږي او دښځې خاوند له نوي عقد پرته د هغې د راګرځيدو واک نه لري.

۲. **بائن طلاق::** هغه طلاق ته وايي چې په کنايي الفاظو لويدلی وي، لکه چې ورته ووايي ته نوره جلا کړای شوې يې، کورته دې ولاړه شه، يا له کوره ووزه او داسې نور، خو په دې شرط چې د طلاق نيت ولري، په دې صورت کې يو باين طلاق واقع کيږي زوج کولای شي په نوي عقد او مهر طلاقه کړې ښځه بيرته په نکاح کړي.(۱)

۳. مغلظ طلاق: هغه طلاق ته وايي چې په درې طلاقه سره خپله ښځه طلاقه کړي، په دې صورت کې زوج نه شي کولای چې طلاقه کړې ښځه ځان ته راوګرځوي، مګر هلته يې په نکاح کولای شي چې دا ښځه له بل چا سره په صحيحې نکاح سره واده وکړي، هغه ورسره يو ځای شي، بيايې يا طلاقه کړي او يا ورځخه مړ شي او عدت يې هم تېر شي نو ده ته په دې صورت کې روا ده چې نوې نکاح ورسره وکړي.

فعاليت: زده کوونکې دې په خپلو منځو کې د طلاق ډولونه روښانه کړي.

پوښتنې

۱. طلاق د لفظ له مخې په څو ډوله دی؟ بيان يې کړئ.
۲. طلاق د بدعت او سنت له مخې په څو ډوله دی؟ شرحه يې کړئ.
۳. د طلاق ډولونه د رجعيت او بينونت له مخې په ګوته کړئ.

---

۱ - العناية شرح الهداية - (۵ / ۲۷۲).

د تفريق ډولونه (١)

له طلاق څخه علاوه د ښځې او خاوند تر مينځ د خلع، لعان، ايلاء، او ظهار په ذريعه هم بيلتون را مينځ ته کيږي، غواړو په دې لوست کې په همدې موضوعاتو خبرې وکړو.

١. خلع

کله کله د ښځې او خاوند تر منځ ژوند تريخ او ستونزمن شي، ښځه کولای شي د څه مال په عوض کې خپل خاوند په خلع کولو قانع او ځان ورڅخه جلا کړي.

د خلع تعريف

خلع په لغت کې: لرې کولو ته وايي.

د فقهاوو په اصطلاح کې: له ښځې څخه د هغې د مال په عوض کې د خلع په لفظ سره د نکاح د واک ختمولو ته ويل کيږي (١)

د خلع مشروعيت

کله کله د طبيعي، اخلاقي، ديني او صحي سببونو له امله د ښځې او خاوند ترمنځ ژوند ستونزمن شي چې په نتيجه کې ښځه، نور نه غواړي د خپل خاوند سره ژوند وکړي. د همدې اړتيا له مخې اسلامي شريعت خلع روا کړې، څو د مال په عوض کې وکړای شي ځان له دې حرج او تکليف څخه خلاص کړي تر څو د الله ﷻ د حدودو څخه د تيري او د خاوند د اطاعت په مخالفت کې ونه لويږي.

دخلع د مشروعيت دليل

الله تعالیٰ ﷻ فرمايي: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾ [البقرة: ٢٢٩]

" نو که تاسې ته دا ويره وي چې هغوی دواړه به د الله پر حدودو ټينګ پاتي نشي، نو د هغو دواړو په منځ کې ددې خبرې باک نشته چې ښځه خپل ميړه ته يو څه بدل ورکړي (او ځان ورڅخه بيل کړي.) "

نبوي حديث: له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چې د حضرت ثابت بن قيس الانصاري رضي الله عنه ميرمن (**جميلة** بنت أبي بن سلول) رسول الله ﷺ ته راغله ويې ويل: ای د الله رسوله ! زه د ثابت بن قيس په دين او اخلاقو نيوکه نه لرم، خو نه غواړم

---

١ - العناية شرح الهداية - (٥ / ٤٦٥).

چې د تریخ ژوند له امله په ناروا کار او د کفر په اسبابو کې ولویږم، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: (ته غواړې چې خپل باغ بیرته ورکړې) هغې وویل: هو، نو ده ته یې باغ بیرته ورکړه او رسول الله ﷺ ثابت رضی الله عنه ته د منلو امر وکړ، نو یې پرېښوده.[1]

د خلع حکم

د خلع په تر سره کیدلو بائن طلاق واقع کیږي او په ښځه د ټاکلي مال ورکول لازمیږي.

د خلع او طلاق تر منځ توپیر

طلاق د سړي له لوري ورکول کیږي او خلع د ښځې له خوا د یو څه مال په ورکولو غوښتل کیږي. کله چې د دواړو اړخونو موافقه راغله، خلع تر سره کیږي او په ښځې باندې د ټاکلي مال ورکول لازمیږي.

بې سببه د خلع د غوښتنې کراهیت

له کوم موجه سبب څخه پرته د خلع غوښتنه مکروه کار دی، په یوه حدیث کې له رسول الله ﷺ څخه روایت شوی چې فرمایي: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ لَمْ تَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ»[2] "هره ښځه چې له اړتیا پرته له خاوند سره خلع وکړي د جنت بوی به یې تر سپږمو نه شي".

او په بل حدیث کې فرمایي: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلاَقًا فِى غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ»[3] "هره ښځه چې له شدیدې اړتیا پرته له خاوند څخه د طلاق غوښتنه وکړي په هغې د جنت بوی حرام دی.

د خلع احکام

- که چیرې جفا، نافرماني، او بده کړنه د خاوند له خوا وي نو سړي ته دا مکروه ده چې له ښځې څخه بدل واخلي، خو که نافرماني د ښځې له خوا وي بیا د خلع په مقابل کې د عوض او مال اخیستل روا دي.
- هر هغه شی چې مهر او د نکاح بدل جوړیدلای شي، هغه د خلع عوض او بدل هم کیدای شي.

---

١ – السنن الكبرى للبيهقي.

٢ – مسند الصحابة في الكتب الستة.

٣ – السنن الكبرى للبيهقي.

• خلع د زوج له موافقې پرته صحت نه پیدا کوي، ځکه طلاق ورکول د سړي حق دی، نو که خاوند یې ونه مني خلع نه واقع کیږي.

۲- لعان

د لعان تعریف

لعان په لغت کې: له لعن څخه اخیستل شوی چې لرې کولو ته وايي.

په شرعي اصطلاح کې: د ښځې او خاوند تر منځ له لعن او غضب سره شهادت ورکولو ته وايي، چې د زنا د شهادت په څیر د څلورو شاهدانو ځای نیسي، سړی په دې ډول شاهدي ورکولو سره د قذف له حد څخه خلاصیږي، او قسمونه یې د څلورو شاهدانو حکم پیدا کوي او ښځه په دې ډول شاهدي ورکولو سره د زنا حد له ځان څخه دفع کوي او له حد څخه ژغورل کیږي.

د لعان مشروعیت

د لعان مشروعیت په قرآن کریم ثابت دی، الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاء إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ۝ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۝ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۝ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ [النور: ٦ – ٩]

«او کوم کسان چې پر خپلو مېرمنو باندې تور لګوي او له هغو سره پخپله د هغو له خپل ځان نه پرته نور شاهدان نه وي نو له هغو نه د یو تن شاهدي (دا ده چې هغه) څلور ځله په الله باندې په قسم خوړلو سره شاهدي ووايي، چې هغه (په خپل تور ویلو کې) ریښتونی دی او پنځم ځل ووايي چې پر هغه باندې دې د الله لعنت وي که هغه (په خپل تور ویلو کې) دروغجن وي او له ښځې نه د سزا مخنیوی په دی ډول سره کیدای شي چې هغه څلور ځله په الله باندې په قسم خوړلو سره شاهدي ووايي چې دغه سړی (په خپل تور ویلو کې) دروغجن دی او په پنځم ځل کې ووايي چې پر هغې باندې دې د الله غضب وي که هغه (په خپل تور ویلو کې) ریښتونی وي.»

له ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د انصارو د یوه سړي او دده د ښځې تر مینځ لعان تر سره کړ او دوی یې سره جلا کړل.[۱]

د لعان د مشروعیت حکمت

لعان ددې لپاره روا شوی دی چې د تور لګولو په صورت کې سړیو ته د خپل حریم څخه د دفاع وروستۍ لاره جوړه شي، ځو سړی وکولای شي دنورو شاهدانو د نه شتون

---

۱ – صحیح البخاري.

په صورت کې د وروستي وسيلې په توګه له خپلو مؤکدو ګواهيو څخه کار واخلي او ښځې ته دده د حريم د پايمالولو سزا ورکړي. خو څرنګه چې د اسلامي شريعت بنسټ په عدل ايښودل شوی، ښځې ته هم له ځان څخه ددفاع او د خاوند د تور د ليري کولو حق ورکړ شوی، څو په خپلو مؤکدو ګواهيو دا عذاب او پيغور له ځان څخه ليرې کړي.

د لعان کيفيت

کله چې خاوند خپله ښځه په زنا تورنه کړي او يا د هغې د ماشوم له نسب څخه منکر شي (چې دا هم د صريح زنا کولو په معنا ده) او په دې خبره کوم ښکاره دليل هم ونه لري، ښځه دده تور ونه مني او د قذف د حد د اقامت غوښتنه وکړي، نو قاضي به د دوی تر منځ د لعان پريکړه کوي او دواړه به هغه مخصوص الفاظ چې قرآن کريم د لعان لپاره ټاکلي د قاضي په وړاندې وايي، له دې څخه وروسته قاضي ښځه او خاوند سره جلا کوي، چې بيا دا ښځه په دې سړي باندې حراميږي.

د لعان حکم

د لعان د شاهدۍ په ويلو د ښځې او خاوند تر منځ جلا کيدل واجبيږي، قاضی به د دوی د جلا والي حکم کوي، په دې سره بائن طلاق واقع کيږي او له ښځې سره جماع او د جماع دواعي حرام ګرځي، که څه هم سره جلا شوي لا هم نه وي.

پوښتنې

۱. خلع تعريف کړئ.
۲. د خلع د مشروعيت حکمت څه دی.؟
۳. د خلع د مشروعيت دليل څه دی؟
٤. د خلع حکم څه دی؟
۵. آيا د خلع او طلاق توپير شته؟
٦. بې سببه د خلع کول څه حکم لري؟
۷. لعان تعريف کړئ.
۸. د لعان د مشروعيت حکمت او دليل روښانه کړئ.
۹. د لعان کيفيت څه دی؟ بيان يې کړئ.
۱۰. د لعان حکم وښيئ.

د تفريق پاتې ډولونه (۲)

۳- ايلاء

ايلاء په لغت کې: قسم ته وايي.

په شرعي اصطلاح کې: په تاکيد سره داسې قسم کولو ته وايي چې خپلې منکوحې ته به تر څلورو مياشتو يا له هغه زيات وخت پورې نه ورنژدې کيږي (جماع به ورسره نه کوي).

د ايلاء کفاره:

کله چې خاوند د څلورو مياشتو نه مخکې خپلې ښځې ته رجوع وکړي کفاره پرې لازميږي، دغه کفاره د قسم کفاره ده.

د ايلاء مشروعيت

د ايلاء مشروعيت د الله تعالیﷻ پدې قول ثابت دی: ﴿لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَآؤُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝ وَإِنْ عَزَمُواْ الطَّلاَقَ فَإِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ۲۲۶ – ۲۲۷]

"کوم خلک چې له خپلو ښځو سره د نا ړوندۍ لوړې کوي، هغوی ته څلور مياشتې وخت دی، که يې ورته رجوع وکړه، نو الله ښښونکی او رحيم دی او که هغوی د طلاق هوډ کړی وي نو ودې پوهيږي چې الله هر څه اوري او په هر څه پوهيږي."

په حنفي مذهب کې ايلا مکروه تحريمي ده؟

د جاهليت په زمانه کې به عربو د خپلو ښځو د ځورولو لپاره د اکار کاوه چې تر يو کاله يا زيات له هغه به خپلو ښځو ته نه ورنژدې کيدل، اسلامي شريعت ايلاء داسې قسم وګرځاوه چې په څلورو مياشتو کې بايد پای ته ورسيږي، قسم کوونکی په دې کې مخير دی چې قسم مات کړي او خپلې ښځې ته رجوع کوي او يا په قسم وفا کوي او ښځه له

ځان څخه بیلوي، نو که یې بیرته رجوع وکړه د قسم کفاره به ورکوي او که نه نو ښځه یې ورباندې د وخت په پوره کېدو سره په باین طلاق طلاقیږي.

د ایلاء حکم

که چیرې څلور میاشتې تیرې شي نو ښځه یې په بائن طلاق ورباندې طلاقیږي، که یې ښځې ته رجوع وکړه اوقسم یې مات کړ، نو د قسم کفاره به ورکوي.

۴- ظهار

د ظهار تعریف: د خاوند لخوا د خپلې ښځې تشبیه کولو ته وایي، له داسې ښځې سره چې هغه په ده د ابد لپاره محرمه وي، لکه چې ورته ووایي ته په ما لکه زما مور داسې یې، یا ته په ما لکه زما د مور د شا په څیر یې.

د ظهار حکم

ظهار ناروا او حرام کار دی او ظهار کوونکی ورباندې ګناهګاریږي، الله تعالیﷻ فرمایي: ﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ [المجادلة: ۲] "له تاسې نه چې کوم کسان له خپلو ښځونه ظهار کوي (مور ورته وایي)، د دوی مېرمنې د دوی میندې نه دي، د هغو میندې خو همغه دي چې هغوی یې زیږولي دي. دوی یوه ډیره ناوړه او درواغ خبره کوي، او حقیقت دادی چې الله ډیر معافي کوونکی او ښونکی دی."

د ظهار حکم

د ظهار په ترسره کولو خاوند ته له ښځې سره جماع او یا د جماع مقدمات لکه مسه کول ښکلول تر هغو حرامیږي څو چې کفاره ورنکړي.

د ظهار کفاره

د کفارې په نیت د یوې رقبې (غلام) ازادول او که یې نه درلوده بیا نو ددوو پرله پسې میاشتو روژه نیول دي او که د روژو د نیولو قدرت نه و، بیا شپیتو مسکینانو ته په مړه

ګیډه خواړه ورکول، یا د خوړو قیمت ورکول دي چې سهار او بیګا وربانديې څان مـوړ کړای شي. الله تعالی فرمايي:

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

[المجادلة: ٢ – ٣]

" کوم کسان چې له خپلو میرمنو نه ظهار وکړي بیاله خپلې هغې خبرې نه راواوړي چې کړې يې وه، نو مخکې له دې نه چې دواړه يوبل ته لاس ور وړي، يـو غـلام آزادول بـه وي، پدې (کفارې) سره تاسې ته نصیحت کیږي او تاسې چې څه کوئ الله ترېنه ښه خبر دی او څوک چې غلام ونه مومي هغه دې دوه میاشتې پرله پسې روژه ونیسي. مخکښې له دې نه چې دواړه يوبل ته لاس ورووړي او څوک چې پـدې هـم قادرنـه وي هغـه دې شپیتو مسکینانوته خواړه ورکړي د (کفارې) دغه حکـم د دې لپـاره درکـول کیـږي چې تاسې پر الله او د هغه پر پیغمبر ایمان راوړئ. دا د الله ټاکلي حدود دي او د کـافرانو لپـاره دردناکه سزا ده".

پوښتنې

١. ایلاء لغتا او اصطلاحا تعریف کړئ.

٢. د ایلاء د مشروعیت دلیل څه دی؟

٣. د ایلاء حکم بیان کړئ.

٤. ظهار تعریف کړئ.

٥. د ظهار حکم له دلیل سره بیان کړئ.

٦. د ظهار کفاره څه ده؟ تفصیل ورکړئ.